

קונטרס

מנחת שאול

הלכות ומנהגי

יום טוב

וחג השבועות

☆

מפתח עניינים מפורט

- ד** ..... הלכות ומנהגי יום טוב
- ד** ..... ערב יום טוב
- ו** ..... יום טוב שני של גלויות
- ט** ..... עירובי תבשילין
- טו** ..... מקצת הלכות יום טוב
- מצוות עונג יום טוב. מלאכות שהותר עשייתן ביו"ט. גדר דבר השווה לכל נפש. הכנת פתילות והדלקת נרות. דיני מוקצה ביום טוב. חשמל ביום טוב. להדליק אש ביו"ט. להנמיך או לכבות אש ביו"ט. לכבות ולהדליק אש ע"י גוי. בישול ביום טוב. בורר ביום טוב. טחינת אוכלים ביום טוב. ליל יום טוב שחל במוצ"ש. מקלחת ביו"ט. הכנה מיו"ט לחבירו. הכנה מיו"ט שני לשבת. הוצאה לצורך ושלא לצורך.
- לד** ..... איסרו חג
- לה** ..... הלכות ומנהגי חג השבועות
- לה** ..... ערב שבועות
- לימוד הלכות שבועות לפני החג ובחג. שלא אומרים תחנון מר"ח סיון. דין הקזת ובדיקות דם וניתוחים בערב חג שבועות. הזהרת ספר חסידים לערב שבועות שחל בשבת. סעודה בערב שבועות.
- לח** ..... ליל שבועות ויומו
- תיקון ליל שבועות. קריאת שמע על המיטה. זמן אמירת ברכות השחר. טבילה באשמורת הבוקר. ברכה על נטילת ידיים. ברכות התורה. תפילת שחרית, קריאת התורה ומוסף. לימוד ביום שבועות. דיני יו"ט שני של גלויות.
- מז** ..... בדין ברכות התורה
- מקור לברכת התורה. דאורייתא או דרבנן. תפילה להצלחת הבנים בלימוד התורה. ספק בירך. הרהור בדברי תורה. אמירת פסוקים בדרך תחנונים. האם מותר ללמוד בלי לברך. בדין הישן שנת קבע ביום. בדין הניעור כל הלילה.
- נ** ..... מנהגי מאכלי חלב בשבועות
- מקור למנהג אכילת חלב. טעמים למנהג. שמחת יו"ט בבשר ויין מהתורה. שמונה אפשרויות לקיים את המנהג.
- נד** ..... אכילת בשר אחר גבינה
- ביאור הגמרא במסכת חולין (דף ק"ה ע"א). ביאור דברי הזוהר. פסק השו"ע והאחרונים ומנהגים. המתנה בין שתיית חלב לאכילת בשר. המתנה בין אכילת פיצה לאכילת בשר. אם מועיל שינה להפסיק בין בשר לחלב.
- נז** ..... גבינה קשה וגבינה רכה
- גדר גבינה קשה וגבינה רכה. גבינה מתולעת. גבינה צהובה שבזמננו. מנהג הספרדים והאשכנזים למעשה.
- נח** ..... הערות בדיני מאכלי חלב
- ס** ..... מעלת היום ע"פ הפלא יועץ

מהדורה נוכחית יו"ל

בסיוע ביהכ"נ אורות חיים ומשה

לעילוי נשמת

מו"ר הרה"ג גבריאל אליהו בן רחל ג'ברא זצוק"ל

ה"ה תוופיק בן רחל ע"ה ואשתו מרת רג'ינא בת מרים ע"ה

ה"ה יוסף בן וועלוועל ע"ה. מרת מרים סואיה בת רג'ינא ע"ה

לרפואה שלימה

ה"ה אברהם בן מלכה הי"ו

ה"ה יוסף נתן בן שרה הי"ו

להצלחת

ה"ה אהרן בן דוד נקצ'ה הי"ו ומשפחתו

ה"ה יצחק בן בנימין הכהן הי"ו ומשפחתו

ה"ה אברהם בן חיים מואפרה הי"ו ומשפחתו

ה"ה מרדכי [MARK] בן לידיא הי"ו

ה"ה דניאל בן אילינא הי"ו

יה"ר שיראו נחת מכל יוצאי חלציהם, והקב"ה ישמרם ומכל צרה יצילם,
ויאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים, וישלח להם ברכה והצלחה בכל
מעשה ידיהם לאורך ימים ושנים, ויזכו לראות בבנין גואל, אמן.

©

אשמח מאוד לקבל הגהות והערות

בכל עניני הקונטרס ניתן לפנות

minchatshaul@gmail.com

חובר ע"י הצעיר באלפי ישראל

שאול דניאל בהר"ר יעקב סעיד שליט"א

חודש סיון תשפ"ב

הלכות ומנהגי יום טוב

☆

ערב יום טוב:

א. נהגו שלא להקיז דם בשום ערב יו"ט ואין לשנות (רמ"א סימן תס"ח סעיף י'), דבערב שבועות יצא שד דשמו טבוח ואילו לא קיבלו ישראל את התורה הוי טבח להו לבשריהו ולדמייהו וגזרו רבנן על כל ערב יו"ט משום ערב שבועות וכו' (משנה ברורה שם ס"ק ל"ח), ועיין בספר מועד לכל חי (סימן ח' סעיף ב') שכתב בזה"ל, יום ד' סיון לא ישבע, ויום ט"ז וכו"ז לא יקיז, ולא ילך תינוק יחידי ולא יוציא ילד בלא מכסה, ובדרך ישרה מנה יום ב' סיון שלא יקיז, וכן הוא בקמח סולת, ולמהרח"ו זיע"א לא יקיז יום א' ויום ט' וכו', ולהרמב"ם יום כ"ז, ולחוקי חיים יום ג', ובערב שבועות שהוא אליבא דכולי עלמא ממאמר הגמרא במסכת שבת (דף קכ"ט ע"ב). וגזרו שאר ערבי ימים טובים משום ערב שבועות [ומ"מ בלילה שקודם ערב יו"ט מותר להקיז דם (מגן אברהם סימן תס"ח ס"ק ט"ו)].

החמירו אפילו בעלוקות וכל כלי מציצה להוציא דם. והרב מחצית השקל (סוף סימן תס"ח) כתב, דאם אמר הרופא שיקיז, אז צריך שישמע לו יעוין שם, ומילתא דפשיטא היא, והכל לפי החולי ולפי האדם עכ"ל, והמשנה ברורה (שם) כתב בזה"ל, וכל זה כשרוצה להקיז לבריאות, אבל משום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה', ואפילו בערב שבועות התיר באליה רבה כשצוו הרופאים בחולי שיש בו סכנה, אבל בלאו הכי לא.

לכן אין לבצע ניתוחים מתוכננים בערבי יום טוב, ובפרט בערב שבועות, אם לא ביש חשש פיקוח נפש, וכל שכן התרמת דם והוצאת מנות דם דרך הורידים אסור (שו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב סימן מ"ו), וכן יש להימנע מלעשות ניתוח קיסרי, אם לא שצריך דוקא באותו יום (ספר תורת היולדת סימן מ"ו אות ב'), ונראה שאם הרופא אומר שאפשר לעשות את הניתוח קיסרי או בערב יום טוב או ביום טוב עצמו, יש לעשותו בערב יום טוב, ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

ולענין בדיקות דם, יש מי שכתב להתיר, שאינו דומה להקזת דם שאסרו משום שמחליש את גוף האדם, משא"כ כשמוציאין מעט דם לבדיקה ואין מרגישים שום חולשה מותר (שו"ת רבבות אפרים חלק א' סימן ש"מ), ויש אומרים שטוב להימנע גם מזה (ספר תורת היולדת פרק מ"ו סעיף ד' ובדברי ש"ח ערב שבועות תשע"ז בשם הגר"ח קניבסקי).

וכשחל חג הפסח ביום ראשון [דהיינו במוצ"ש], אין לאסור את כל הדברים הנ"ל בערב שבת, ורק בערב שבועות שחל ביום ראשון, יש לאסור את כל הדברים הנ"ל בערב שבת, (כף החיים סימן תס"ח ס"ק צ"ח).

ב. תינוק שנדחה הברית מילה מחמת חולי, מותר למולו בערב יום טוב, ואפי' כשיום השלישי יהיה ביו"ט ראשון, [חוץ מערב ים כיפור שדינו כשבת], (בן איש חי בשו"ת רב פעלים חלק ד יו"ד סימן כ"ח בשם החיד"א בספר מראית העין). [מיהו ביו"ט עצמו אין מלין ברית מילה שלא בזמנה כמבואר בגמרא במסכת שבת (דף קל"ב ע"ב) ובשו"ע (יו"ד סימן רס"ו סעיף ב') שאסור מהתורה, ולענין יו"ט שני של גלויות, להרמב"ם (בהלכות מילה פרק א' הלכה ט"ו) מותר, ולפי השו"ע (שם סעיף ח') אסור, אבל ספק שמיני שאסור למול בשבת וביו"ט מחמת ספק דאורייתא, דעת הרבה אחרונים שמותר למולו ביו"ט שני של גלויות, כן הוא בפתחי תשובה (שם ס"ק ז'), ולפי זה מלין ביו"ט שני של גלויות תינוק הנולד בניתוח קיסרי שהוא ספק שמיני, אבל אנו לא נהגינן כן, ולא מלינן אפי' ביו"ט שני, אלא שמיני ודאי].

ג. צריך לכבדו ולענגו [את היום טוב] כמו בשבת, ובגדי יו"ט יהיו נאים יותר מבגדי שבת, משום דביו"ט חייב בשמחה, וזהו ג"כ שמחת יו"ט (שו"ע סימן תקכ"ט סעיף א' ומגן אברהם שם ס"ק ד', ועיין רמ"א סימן תע"א סעיף ג' ומחזיק ברכה שם אות ד'), ובפרט לבנות והנשים, שלמבואר ברמב"ם (בהלכות יום טוב פרק ו' הלכה י"ח) שמחת יום טוב של האישה והבת בבגדי צבעונים ובתכשיטים¹, היא כפי ממונו של הבעל [או של האבא], ועיין להלן בגדר שמחת יו"ט לנשים.

ומטעם זה, שיש חיוב בשמחה ביו"ט, נהגו להרבות במאכלים ביו"ט, יותר משבת (מגן אברהם סימן תקכ"ט ס"ק ד' וכף החיים שם ס"ק כ"ג).

ד. מצוה לגלח בערב יום טוב (שו"ע סימן תקל"א סעיף א'), ומי שהוא אבל לאביו או לאמו שלא מועיל גערה לענין תספורת לפני שלושים יום [ולכתחילה רק ביום שלושים ואחד], (עיין שו"ע יו"ד סימן ש"צ סעיף ד'), וחל יום שלושים ביו"ט הראשון של סוכות, לא מועיל גערה ביום כ"ט שהוא ערב סוכות כדי שיוכל להסתפר, אלא יש לו להסתפר רק לאחר החג, וי"א שאם יגערו בו בחול המועד, יכול להסתפר בחול המועד כדין היוצא מבית האסורים (עיין שו"ע סימן תקל"א סעיף ד' ובאר היטב א"ח סימן תקמ"ח ס"ק י"א).

ה. למרות שבזמן הזה, שאין לנו בית המקדש, אין חובת הטבילה בערב יום טוב נוהגת, מכל מקום ראוי לטבול בערב יום טוב, זכר למקדש, שהיו כל ישראל מחוייבים לטהר את עצמם ברגל כדי שיוכלו להכנס למקדש ולאכול מן הקדשים (עיין משנה ברורה סימן תע"א ס"ק כ"ב וכף החיים סימן תס"ח ס"ק ק"א).

ו. מצוה מלהמנע מלקבוע סעודה בערב יום טוב קודם סוף שעה תשיעית, שזהו מכלל כבוד יו"ט, כדי שיוכל לאכול סעודת יו"ט לתאבון, ולכן אין לאכול פת או מיני מזונות יותר מכביצה, אבל שאר דברים [כמו בשר, דגים ופירות וכיוצא] יכול לאכול, ובלבד שלא ימלא את כריסו מהם (רמ"א סימן תרל"ט סעיף ג'), וי"א שאין לאסור רק משעה עשירית ואילך (משנה ברורה שם ס"ק כ"ז ע"פ השו"ע).

כשחל יום טוב במוצ"ש, י"א שלכתחילה יש להקדים סעודה שלישית, ורק אם שכח ולא עשה קודם מנחה, יעשנה אח"כ ויאכל מעט פת (עיין רמ"א סימן תקכ"ט סעיף א' ומשנה ברורה שם ס"ק ה' וביאור הלכה שם ד"ה ממנחה), וי"א שאפ"ה המנהג לעשותה אף לכתחילה אחר תפילת מנחה [קטנה] משום שכך הוא הסדר ע"פ הזוהר, ויאכל רק מעט פת (כף החיים שם ס"ק ט"ז, ועיין כף החיים סימן רל"ג ס"ק א' וס"ק ג').

ז. יש שהקפידו שלא לישון בערב סוכות, כדי שיוכל לישון בלילה בסוכה לתיאבון, כי בסוכה, השינה קובע עיקר הדירה (לקט יוש עמוד קמד' בשם תרומת הדשן).

ח. כתוב במגן אברהם (בסימן ר"צ) בשם ספר החסידים (סימן רס"ו) אין לומר בשבת אלך לישן בצהרים כדי שיהיה לי כוח בליל מוצאי שבת, שיש בזה משום מכין משבת לחול עכ"ל, ולכן אע"פ שמותר לישן בשבת אחרי צהרים בשביל שיהיה כח ללמוד בליל שבועות, מ"מ לא יפרש בפיו שישן בשביל ליל שבועות (עיטורי מרדכי שבועות תשע"ח בשם הגרמ"ש קליין שליט"א), אך י"א דשפיר יכול לומר שישן בשביל להיות ער בליל שבועות, כיון שהוא לצורך מצוה, ואין הלימוד דבר חול האסור בשבת (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ח בביאורים לתשובה י"א).

¹ י"א שאף אם יש לה בגד ליו"ט, מחוייב לקנות לה בגד חדש (לקט הלכות יום טוב פרק א' הערה ד' בשם הגר"ש אלישיב), וי"א שאם כבר יש לה בגד ליו"ט אינו צריך לקנות לה בגד חדש, אלא ישמחנה בדברים אחרים (שו"ת שבט הלוי חלק י' סימן פ' אות ג').

יום טוב שני של גלויות:

- א. יום טוב שני של גלויות, הוא יום טוב מיוחד לבני הגלויות, בני חוץ לארץ, הנוהגים כל יום טוב יומיים. ראוי לציין, כי הגאונים כתבו כי את עיקר מנהג יום טוב שני הנהיגו כבר הנביא יחזקאל, וכן דניאל שהיו בגלות בבל, שכאשר נמצאים בגולה יעשו שני ימים טובים (עיין אוצר הגאונים – התשובות, במסכת ביצה דף ד' ע"ב).
- ב. יום טוב שני של גלויות נקבע ע"פ חכמנו ז"ל כיום טוב באופן קבוע בחוץ לארץ בלבד, שהרי מדין תורה בית הדין קובע מתי ראש חדש, אם על פי עדים המעידים שראו את הלבנה, או לאור חשבון [אם לא באו עדים או שהשמים מעוננים], (רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק י"ח).
- בספר עיר הקודש והמקדש (להר"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל חלק ג' פרק י"ט), מונה ארבע תקופות הידועות לנו בנושא זה, לגבי הפצת הידיעה בין היהודים, כי ראש חדש חל, ונסכם אותם:
- התקופה הראשונה - המסופק נהג יו"ט שני: התקופה הראשונה והארוכה ביותר החלה עם הקמת בית שני, עת חלק מן העם שהה בגלות בבל, ונמשכה גם לאחר חורבנו. בשנים ארוכות אלו היו בני ארץ ישראל מדליקים משואות בלילה, וכך הדרים במקומות רחוקים יותר ראו והבינו כי אותו יום הוכרז כראש חודש, והדליקו גם הם משואות, עד שהתפשטה הבשורה ברוב פזורת הגולה (עיין מסכת ראש השנה דף כ"ב ע"ב), אותה תקופה, כל מי שמסיבה כל שהיא לא ידע מתי חל ראש חודש, נהג יום טוב שני מחמת הספק, שכך היתה התקנה הקדומה, שהמסופק ינהג יום טוב שני.
- התקופה השנייה - מקומות ששלוחים לא הגיעו אליהם: התקופה השנייה החלה עם ביטול מנהג המשואות [לאחר שרשעי ישראל הדליקו משואות כדי להטעות את בני הגולה], מאז התקין רבי יהודה הנשיא, ששלוחים רכובים ידהרו חיש ויודיעו כי חל ראש חודש (עיין תלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק ב' הלכה א'), הואיל והשלוחים היו מוגבלים במרחקים אליהם יכלו להגיע, היו מקומות קבועים שנהגו שני ימים טובים, מפני שלעולם לא הגיעו אליהם השלוחים, אך עדיין לא התקבלה תקנה הקובעת כי במקומות אלה יש לנהוג שני ימים טובים, ועדיין היה הדבר מפני כורח המציאות, שלא ידעו מתי חל ראש חודש.
- התקופה השלישית - תקנה ולא מחמת ספק: התקופה השלישית היתה בזמנו של רבי אלעזר בן פדת, דור שני לאמוראים, ששיגר והודיע לבני הגולה, הזהירו במנהג אבותיכם בידכם, כלומר, נתקנה והוקבעה תקנה שבכל המקומות ששלוחים אינם מגיעים אליהם, יש לנהוג שני ימים טובים. מאז, שוב לא נהגו כך מחמת הספק, אלא כבר תקנה היתה בידם, וגם אם בדרך כלל היא נודע להם מתי נקבע ראש חודש, עדיין עליהם לנהוג שני ימים טובים.
- התקופה הרביעית - לוח השנה של הלל: התקופה הרביעית החלה, כשבע שנים לאחר פטירת רבא [שנת ד' אלפים קי"ח], כאשר הלל, הנשיא האחרון, ובית דינו, קבעו לוח שנה לדורות, והיא נמשכת עד לימינו אנו, ובכל זאת תקנת יום טוב שני לא בטלה, כי קיים חשש שהמצב יחזור לקלקולו, כלומר, אמנם בזמנים אלה יודעים את החשבון לפיו תיקן הלל את הלוח לדורות, וכך יודעים לחשב את הלוח בכל שנה ושנה לפי תקנותיו, אך אם חלילה יארע שיגזרו הנכרים על ישראל שלא יעסקו בתורה, [כפי שאכן אירע במקומות שונים], עלולה חכמת חשבון סידור הלוח להשתכח מישראל ויקבעו חג פסח, למשל, ביום ג' אע"פ שעליו לחול ביום ד', לפיכך נותרה תקנת חכמים על מכונה, לנהוג לעולם שני ימים טובים (משנה ברורה סימן תצ"ו ס"ק א').

עם זאת, גם בתקופה שלפני תקנת הלוח, היו מקומות שבהם לא נהגו שני ימים טובים, אותם מקומות שהשלוחים הגיעו עדיהם, ובמקומות אלה לא תקנו חכמים לנהוג עתה שני ימים טובים, שמא ישתכח חשבון עיבור השנה, מפני שחז"ל לא ביקשו לשנות את המצב שהיה קיים, אלא להותירו על כנו כפי שהיה עד תקנת הלוח על ידי הלל (עיין בר"ן במסכת סוכה דף מ"ד ע"א ד"ה איתמר).

ג. הנה כיום, כל יהודי העולם יודעים מתי חל ראש חודש גם בעוד מאה שנים, לפי שבידינו לוח שנה מסודר לפרטים, ודנו גדולי הדורות איך לנהוג למעשה, י"א שמקום הגעת השלוחים הוא הקובע (שיטת הרמב"ם בהלכות קידוש החדש פרק ה'), כלומר, כל מקום שידוע כי השלוחים הגיעו אליו, נוהגים בו יום טוב אחד בלבד, גם אם בחוץ לארץ הוא, ואילו כל מקום שידוע כי השלוחים לא הגיעו אליו, נוהגים בו שני ימים טובים, גם אם הוא בארץ ישראל, ומקומות שאין ידוע אם השלוחים הגיעו אליהם, אזי, אם הם בארץ ישראל ינהגו יום טוב אחד, כמנהג רוב ארץ ישראל, ואם הם בחוץ לארץ, ינהגו שני ימים טובים, כמנהג רוב בני חו"ל. ומצדד החזון איש (באו"ח סימן קל"ב אות ג'), כי אין זה מנהג מכח ספק, אלא מלכתחילה כך תיקן הלל ובית דינו, שהמקומות הוודאיים ימשיכו במנהגם, ובמקומות בהם אין ידיעה ברורה, תוקן לנהוג שני ימים טובים (ועיין במשנה ברורה סימן תצ"ז ס"ק י"א).

ומאיידך, י"א שהלל קבע את דין ארץ ישראל ודין חו"ל, כלומר, שהלל ובית דינו קבעו ותקנו כי בכל חלקי ארץ ישראל ינהגו יום טוב אחד בלבד, ובכל חו"ל ינהגו שני ימים טובים, בלא התייחסות אם השליחים הגיעו למקומות אלה אם לאו (שיטת הריטב"א במסכת ראש השנה דף י"ח ע"א ובמסכת סוכה דף מ" ע"א), וכך משמע מדברי הגאונים וכן מגדולי הראשונים וכך הוא הלכה למעשה (עיין שו"ע סימן תצ"ו סעיף א'), ועיין באריכות בספר יום טוב שני כהלכתו (מילואים סימן ד').

ד. נמצא לדינא, דגדר חיוב שמירת יו"ט שני בזמננו, הוא בתורת ספק, שמא יום זה הוא יום טוב, והנה במהלך הדורות התנהלו פולמוסים קשים על אודות תקפו של יום טוב שני של גלויות, כתות שונות וחוגים שונים מן המבקשים להתפשר בחוקי התורה ומצוותיה, חפצו לעקור את יום טוב שני באמתלאות שונות, ומפני כך גדולי הדורות חגרו חרבם במתנם לעמוד כחומה בצורה נגד ביטולו, כבר בתקופת הגאונים נזקקו רבי סעדיה גאון ובנו, רב האי גאון, לעסוק בדבר, כנגד טענות ומענות שהועלו כיצד אפשר להוסיף ימים טובים על מה שכתוב בתורה, וכן נשמעה טענה, כי כיום כבר אין כל חשש שמאן דהוא לא יידע מתי חל יום טוב, שהרי לוחות השנה מודפסים ומופצים בכל אתר ובכל מקום, ועוד טענות שונות ומשונות, ובעקבות כך גדולי הדור נאלצו לעמוד כנגד יוזמות שבעבר איש לא העלה על דעתו להציען, וכן מאוחר יותר [בשנת תקצ"ג וכן בשנת תרנ"ד] היה מגמה לבטל יום טוב שני של גלויות, ובאותן שנים, נתחבר חיבור מיוחד בשם חזון למועד, [מרבי ישראל דוד מרגליות יפה, מתלמידי החתם סופר ומרבני הונגריה], בו לחם מלחמת ה' והאריך בהסברים כי אין לזוז מתקנת יום טוב שני, בין הדברים הוא מביא שמועה מרבו החתם סופר, כי לעתיד לבוא יתחדש שוב הספיקא דיומא, לכשיתקדשו ראשי החדשים על ידי הראייה, ואין מן הדין לבטל את היום טוב בימים אלה שבינתיים, עד שיבנה המקדש (חזון למועד דף י"ז ע"א), גם רבי גרשום תנחום ממינסק השיב (בשו"ת אילנא דחייא דף י"ג ע"א) בענין זה, כי יום טוב שני הוא תקנה גמורה של חכמים החמורה ממנהג רגיל, והוא חמור מהזמן בו נהג מצד ספיקא דיומא, שכן עתה עונשו נידוי, כמזלזל בדברי חכמים, וכן בשו"ת הרד"ל (דפים י"ט ע"ב עד דף כ"א ע"ב) כתב שכיון שנוהגים שני ימים טובים בחוצה לארץ, כמו בתקופה

בה קידשו את החודש בירושלים על פי ראיית הירח, ממחישים את התלות של הגולה בירושלים, נמצא שעניין יום טוב שני הוא המחזיק את האמונה והגאולה העתידה ובציפיה לשובנו לציון בית חיינו, ועיין עוד בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קמ"ה).

ה. כאמור, קי"ל לדינא, דגדר חיוב שמירת יו"ט שני בזמננו, הוא בתורת ספק, שמא יום זה הוא יום טוב, ומ"מ אפ"ה מזכירים בתפילה שיום זה הוא חג ומקרא קודש, ולא נראה הדבר כשקר, והיינו טעמא, משום שיש ביד כח חכמים לעשות ים חול ליום טוב, או להיפך, כדרשת הגמרא במסכת ראש השנה (דף כ"ה ע"א) מהפסוק אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש, תקראו אתם (לקט יושר סוף הלכות ספירת העומר עמוד 98 בשם הר"ב מרגנשבורג), ולא זאת בלבד, אלא הקדושה העליונה של יום טוב, שורה בחו"ל אף ביו"ט שני (עיין שו"ע הרב מהדורא תנינא סימן א' סעיף ח', נדפסה בתחילת חלק א').

ו. כיון שיו"ט שני בזמננו הוא בגדר ספק, על כן, אם יש עוד ספק, כגון אם דבר מסוים הוא נחשב כמוקצה, מצטרף ספק זה לספק ספיקא (שו"ע סימן תצ"ז סעיף ד'), מיהו, כבר הזכרנו לעיל דשיטת הרמב"ם היא כי אין זה מנהג מכח ספק, אלא מלכתחילה כך תיקן הילל ובית דינו, אף שאנו בקיאים בחשבון הזמנים ויודעים בודאות שהיום השני הוא יום חול, א"כ י"א דאף דלא קי"ל הכי, מ"מ יש להחמיר בדבר, אלא א"כ יש הפסד גדול (משנה ברורה סימן תצ"ז ס"ק י"א).

ז. יש פוסקים [מגן אברהם וש"ך ע"פ הר"ן] דס"ל דיו"ט שני חמור בזה מיו"ט ראשון, דביו"ט ראשון אין מנדין רק בעבר על איסור דאורייתא אבל על שבות דרבנן אין מנדין רק מלקין אותו מכת מרדות, משא"כ ביום טוב שני מנדין למי שמזלזל בו במזיד אפילו זלזל בו בדבר שהוא משום שבות או בתחומים דרבנן, ואפילו חיללו ע"י עכו"ם נמי הוא בנידוי, דכל מה שאסור בראשון אסור בשני, והטעם, משום דיו"ט שני כל עיקרו אינו אלא מדרבנן א"כ כי עבר בו על איזה דבר שהוא הרי הוא כעוקר את כולו, ולהכי החמירו עליו, משא"כ ביום טוב ראשון שאינו עוקרו במה שעבר על שבות, שהרי באיסור דאורייתא שבו לא עקרו, ויש פוסקים דחולקים בזה, ולדידהו אין חילוק כלל בין יום טוב א' לשני, אלא הדבר תלוי רק לפי ראות עיני הדיינים, במה שרואין לפי הענין, אם להקל עליו במלקות או להחמיר עליו בנידוי, רק שהרשות בידם אפילו לנדותו (עיין משנה ברורה סימן תצ"ו ס"ק א'), ומאיך, י"א שביו"ט שני של גלויות מותר לעשות כל דבר שהוא משום שבות אפי' ע"י ישראל, ואף מותר לכחול את העין אפי' לנוי, חוץ מיו"ט של ראש השנה, ששני הימים קדושה אחת הם, וכיומא אריכתא, שדין יו"ט השני של ראש השנה כדין יו"ט הראשון ממש לכל דבריו (חזון עובדיה יו"ט עמוד קז' ע"פ השו"ע בסימן תצ"ו סעיף ב', אך עיין משנה ברורה שם ס"ק ה' שמבאר דהשו"ע מיירי שחש בעינו קצת, והמשנה ברורה לשיטתו אזיל), ולמעשה צ"ע.

ח. י"א שאע"פ שאסור לעשן סיגריות ביום טוב ראשון, אפ"ה מותר לעשן סיגריות ביו"ט שני של גלויות (שו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא חלק ב' סימן קנ"ח בשם בעל ההפלאה), וטעמו עמו ע"פ דברי הפנ"י (במסכת שבת דף ל"ט ע"ב ד"ה בא"ד ואומר באה"ד אמנם מתוך) שכתב שהעישון מסייע לבריאות הגוף בכך שעוזר לעיכול², וכאמור לעיל, מותר לעשות עניני רפואה ביום טוב שני של גלויות, כמבואר בשו"ע (בסימן תצ"ו סעיף ב' ובמשנה ברורה שם ס"ק ה'), וכן הוא בשערי תשובה (בסימן תקי"א ס"ק ה'), במחזיק ברכה (סימן ר"י ס"ק י"ד) ובביאור הלכה (בסימן תקי"א סוף ד"ה אין עושין מוגמר) שמותר

² מיהו עיין עוד שם בפנ"י שכתב שכמה וכמה בני אדם מתרחקים מהם, ועיין בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן ס"ו), וכן בדינים והנהגות (פרק י"ח אות ה') ובארחות רבינו (חלק ב' עמוד קר) בשם החזו"א, וכן בקובץ תשובות להגר"ש אלישיב (חלק ב' סימן ל"ב) ובספר הערות על מסכת כתובות (דף ז' ע"ב) שבזמננו התברר שהעישון אינו מועיל לבריאות אלא מזיק לו, ועיין עוד להלן.

לעשן ביו"ט שני של גלויות, וי"א שאין לעשן אף ביו"ט שני של גלויות (חוט שני יום טוב פרק י' אות ב'), וכן י"א, שאע"פ שהמיקל לעשן ביו"ט שני של גלויות יש לו על מי לסמוך, מ"מ כיון שבמשך השנים מתמעטים המעשנים, א"כ בזמן שיהיה ניכר שהמעשנים הם המיעוט שבמיעוט, ייאסר העישון אף ביו"ט שני של גלויות (מבקשי תורה יום טוב עמוד תנח' בשם הגר"ש אלישיב), ומאידך, י"א שאף בזמננו מותר לעשן אף ביו"ט ראשון, ורק בעל נפש ראוי להחמיר בדבר (שו"ת אגרות משה אור"ח חלק ה' סימן ל"ד), וי"א שאף אם אין לאדם צורך גדול בכך, יש להקל מחמת שנהנה הנאה מועטת (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ' תשובה ב', וכן דעת הגר"ש ואזנר בקובץ מבית לוי חלק י"ב עמוד מז'), ואפשר שהיום שהן מצד חוקי המדינות והן מצד מחקרי הרפואה מתמעטים המעשנים, [וכן עיין מה שכתב החפץ חיים בספר לקוטי אמרים (פרק י"ג) ובספר זכור למרים (פרק כ"ג) שאף בימות החול אין לעשן מכמה טעמים], השתנה גם דין עישון ביו"ט בכלל.

ט. יזהר ביום שני של חג השבועות לקדשו בלימוד התורה, כי הוא גדול מכל יום טוב שני של שאר מועדים, כיון שלפי רבי יוסי (במסכת שבת דף פ"ו ע"ב) התורה נתנה בז' בסיון, ועוד משום דיו"ט שני של גלויות של שבועות אינו מחמת ספקא דיומא, דהא תמיד חל זמנו חמישים יום לאחרי יום השני של פסח, אלא תקנת חכמים לנהוג בו שני ימים טובים כדין פסח וסוכות כדי לא לחלק בין החגים, וכיון שכן, נמצא שיו"ט שני של שבועות חמיר טפי משאר ימים טובים, כיון שאינו בתורת ספק אלא בתורת ודאי (חידושי חתם סופר על מסכת ביצה דף ד' ע"ב ד"ה אתמר, בן איש חי פרשת במדבר אות ז' וכף החיים סימן תצ"ד ס"ק ל"ז בשם הרמ"ע מפאנו).

הלכות עירובי תבשילין

א. הקדמה לדיני עירובי תבשילין:

איתא בגמרא במסכת שבת (דף י"ד ע"ב), בשעה שתיקן שלמה, עירובין ונטילת ידים, יצאת בת קול, ואמרה, בני אם חכם לבך וכו', מפשטות לשון הגמרא דקתני עירובין בלשון רבים, מבואר ששלמה תיקן את שלשת העירובין, תחומין, חצירות ותבשילין, וכן מבואר בשו"ת רשב"ן (אור"ח סימן קס"ה), מיהו עיין בפרש"י בגמרא שם (ד"ה עירובין) שכתב בזה"ל, אזנים להוצאת שבת שאסור להוציא מרשותו לרשות חבירו, ואע"פ ששניהם רשות היחיד עכ"ל, מבואר דס"ל לרש"י ששלמה תיקן רק עירובי חצירות או שיתופי מבואות, אבל עירובי תבשילין, לאו שלמה תיקנם, וצ"ב, ועיין בספר כתר שם טוב (חלק ג' עמוד 25).

עכ"פ, עירובי תבשילין הוא תקנת חכמים, ולא מדאורייתא, כדאיתא בגמרא במסכת ביצה (דף ט"ו ע"ב) ובפרש"י שם (ד"ה מנא הני מילי), ועיין בגמרא דאסמכוה רבנן אקרא.

בסוגיית הגמרא במסכת ביצה (דף שם ובדף ט"ז ע"ב) נתבארו דיני עירוב תבשילין, אך בטרם נפנה לעיין בפרטי דין עירוב תבשילין, נברר את יסודות תקנת עירוב תבשילין ואת הפירוש לשם זה.

דהנה בגמרא במסכת פסחים (דף מ"ו ע"ב) נחלקו רבה ורב חסדא האם האופה מיום טוב ליום חול לוקה, או לא, לדעת רבה אינו לוקה, משום שאומרים הואיל ומקלעי אורחים, והיינו שאין איסור בעצם האפיה ביו"ט, כי יתכן שיזדמנו אורחים ויצטרכו לאכול מהפת שאפה, אך לדעת רב חסדא לא אומרים את דין

הואיל, ולכן האופה מיום טוב ליום חול לוקה, והקשה רבה לרב חסדא, לדידך דאמת לא אמרינן הואיל, היאך אופין מיום טוב לשבת, אמר ליה [רב חסדא] משום עירובי תבשילין, והקשה על כך רבה, ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא, אמר ליה רב חסדא, מדאורייתא צרכי שבת נעשים ביום טוב, ורבנן הוא דגזור ביה גזירה שמא יאמרו אופין מיו"ט אף לחול כדברי רב אשי בגמרא בביצה (דף ט"ו ע"ב). ונמצא שלפי רב חסדא, מדין תורה מותר לבשל מיו"ט לשבת, ורק שחז"ל אסרו והתירו רק ע"י עירוב, ואילו לרבה אסור מהתורה לבשל מיו"ט לשבת, והכי איפסקא הילכתא בגמרא במסכת ביצה (דף ד' ע"ב), דאמר רב, שבת ויו"ט, נולדה בזו אסורה בזו, וכמו שכתב הר"ן במסכת פסחים (סוף דף י"ד ע"ב מדפי הר"ף) בשם הרמב"ן, אלא דאפ"ה מהני עירוב, והיינו טעמא, כתב המשנה ברורה (בסימן תקכ"ז ס"ק ג') משום דמדאורייתא אמרינן הואיל ואילו מקלעי אורחים וחזי ליה ליום טוב גופא, א"כ אין עושה איסור בזה, ורק מדרבנן אסרו, ובשביל שבת שהוא שעת הדחק התירו ע"י עירוב.

ויוצא נפ"מ בין רבה לרב חסדא, האם מותר לבשל ביו"ט ראשון [שחל בערב שבת] לצורך שבת סמוך לשקיעת החמה, שלפי רב חסדא, מותר, כיון דמדין תורה מותר לבשל מיו"ט לשבת, ואילו לפי רבה דס"ל שמדין תורה אסור לבשל מיו"ט, וכל ההיתר לבשל ע"י עירוב תבשילין הוא משום דאמרינן הואיל, א"כ צריך שיקדים הכנת מאכליו לשבת בכדי שיגמר מלאכתו בעוד היום גדול, שהרי בסמוך לחשיכה, לא שייך שיצטרך לו ביום טוב גופא, ונמצא מבשל ביו"ט לצורך שבת³.

ועיין במשנה ברורה (שם ובביאור הלכה שם סעיף א' ד"ה ועל ידי), שדעת רוב הפוסקים שהכריעו כרבה, וההיתר מהתורה הוא מדין הואיל, ולכן חייב להיזהר להכין את כל צרכיו ביו"ט ראשון שחל בערב שבת מבעוד יום, כדי שיגמרו מאכליו באופן שאם יקלעו אורחים יאכלו לאכול מהם, ומכל מקום בשעת הדחק אפשר להסתמך על הראשונים שפסקו כרב חסדא שההיתר הוא מהתורה, ואינו מדין הואיל.

ב. בפירוש השם עירוב תבשילין, נאמרו ג' הסברים בראשונים:

רש"י פירש בגמרא במסכת ביצה (דף ט"ו ע"ב ד"ה שיאמרו) הוא שע"י העירוב, כאשר מתחיל באפיה והבישול בערב יום טוב לכבוד שבת, וממשיך לבשל ביום טוב לכבוד שבת אינו אלא כגומר והולך, ופירוש זה מובא בסוגריים בהגה"ה בשו"ע (סימן תקכ"ז סעיף א') פירוש ענין העירוב הוא, שיבשל ויאפה מיום טוב לשבת עם מה שבשל ואפה כבר מערב יום טוב לשם שבת, ונמצא שלא התחיל מלאכה ביום טוב אלא גמר אותה. הרמב"ם (בהלכות יום טוב פרק ו' הלכה ב') כתב שהעירוב נתקן לשם היכר, להודיע שאסור לאפות מיום טוב לחול, ובמגדל עוז (שם) פירש את לשון עירוב לדעת הרמב"ם, מלשון בין הערביים, לפי שקונה בשעת הערב שמש. והראב"ד בהשגותיו (שם) כתב לחלוק על הרמב"ם, וביאר כי השם עירוב נובע מכך שע"י העירוב סעודות שבת ויו"ט מעורבות ונחשבות כסעודה אחת, וממילא אין כאן הכנה לשבת, אלא הכנת סעודת יום טוב. ונפ"מ בין הביאורים, האם ביום טוב ניתן לעשות מלאכה שהיא מיוחדת לשבת או דבעינן שיהיה גם ליו"ט וגם לשבת, דלפי הראב"ד, מהני עירוב דוקא לסעודה שמצד עצמה היא ראויה גם לשבת וגם ליו"ט,

³ כאמור, אין זה אלא ביו"ט ראשון שחל להיות בערב שבת, אבל ביו"ט שני של גלויות שחל להיות בערב שבת, לכאורה לכ"ע מותר לבשל אף סמוך לשקיעת החמה, כיון שיו"ט שני של גלויות אינו אלא מדרבנן, אך עיין במשנה ברורה (בסימן תקכ"ז ס"ק ג') ובביאור הלכה (שם סעיף א' סוף ד"ה וע"י עירוב) שכתב שאף ביו"ט שני של גלויות אין להתיר אלא בשעת הדחק ולעת הצורך, ולכאורה להאמור, היה צריך להיות מותר לכתחילה, ואולי רק משום לא פלוג, כתב המשנה ברורה להתיר רק בעת הצורך.

- משא"כ לפי פרש"י והרמב"ם אפשר לעשות עירוב גם לסעודה שהיא מיוחדת רק לשבת, ובאמת עיין בגמרא במסכת ביצה (דף כ"א ע"ב ודף כ"ב ע"א) שמבואר שנחלקו בזה רב הונא ורבא.
- ג. יום טוב שחל להיות בערב שבת, לא יבשל בתחילה לצורך שבת בקדירה בפני עצמה, אבל מבשל הוא כמה קדרות ליו"ט ואם הותיר, הותיר לשבת, וע"י עירוב, מבשל בתחילה לשבת (שו"ע סימן תקכ"ז סעיף א'), ומ"מ כשחל יום ראשון של יום טוב ביום חמישי, אינו יכול לבשל ביום חמישי לשבת, ואפילו אם יודע שיהיה לו אונס ביום טוב שני שלא יוכל לבשל בו ועירב מתחילה על מנת כן שיבשל ביום ראשון של יום טוב, לא מהני, דלא תקנו עירוב אלא מיום הסמוך לשבת, ולא מיום שלפניו (משנה ברורה שם ס"ק מ"א).
- ד. אברהם אבינו קיים כל התורה כולה, ואפי' עירוב תבשילין, ואומר השל"ה (במסכת סוכה פרק נר מצוה אות כ"ה) שיש כאן סוד גדול בעשיית עירוב תבשילין, ובשו"ע (שם סעיף ז) נפסק שמצוה על כל אחד לערב. וכן כותב המהר"ל, דשבת הוא בחינת של עולם הבא, ולכן יש להכין אוכל לפני שבת, ויו"ט זה ימות המשיח, ועירוב תבשילין זה הכנה לימות המשיח, ומי שהתחיל בעבודת ה' לפני ימות המשיח ימשיך לו לחיי עולם הבא כמו העירוב שזה נמשך מיו"ט לשבת (מפי הגר"א וי"ג).
- ולכן, י"א שמי שבישל את כל צרכי השבת מערב יו"ט, וברור לו שלא יצטרך לבשל ביו"ט לשבת, אפ"ה צריך להניח עירוב בברכה, משום שיסוד תקנת העירוב הוא כבוד שבת, לזכור את השבת כאשר מבשל ליו"ט, ובכך שידע שיש איסור לבשל מיו"ט לשבת, ולכן גם אם אין לו צורך בבישול ביו"ט לכבוד שבת, יכול להניח את העירוב בברכה (ספר מועדים וזמנים חלק ז' סימן קכ"ב), אך לדעת רוב הדיעות, אם ברור לו שלא יעשה שום מלאכה ביו"ט לצורך שבת, לא הוא ולא בני ביתו, אינו צריך להניח עירוב תבשילין עם ברכה, כי התקנה נועדה להתיר את המלאכות שעושה ביו"ט לכבוד שבת, והוא הרי לא נצרך לכך, (ספר שלמי תודה, הלכות יום טוב, עירובי תבשילין, סימן ל"ד), וכדלהלן.
- ה. עירוב זה, עושין אותו בפת ותבשיל, ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד, מותר. שיעור תבשיל זה, לדעת השו"ע (סעיף ג') סגי בכזית, בין לאחד בין לאלפים, בין בתחילתו בין בסופו, ואילו הרמ"א (שם) כתב שיש מצריכין לכתחילה בפת כביצה, וטוב להניח פת העירוב כשיעור כביצה (חזו"ע הלכות יו"ט עמוד רעו'), וטוב שיהיה לחם שלם, משום הידור מצוה (עיין משנה ברורה סימן תקכ"ז ס"ק י"א).
- י"א שאפשר לערב בפת קפואה, והטעם, כיון שאפשר להפשיר בקלות, ומהיות טוב מן הראוי לחכות עד שיפשיר (שו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן קכ"ט אות א').
- ו. לאחר שהכין צרכי שבת, יכול לאוכלו (שו"ע סימן תקכ"ז סעיף ט"ז), ומ"מ לכתחילה נכון להניח את הפת לשבת ללחם משנה, ערבית ושחרית, ובמנחה יבצע עליה, דכיון דאיתעביד בה מצוה חדא, ליתעביד בה מצוה אחריתא (משנה ברורה סימן תקכ"ז ס"ק מ"ח).
- ז. מי שמדליק נרות שבת בלבד וכיוצא, יש מחלוקת ראשונים אם צריך לעשות עירוב תבשילין, דהתוס' במסכת ביצה (דף כ"ב ע"א ד"ה ומדליקין) והרשב"א (שם ד"ה מהא) דצריך עירוב אף להדלקת נרות, אך עיין ברשב"א (שם) שכתב בשם המאירי דלא צריך עירוב להדלקת נרות, וכן כתב הב"י (בסימן תקכ"ז) לדייק כן מהרי"ף והרמב"ם, שדילגו בנוסח העירוב לאדלוקי שרגא.
- ובטעם השיטות דסברי דלא בעינן עירוב להדלקת נרות, כתוב בלבוש (סעיף י"ט) משום שלא הצריכו עירוב אלא לצרכי סעודה, כיון שצרכי הסעודה הם העיקר, אבל לא לשאר דברים ע"ש.

אלא שעדיין לא מובן מה הטעם שמותר להדליק את הנר ביו"ט לצורך שבת בלי עירוב, ועיין בספר חזו"ע (הלכות יום טוב עמוד רעז) שכתב בשם שו"ת משכנות יעקב מקרלין (אור"ח סימן קמ"ב) שמכיון שההבערה ביו"ט הותרה משום מתוך שהותרה לצורך, הותרה שלא לצורך, הילכך אינה צריכה עירוב כלל.

ואפשר עוד טעם למה לא בעינן עירוב להדלקת הנר, ע"פ מה שכתב הרמ"א (בסימן תקכ"ז סעיף כ"א) שאם נזכר שלא עירב וכו', יוכל לילך מבעו"י לחדר בנר דלוק לחפש איזה דבר, ויניחנו דולק עד הלילה וכו' ע"ש, כלומר דכיון שיש לו צורך ביום טוב עצמו בנר, מותר להוליכו, וא"כ ה"ה בנידון דידן, מותר להדליק נר ביו"ט לצורך יו"ט עצמו, וחשיב שמדליק לצורך יו"ט, ואם נשאר לשבת, נשאר, ואפשר שגם בזמן שאור החשמל דולק, מותרת הדלקת הנר, דיתכן להשתמש בנר לשם העברת אש אחרת, כגון לצורך בישול ליום טוב, כמבואר במשנה ברורה (סימן רס"ג ס"ק ד') שמעבירין מנר לנר לצורך מצוה.

לדינא, השו"ע (בסימן תקכ"ז סעיף י"ט) הביא סתם שלא צריך לערב, ויש דס"ל דצריך לערב, וכיון דקיי"ל סתם ויש, הלכה כסתם, מניח עירוב בלי ברכה (כפ החיים סימן תקכ"ז ס"ק ק"ג וחזו"ע הלכות יום טוב עמוד רעז), ואין להדליק כמה נרות בלי עירוב, ורק אם אינו מדליק רק נר אחד, לכו"ע אינו מניח עירוב תבשילין כלל (משנה ברורה שם ס"ק נ"ה, ועיין להלן), ומ"מ בנוסח העירוב, פסק השו"ע (שם סעיף י"ב) דצ"ל בדין עירובא יהא שררי לנא לאפויי וכו' ולאדלוקי שרגא.

ח. מי שרק מחמם את האוכל על הגז, י"א שיניח עירוב בלי ברכה (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ"ב תשובה ו'), י"א שמי ששם אוכל לחמם על הגז או על הפלאטה יכול לסמוך לברך, ולא מיבעיא במאכלים שמעורב בהם דבר לח, דיש אומרים שיש בזה משום בישול, אלא אפי' בדבר יבש (עיין שו"ע סימן ש"ח סעיף ט"ו), שפיר יכול לברך, כיון שאף מי שדעתו לעשות רק מלאכה דרבנן, כגון שהיה חזרה והטמנה, משמע מסתימת הפוסקים שיכול לברך (לקט הלכות יו"ט וחול המועד פרק י"ט ס"ק כ"ח בשם הגר"ש אלישיב והגר"נ קרליץ, וכן הוא בספר עירוב תבשילין הערוך, סימן א' סעיף א' אות ד'), וי"א שכיון שיש מחלוקת בדבר, אינו ראוי לברך, [ואף מי שרוצה להדר סתם להוסיף מים, זה לא פשוט שמותר לברך על בישול המים, אם אין לו צורך], ולכן הפתרון הוא, להכין ביצה ביו"ט לפני שבת כדי שיוכל לאוכלה בליל שבת טריה, וכן אם יודע שיגמר לו המים ויצטרך למים חמים, או שיש לו ספק אם יצטרך מים, ודאי יכול להניח עירוב ולברך (ע"פ הגר"א וייג).

וכאמור, אין כל האמור אלא כשאין בדעתו להרתיח דוד עם מים, לצורך שתיית קפה או תה חם בשבת, דאל"כ פשוט שעל בישול זה עצמו כבר יש חיוב לערב עם ברכה.

ט. אשתו ובני בתו של אדם, כיוון שעירב הבעל הבית הם נטפלים לו, ומותרים לבשל אע"פ שלא עירבו לעצמן כלל, וגם הוא לא זיכה להם ע"י אחר (משנה ברורה שם ס"ק נ"ו), מיהו לגבי אורחים שאוכלים וישינים אצל המארח, יש מחלוקת אם צריכים עירוב תבשילין אם לאו [עיין ביאור הלכה שם ד"ה מין], ולכן לצאת מידי ספק, י"א שיניחו עירוב בלי ברכה (הגר"א וייג), וי"א שבעל הבית צריך לומר שמערב עבור האורחים, וסגי בהכי (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ"ב תשובה ד'), וי"א שעל האורחים להשתתף בעירוב של בעל הבית ע"י שיגביהו, ויזכה בעירוב קודם הנחתו, ובעל הבית יניח את העירוב ויברך עליו (חוט שני יו"ט פרק כ"א ס"ק ח'), ואורחים שאוכלים אצל מארחיהם את כל סעודות החג, אבל ישינים בביתם הפרטי ושם מדליקין נרות שבת, חייבים מדינא בעירוב תבשילין, לכן יניחו עירוב תבשילין בביתם, אך בלי ברכה [כנ"ל, שעל הדלקת

- נרות בלבד לא מברכים], וטוב יעשו אם יבשלו איזה מאכל, או ירתיחו מים חמים לשתייה לכבוד שבת, וכך יוכלו להניח עירוב תבשילין בברכה, [ויקחו את העירוב לבית של המארח, כדי לאוכלו שם].
- י. בשעת שעושה את העירוב, לכתחילה, יש להחזיק הפת והתבשיל ביד (ב"י סימן תקכ"ז ד"ה כיצד, שר"ע סעיף י"ב, ומשנה ברורה שם ס"ק ס"ג⁴), והטעם, כדי שיכוון ליבו על מה שמברך, ובדיעבד אם בירך כשהיה מונח בפניו, יצא (הגרש"ז א בספר מאור השבת חלק ב', מכתב ל"ב אות י"ד, ועיין להלן, לגבי מי שבא לבית הכנסת ונזכר שלא הניח עירוב).
- יא. נכון שהאשה תשמע את הברכה, ואת הנוסח של בהדין עירובא וכו' מפי בעלה, ותענה אמן, כי עיקר העירוב נעשה בשבילה, שהיא עוסקת בצרכי הבית באפיה ובישול, ובדיעבד אין זה מעכב (ערוך השלחן סימן תקכ"ז סעיף כ"ב).
- יב. אם הניח עירוב תבשילין אך לא הזכיר המלאכות בהדיא, אלא אמר בדין יהא שרי לן למעבד כל צרכנא, ו"א דהוי כמי שלא עירב כלל (רמ"א סימן תקכ"ז סעיף כ'), ולכן יש להזהר להבין מה שאומר בשעה שמניח את העירוב (שר"ת אור לציון שם בביאורים), ו"א דבדיעבד אין אמירת המלאכות בפרטות מעכבת (ים של שלמה במסכת ביצה פרק ב' סימן ח'), ולדינא, ו"א דהכי נקטינן (חזו"ע הלכות יו"ט עמוד רפה'), ו"א דלכתחילה יש להחמיר כסברא הראשונה, וע"כ אם נזכר קודם כניסת ליל יום טוב יחזור ויטלו להעירוב בידו ויאמר נוסח בהדין וכו' ולא יחזור ויברך שנית אם כבר בירך בתחילה, ואם נזכר בערב שבת, יקנה קמחו לאחרים, והם יבשלו ויתנו לו, ואם אין לו למי להקנות יוכל לסמוך על סברא האחרונה (משנה ברורה סימן תקכ"ז ס"ק ס"ג).
- יג. מי שבא לבית הכנסת להתפלל מנחה ונזכר שלא עשה עירוב תבשילין, ואם ישוב לביתו יאחר זמן מנחה, יכול לערב בבית הכנסת על סמך הפת ותבשיל שיש לו בביתו (כנ"ל, שבשעת הדחק לא צריך לקחת את העירוב ביד, אך לא יברך על עירוב זה (שר"ת שבט הלוי חלק ט' סימן ק"ט אות ג').
- יד. לכתחילה צריך להניח העירוב בערב יום טוב לפני שקיעת החמה (מגן אברהם סימן ר"ס ס"ק ג'), ומ"מ, העושה עירוב לעצמו, אם שכח להניח לפני השקיעה, ונזכר רק בבין השמשות, יכול להניח העירוב ולברך עליו (רמ"א סימן תקכ"ז סעיף א' וחזו"ע הלכות יו"ט עמוד רפג'), ו"א שה"ה העושה עירוב לבני ביתו, שאע"פ שיש להיזהר לכתחילה לעשות את העירוב תבשילין קודם הדלקת הנרות, מ"מ בדיעבד אפשר לעשות עירוב אף לאחר הדלקת הנר (עיין ביאור הלכה בסימן תקכ"ז סעיף א' ד"ה ספק שמסתפק בזה, ובחזו"ע הלכות יום טוב עמוד רפג' נקט לקולא), ו"א שיש להיזהר לעשות את העירוב תבשילין קודם הדלקת הנרות בדוקא, כיון ש"א שאם כבר הדליקו הנשים נרות שבת הויא קבלת שבת (עיין שר"ע סימן רס"ג סעיף י' בשם בעל הלכות גדולות), א"כ אפשר שה"ה להדלקת נרות יום טוב, וממילא שוב א"א לעשות עירוב תבשילין בשבילן, אף שהוא עדיין יום, כיון שכבר קבלו עליהם יום טוב, [עיין ביאור הלכה (בסימן תקכ"ז שם) ומשנה ברורה (בסימן ת"ר ס"ק ד'), שמבואר שהנשים מברכות שהחיינו בהדלקת נרות יו"ט, וכן הוא בכף החיים (סימן תקי"ד ס"ק קי"ב), א"כ מבואר שנקטו לדינא דהוי קבלת יו"ט בהדלקת נרות כמו בשבת, וממילא שוב א"א לעשות עירוב תבשילין, וכן פסק הגרש"ז א בהגדה של פסח (סדר עירוב תבשילין הערה 187) ע"פ הביאור הלכה הנ"ל, מיהו עיין במשנה ברורה (בסימן רס"ג ס"ק כ"ג) שמנהג זה לומר שהחיינו בהדלקת הנרות, אינו בכל המקומות, וכן עיין בספר שלמי תודה (יו"ט סימן ז' אות ב') שהסתפק האם קבלה שע"י ברכת הזמן, דינה כקבלת ציבור או כקבלת יחיד].

⁴ ומדברי המשנה ברורה (שם) מבואר שאף שאינו מברך, אפ"ה צריך ליטול את העירוב ביד, עכ"פ לכתחילה.

טו. אם נזכר ביו"ט ראשון שלא עירב, אם הוא ביו"ט של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי, [וכן ה"ה אם חל יום טוב ערב שבת, אינו יכול לערב על תנאי], אבל במקום שעושים שני ימים טובים של גלויות, [וחל יום טוב ראשון ביום חמישי ויום טוב שני ביום שישי], יכול לערב בתנאי, אך בלי ברכה (ש"ע שם סעיף כ"ב).

טז. מי ששכח או נאנס או שהניח עירוב ואבד [והוא הדין עם הארץ שאינו יודע לערב], יכול לסמוך על גדול העיר, אבל מי שאפשר לערב ולא עירב, אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר, נקרא פושע ואינו יוצא בו (ש"ע שם סעיף ז'), וכל זה [ששכח או נאנס ולא הניח עירוב] בפעם הראשון, אבל אם ברגל השני שכח עוד פעם, הוי כפושע שניכר שאינו חרד לדבר מצוה (משנה ברורה שם ס"ק כ"ב). י"א דדוקא אם שכח ב' פעמים זה אחר זה הוי כפושע, ואינו יוצא בעירוב הגדול, אבל אם עשה עירוב אחר הרגל הראשון ששכח, וחזר ושכח, זה לא הוי כפושע, שהרי ניכר שחרד לדבר חכמים ועירב, אלא שהשכחה גרמא לו, ויוצא בעירוב הגדול (כ"ה החיים שם ס"ק מ"ח), וי"א דשבשכח שני פעמים, אפילו אינם רצופים דינו כפושע (חיי אדם כלל ק"ב סעיף ז'). ומאי דק, י"א שבזמננו שהטירדא רבה, אפילו מי ששכח ב' פעמים זה אחר זה, אין דינו כפושע ויוצא בעירוב גדול העיר (ערוך השלחן סעיף י"ח ועיין משנה ברורה שם ס"ק כ"ו).

אלא שאין כל האמור אלא בשכחה מחמת אונס כי היה טרוד וכדומה, אבל מי שהיה לו פנאי, אלא עצלותו גרמה לו לשכוח, הרי זה כפושע ואפילו בפעם הראשונה אינו יוצא בעירוב גדול העיר (מגן אברהם שם ס"ק ו'). יז. עשה עירוב תבשילין כדת וכדין, והניחו במקום שמור, ונאבד, נראה שיכול לסמוך על עירוב של גדול העיר יותר מפעם אחת, דהא דאמרינן שאם שכח ולא עירב פעם אחת, תו אינו יכול לסמוך על העירוב של גדול העיר, הוא משום דהוי כפושע שניכר שאינו חרד לדבר מצוה כנ"ל, וא"כ בנידון דידן א"א לומר כן, דהא הוא עירב, אלא שנאבד עירובו, וא"כ אף שנאבד יותר מפעם אחת, נראה דאפשר לסמוך על עירוב של גדול העיר, ומה שכתב השו"ע (שם סעיף ט"ו) שאם נאכל העירוב או אבד ולא נשאר כזית, אינו יכול לבשל, היינו בלי העירוב של גדול העיר.

יח. מי שהניח עירוב תבשילין, אך אין לו גישה לעירוב, [כגון שנסע בערב יו"ט לעיר אחרת, ובני ביתו נשארו בבית עם העירוב], כיון שאינו יכול ביו"ט למקום שנמצא העירוב, הרי זה צריך להניח שוב עירוב תבשילין במקום שהותו, ומ"מ לא יברך, כיון שדעת הר"ן במסכת ביצה (דף ט"ז ע"ב) שמועיל עירוב אפילו חוץ לתחום כשדעת המניח עליהם (ש"ת שבט הלוי חלק ח' סימן קכ"ג).

יט. מי שלא עירב, ואינו יכול לסמוך על עירוב הרב, ילך לאכול אצל אחרים משלהם, אבל אסור לאחרים לבשל משלו בשבילו אלא א"כ נתן להם במתנה [ע"י קנין משיכה או הגבהה], ואם אין שם אחרים, י"א שמותר לו לבשל קדירה אחת ולאפות פת אחד [ולא שנים אפ"ל שלא יהיה לו לחם משנה] ולהדליק נר אחד (ש"ע סימן תקכ"ז סעיף כ'), והתירו לו בכל זה, כדי חייו משום כבוד שבת, ולכן פשוט שאם יש לו פת אחד שנשאר לו מיום טוב, אסור לו לאפות (משנה ברורה שם ס"ק ט"ב), וכן מה שהתירו להדליק נר אחד, היינו כשאין אור החשמל מאיר, ולכן אשה השוהה בבית מלון וכיוצא, ולא הניחה עירוב תבשילין, ויש שם אור חשמל, יכולה להשתתף בפרוטה עם אשה אחרת, והיינו שתתן דבר מאכל במקום פרוטה (ש"ת אגרות משה אר"ח חלק ה' סימן ל"ז אות ט' וספר שבות יצחק, נר שבת פרק ו' הערה ל"ו בשם הגר"ש אלישיב).

אם עבר ובישל ביו"ט יותר מן המותר לו, קי"ל בשו"ע (שם סעיף כ"ג) שאף אם בישל במזיד, אין התבשיל נאסר, [ונראה דה"ה למי שהוריו אינם מבינים ענין של עירוב תבשילין, ולא עושים עירוב תבשילין, והוזמן לביתם לסעודת

- שבת שלאחר י"ט, והוא יודע שהוריו בשלו ביר"ט ערב שבת, אע"פ שעשו שלא כדין, מ"מ מותר לו לאכול אצלם, ובפרט כשיש חשש איבה וכיבוד אב ואם].
- כ. מי שחשב מתחילה לעשות מלאכה, וערב ובירך כדין, ולבסוף לא עשה שום מלאכה, פשוט שאין זה ברכה לבטלה, כיון דחייל ע"י עירובו היתר דעשיית מלאכה, ובהיא שעתא היה דעתו לעשות מלאכה, ודמי למה שכתב הריטב"א בחידושיו למסכת חולין (דף ק"ו ע"ב ד"ה ואגב אורחיה) שהנוטל ידיו לאכילה וברך על נטילת ידים ואחר כך נמלך ולא אכל, עכשיו אין בכך כלום, ואין מחייבין אותו לאכול, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, דהא מכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת הנטילה שעליה הוא מברך, והיא שעתא דעתו היה לאכול וכו' ע"כ, ועיין במחזיק ברכה (קונטרס אחרון סימן קנ"ח סעיף א') שהביא את דברי הריטב"א להלכה, וכן עיין בשו"ת יביע אומר (חלק א' י"ד סימן כ"א), וא"כ לכאורה ה"ה בנידון דידן, חל היתר בישול ע"י עירובו, ושפיר דמי.

מקצת הלכות יום טוב

מצוות עונג יום טוב:

- א. מצווה לענג את השבת, שנאמר (ישעיה פרק נ"ח פסוק י"ג ופסוק י"ד) אז תתענג על ה' וכו' וקראת לשבת ענג, [מלבד שהדבר מפורש בדברי הנביא, יש מן הראשונים הסוברים, שעיקר המצווה מן התורה, עיין במשנה ברורה (סימן רמ"ב ס"ק א' ובשער הציון ס"ק א') באריכות].
- ומצאנו שנחלקו הראשונים אם יש מצוות עונג יום טוב, שי"א שכשם שמצווה לכבד את השבת ולענגה, כך צריך לענג את כל הימים טובים⁵ (רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו' הלכה ט"ז, מאירי במסכת ביצה דף ג' ע"א ובדף ל"ה ע"א), וי"א כי אין מצוות עונג ביום טוב (אבודרהם במעריב של שבת בשם הרב גרשון ב"ר שלמה), ואף התוספות במסכת סוכה (דף כ"ז ע"א ד"ה אי בעי אכיל) סוברים כן, ומפני כך כתבו שאין חיוב לאכול פת ביום טוב, שהרי חובה זו נובעת ממצוות עונג.
- לדינא, קי"ל בשו"ע (סימן תקכ"ט סעיף א') כי חיוב עונג קיים גם ביום טוב, וכפי שכתב הרמב"ם (בהלכות יום טוב פרק ו' הלכה ט"ז), כי חיוב זה נדרש מהמשך הפסוק הנזכר וקראת לשבת עונג, ולקדוש ה' מכובד, מאחר שימים טובים מוגדרים קדוש ה', דהיינו ימים מקודשים, שהרי קראם הכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק ב') מקראי קדש ע"ש, הרי שחייבים לקבוע סעודה על פת ביום טוב כמו בשבת, ולכן, השוכח יעלה ויבוא ביום טוב, חייב לחזור על ברכת המזון, מפני שסעודת יום טוב חובה היא (שו"ע סימן קפ"ח סעיף ו').
- ומטעם זה מברכים על הדלקת נרות ביום טוב, מפני שגם בימים טובים נתחייבנו בכבוד ועונג (שו"ע סימן רס"ג סעיף ה'), [ולא כמו שכתב האבודרהם (שם) שאין לברך על הדלקת נרות ביום טוב].
- ב. אלא שיש לדון האם נשים חייבות במצוות עונג יום טוב אם לאו, ונפ"מ האם נשים מברכות על הדלקת נרות או לא, דאי נימא שאינן חייבות בעונג יום טוב אין להן לברך כיון שאינן מצוות בדבר, ומצאנו בשו"ת

⁵ וכך מובא במדרש (פנים אחרים אסתר פרק א') שכן העיד המן הרשע, אשר בדברי תלונתו על היהודים לפני המלך אחשורוש התאונן על כך שהם אוכלים ושותים ואומרים עונג שבת, עונג יום טוב.

רעק"א (סימן א') שכתב דאשה אינה חייבת בעונג יום טוב, מפני שמצוות עשה שהזמן גרמא הוא, ולכן אף במצוות קידוש של יום טוב אינה חייבת, שכן, רק בשבת קיימת דרשה מיוחדת שחייבת האשה בקידוש, אך בכל מצוות התורה ידוע, כי נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, ובכללן יום טוב.

אמנם, קיימת מחלוקת ראשונים להלכה לענין שמחת יו"ט לנשים, די"א שנשים חייבות במצוות שמחת יום טוב (המב"ם הלכות יום טוב פרק ו' הלכה י"ח, שו"ע סימן תקכ"ט סעיף ב', לחם משנה בהלכות מעשה הקרבנות פרק י"ד הלכה י"ד), וי"א דחייב הוא על הבעל לדאוג שאשתו תשמח (ראב"ד בהלכות חגיגה פרק א' הלכה א'), אך גם הסוברים כי מצוות שמחה ביום טוב יש לנשים, אין להקיש מכך לחיוב עונג, לפי ששני דברים שונים בתכלית לפנינו, שהרי השמחה היא בבשר ויין, ולא דווקא בקביעות סעודה, [כשם שבחול המועד יש חיוב שמחה אך אין חיוב לקבוע סעודה על הפת], ואילו חובת עונג היא בקביעות סעודה על הפת.

אלא שע"ש ברעק"א שכתב שאפ"ה יכולה האשה לקדש ביום טוב, ולא מפני שהיא חייבת במצווה, אלא מכח המנהג שנשות אשכנז מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא שברצונן לקיים, כגון, מצוות שופר, לולב ועוד, כמו כן, מטעם זה יכולות הן לברך על הדלקת נרות, כי רשאות הן לקיים את המצווה, אף שאינן מחוייבות בה.

ומאיך, י"א שיום טוב נחשב כשבת ודין אחד לשבת וליום טוב, [אף על פי שהוא מדרבנן ואינו אלא אסמכתא, (עיין מגיד משנה הלכות שבת פרק כ"ט הלכה י"ח)], ולשיטתם גם נשים חייבות בעונג יום טוב כמו בשבת, ודין אנשים ונשים שווה, ולכן נשים חייבות בקידוש ביום טוב כחובת האנשים (עיין שו"ע הרב א"ח סימן רע"א סעיף ה', בן איש חי שנה שניה פרשת בראשית סעיף י"א, שו"ת אגרות משה א"ח חלק ד' סימן ק', חזון עובדיה הלכות יום טוב עמוד צב' ושמירת שבת כהלכתה פרק מ"ז הערה כ"ו).

ג. עוד נפ"מ במחלוקת הנ"ל, לענין אשה ששכחה להזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון של סעודת יום טוב, שלפי רעק"א לעולם אינה חוזרת על ברכת המזון, לפי שאינה חייבת בסעודת יום טוב, כפי שהשוכח יעלה ויבוא בראש חודש, אינו חוזר על ברכת המזון (רעק"א שם), וי"א דאשה שלא אמרה יעלה ויבוא בליל ראשון של פסח, וכן בליל שבת, אם טעתה ולא אמרה רצה והחליצנו, חוזרת, דכיון שהאשה חייבת בסעודה, צריכה לחזור על ברכת המזון כמו האיש, ואין נפקא מינה בזה אם היא חייבת בברכת המזון מהתורה או מדרבנן (הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר חלק ו' חלק א"ח סימן כ"ח אות ה', שו"ת יחיה דעת חלק ב' סימן כ' שאלה שניה ובחזרו"ע שם), ורק בליל סוכות ובליל שבועות, אם לא אמרה יעלה ויבוא בברכת המזון לכו"ע אינה חוזרת (חזרו"ע הלכות יום טוב עמוד שט'), ומאיך, י"א דאשה לעולם אינה חוזרת, אף בליל שבת ובליל ראשון של פסח דחייבות לאכול מצה, דכיון שיש ספק אם ברכת המזון הוא מהתורה, א"כ אם שכחו מעין המאורע, אינן חוזרות (כף החיים סימן קפ"ח ס"ק כ"ד).

מלאכות שהותר עשייתן ביו"ט:

א. כתוב בתורה (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז) אַךְ אֲשֶׁר יֶאְכַל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם, ולמדו רבותינו שכל מלאכות הקשורות לאוכל נפש מותרות מהתורה, אלא שראו חכמים⁶ שאם נתיר לעשות את כל מלאכות

⁶ זהו דעת רוב הראשונים, ומכללם הרמב"ם (בהלכות יום טוב פרק א' הלכה ה' והלכה ז') והרא"ש (מסכת ביצה ריש פרק ג'), אבל יש שיטות בראשונים שאיסור עשיית מלאכות אלו מהתורה, והתורה נתנה כח לרבנן להחליט את האיסור והמותר, ומה שהחליטו חכמים נאסר מהתורה (רשב"א בעבוה"ק בית מועד שער א' סימן א', הובא בשער הציון סימן תצ"ה ס"ק י"ח).

אוכל נפש, ימנע האדם משמחת יום טוב ויתעסק כל היום בקצירה, טחינה סחיטה וכדומה, ולכן אמרו שכל המלאכות שהדרך לעשותם לימים מרובים, כגון קצירה, טחינה, סחיטה וצידה אסור לעשותם ביו"ט, ומלאכות שאין דרך לעשותם לימים מרובים כגון לישא אפיה, ובישול, מותר לעשותם ביו"ט לכתחילה (שו"ע סימן תצ"ה סעיף ב'), כיון שמסתמא עשייתם לצורך אכילת יום טוב בלבד (משנה ברורה שם ס"ק י"ג).

ב. י"א דכל דבר שהוא אוכל נפש מותר לעשות ביו"ט אף שהיה אפשר לעשותן מערב יום טוב ואינו מפיג טעמו כלל (עיין שו"ע סימן תצ"ה סעיף א' ושיורי כנסת הגדולה הגהת ב"י אותיות ד-ו), וי"א דמותר לישא אפיה ושחיטה ובישול ביו"ט משום שאם עשאו בערב יו"ט יש בהם חסרון טעם, שאין לחם שנילוש ונאפה היום כלחם שנילוש ונאפה מאתמול, ולא תבשיל שנתבשל היום כתבשיל מאתמול, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאתמול, ולהכי לא גזרו בהם, אבל דבר שאין בו קלקול טעם והפסד אם נעשה מאתמול למה לו לעשותן ביום טוב (רמ"א סימן תצ"ה סעיף א' ומשנה ברורה שם ס"ק ח'). וכתבו עוד, דלפי דעה זו, אסור ללוש ביום טוב וורמזל"ן [שקורין לאקש"ן, איטריות], שאפשר הנלושים מבעו"י טובים ביותר, וכן אסור לבשל פירות יבשים ביום טוב, שהוא ידוע שהמבושלים מערב יו"ט טובים הם יותר לאכילה אח"כ ביום טוב, מיהו אם לא היה לו שהות מקודם לבשל וכש"כ כשלא היה לו הפירות מקודם, בודאי מותר לבשלם ביום טוב, וכן לענין לישא (משנה ברורה שם).

י"א שאף לבני הספרדים אע"פ שמעיקר הדין מותר להכין ביו"ט, מ"מ אם אינו מפיג טעם כלל, ראוי להחמיר להכין מערב יום טוב, ואם לא הכין בערב יו"ט, אע"פ שמן הדין מותר לעשות ביו"ט בלי שינוי, אם אפשר לעשותם ביו"ט ע"י שינוי, נכון שישנה בהם (חזו"ע הלכות יו"ט עמוד ח').

ג. מלאכות האסורות ביו"ט, אין היתר לעשותן אפי' ע"י שינוי (משנה ברורה סימן תצ"ה ס"ק י"ג).

ד. לא הותרו אלא מלאכות שקשורות לאוכל נפש בלבד, אבל לא הותרו לשאר צרכים, ואין הבדל בין מלאכות האסורות מהתורה כגון בונה וסותר, לבין מלאכות האסורות מדרבנן כגון אמירה לגוי ודיבור חול, וזהו שאמרו חז"ל (במסכת ביצה דף ל"ו ע"א) אין בין שבת ליום טוב אלא שזה אוכל נפש מותר בו וזה אוכל נפש אסור בו, [לדוגמה, לדעת הפוסקים שאוסרים לפתוח בקבוקים וקופסאות שימורים בשבת גם ביום טוב אסור, אע"ג שפותח את הבקבוק כדי לשתות ואת קופסאות השימורים לאכול], ועיין להלן דיני מוקצה ביום טוב.

ה. מכשירי אוכל נפש פליגי בגמרא במסכת ביצה (דף כ"ח ע"ב) רבי יהודה ורבנן, דרבנן סברי מדכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, הוא ולא מכשירין, ורבי יהודה סבר דזה קאי רק על מכשירין שאפשר לעשותן מבעוד יום, אבל אם א"א, שרי כמו אוכל נפש עצמו, ופסקו רוב הפוסקים כרבי יהודה, [ואעפ"כ לעשות כלי לצורך אוכל נפש גם רבי יהודה מודה דאסור], ולא פליגי כי אם בתיקוני הכלי שהוא לצורך אוכל נפש, דלרבי יהודה שרי אם א"א לעשותו מבעוד יום, כגון שנתקלקל ביום טוב או שלא היה לו שהות לתקנו מבעוד יום, וכ"ש אם לא ידע כלל מבעו"י שנתקלקל, אבל אם היה לו שהות לתקנו מבעוד יום אף ששכח אח"כ לכו"ע אסור מן התורה, דעל זה קאי המיעוט הוא ולא מכשיריו (שו"ע סימן תק"ט סעיף א' וסעיף ב' ומשנה ברורה בהקדמה קצרה לסימן תק"ט).

ודע עוד, דאפי' אותן הפוסקים דס"ל כרבי יהודה, היינו לעשות כן לעצמו משום דמעיקר הלכה הוא מותר, אבל יש דברים שאין מורין כן לאחרים שלא יבואו להקל יותר (שו"ע שם סעיף ב' ומשנה ברורה שם), ואף לומר לשואל הלכה זו למעשה שהיא הלכה ואין מורין כן, אין לומר לו, כיון שבכך אומר לו שמעיקר הדין מותר

(ש"ע הרב סימן תק"ט סעיף א'), ואף להורות שאסור, גם אין מורין, שהרי מעיקר הדין מותר (ט"ז סימן תקל"ד ס"ק ב'), אלא יאמר לו עיצות מעשיות איך להכין את המכשירין בלי מלאכה, בלי לענות לו מה הדין (חוט שני יום טוב פרק ג' ס"ק ג').

גדר דבר השווה לכל נפש:

א. כאמור, ביום טוב הותרה מלאכת אוכל נפש, דהיינו, שמותר לעשות כל מלאכה הנצרכת להכנת מאכלים, ואיתא בגמרא במסכת ביצה (דף י"ב ע"א) דמתוך שהותרה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך⁷, ולכן מותר להבעיר אש כדי לקרוא בספר, מפני שהבערת אש היא מלאכת אוכל נפש.

אלא שמבואר בגמרא במסכת ביצה (דף י"ב ע"ב) שאין אדם רשאי לעשות מלאכה [שאינה אוכל נפש] עבור כל צורך שהוא, אלא רק פעולה השווה לכל נפש, למשל, הדלקת אש לצורך אור, שהיא פעולה השווה לכל נפש, אך הדלקת אש לצורך פיזור בשמים על גחלים כדי להתענג מריחם, אסורה, לפי שהיא מוגדרת כפעולה שאינה שווה לכל נפש, כי רק אנינים ומפונקים נזקקים לה.

כדי להגדיר מה זה דבר השווה לכל נפש, יש להקדים שני דינים, דהנה הרמ"א (בסימן תקי"א סעיף א') מביא מחלוקת לגבי חימום הבית ביום טוב בשעה שאין הקור גדול, ואך מפונקים מדליקים אש לחימום במצב זה, דמחד גיסא, כעת פעולת החימום אינה שווה לכל נפש, כי אם לאנינים ולפיכך אסור לעשות, ומאידך, פעולת החימום באופן עקרוני שווה לכל נפש, בניגוד לפיזור בשמים על גחלים שלעולם נועד למפונקים בלבד, לפיכך אפשר לומר, כי את פעולת החימום מותר לעשות גם במקרים שאינם שווים לכל נפש, כי עיקרה של הפעולה שווה לכל נפש, ומסיים הרמ"א, כי להלכה נהגו להקל.

ודין שני, מצאנו בשו"ע (שם בסעיף ב') שמותר להחם מים ביום טוב לרחוץ ידיו, ודין זה מוסכם לכל הדעות ללא עוררין.

ויש להבין מדוע אותם פוסקים הסוברים כי אין להדליק תנור ביום שהקור אינו עז, אינם מורים כי אין להחם מים ביום טוב אם הקור אינו עז, והגרשז"א בשלחן שלמה (סימן תקי"א סעיף ד' ס"ק ה') כתב לבאר שגדר דבר השווה לכל נפש, תלוי במטרה הסופית, כלומר, מטרתה הסופית של הדלקת אש לחימום, היא חימום, ואילו מטרה הסופית של הדלקת אש לחימום מים לרחיצת ידיים, היא רחיצת הידיים, א"כ כשחז"ל אמרו שביו"ט מותר לבצע פעולות השוות לכל נפש, אין כוונתם כי הפעולה עצמה צריכה להיות שווה לכל נפש, אלא די בכך שהפעולה נועדה לפעולה אחרת, שהיא שווה לכל נפש, ולכן כיון שפעולת החימום ביום שאינו קר, אינה שווה לכל נפש, הרי שמטרתה היא לחמם אנינים ומפונקים, משא"כ פעולת חימום מים ביום שאינו קר, כדי לרחוץ ידיים, אף אי נימא שאינה שווה לכל נפש, מ"מ היא מיועדת עבור פעולה שווה לכל נפש, דהיינו רחיצת ידיים, ולפיכך מותר הדבר.

כאמור, כל הדיון הוא בפעולות שאינן אוכל נפש, דאילו בפעולות אוכל נפש, רשאי כל אדם להכין אוכל כאוות נפשו, גם אם המאכל אינו שווה לכל נפש (עיין רמב"ן במלחמות ה' במסכת ביצה דף י"ב מדפי הר"ף, ודלא כהבעל המאור שם דמשמע מדבריו שחולק).

⁷ לשיטת רש"י (שם ד"ה ליפלאו) מותר אף שאין בה צורך כלל מותר, אלא שחז"ל גזרו בדבר דאיכא טירחא, אך התוס' (שם ד"ה ה"ג רש"י אלא מעתה) הוכיחו מכמה ראיות דדווקא כשיש צורך קצת, אך שלא לצורך כלל אסור מן התורה.

הכנת פתילות והדלקת נרות:

- א. בשבת וביום טוב אסור לקפל נייר בצורה הנשארת בנייר, משום מלאכת בונה, ומותר לקפל מפיונים רק בקיפול פשוט, כמשולש, או למשוך באמצע ולהכניס לכוס או לגלגל כנרות, שכל אלו, כשמוציאים אותם מן הכוס, חוזרים מיד לצורתם הקודמת, אבל קיפולים מיוחדים [כמניפות וכדומה], יש להכין מערב יום טוב, גם לצורך השבת, ולהניחן מוכנות לשימוש בקופסה (שו"ת שבט הלוי חלק ה' סימן ל"ו).
- ב. אין חותכין הפתילה לשתים, ואין גודלין את הפתילה ולא מהבהבין אותה (שו"ע סימן תקי"ד סעיף ח' וסעיף ט'), משום דכשחותכה וכששוזרה עביד כלי ביו"ט (משנה ברורה שם ס"ק ל"ט וס"ק מ"ב), ומטעם זה יש אוסרים להכניס את הפתילה לפתיל צף ביום טוב, שיש בזה משום איסור תיקון כלי (הלכות המועדים פרק י"ג סעיף י"ח), ויש מתירים, כיון שפתיל צף עשוי לשימוש חד פעמי, ומ"מ לכתחילה נכון להכינו מערב יו"ט (פסקי תשובות שם אות ט"ז).
- ג. י"א שנרות יו"ט [הראשון כשחל ביום חול] יש להדליקם בליל יו"ט, מחשש שאם ידליק בערב יו"ט, א"כ גם בליל שני של יו"ט תבוא להדליק לפני שתחשך, וזה אסור משום שאין יו"ט מכין לחברו (פסקי תשובות סימן תקי"ד אות י"ט בשם האחרונים), י"א שנרות יו"ט [הראשון כשחל ביום חול] יש להדליקם בערב יו"ט כמו כל ערב שבת⁸ (באר היטב סימן תקי"ג ס"ק ד' בשם הש"ה), ונראה דס"ל שאף אם ידליק נרות מבעוד יום אין בזה משום מכין מיו"ט לחבירו, וכמו שכתוב בבן איש חי (שנה ראשונה פרשת במדבר אות ב') שאם מקדש מבעוד יום תוכל האשה להדליק הנרות מבעוד יום, ולא חשיב מכין מיום ראשון ליום שני, יען כי הנרות מדלקת אותם לצורך הקידוש, שמצוה להיות נרות בעת הקדוש לפי סברת כמה פוסקים הפשטנים וגם לסברת המקובלים, ולכן כיון שמקדשים מבעוד יום, יכולים ג"כ להדליק הנרות מבעוד יום⁹ ע"כ, וי"א שלכתחילה יש להדליק נרות יום טוב [הראשון] לפני השקיעה, ואם לא הדליקו לפני השקיעה ידליקו לאחר השקיעה (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ח תשובה א', וכן שמעתי מהגר"א וייג), ועיין בשו"ת אור לציון (שם בביאורים) שכתב דין זה ע"פ הקדמת מהר"ר יוזפא בן הדרישה לטור יו"ד, שהביא שאמו הרבנית היתה אומרת שזו טעות הנשים שמדליקות בליל יו"ט, ויותר טוב מדינא להדליק הנרות לפני תפילת ערבית, ולקבל היום טוב בהדלקתן כמו שעושים לכבוד שבת, כדי שיהא הכל מוכן מיד בבואו מבית הכנסת, וגם שכל מלאכה שאפשר לעשותה מבעוד יום אין לעשותה לכתחילה ביום טוב, וכתב שם שהדין עמה, ע"ש, ומ"מ לא נהגו להקפיד על זה, אלא המנהג להדליק נרות יום טוב אחר שתחשך לפני הקידוש שעל הכוס, ויש להם על מה שיסמוכו (חזו"ע הלכות יו"ט עמוד שז').
- ד. נשים שנוהגות להדליק נרות בערב יו"ט, י"א דלכו"ע מברכים ואח"כ מדליקים, [כלומר גם אלו שבשבת מדליקות ואח"כ מברכות], (משנה ברורה סימן רס"ג ס"ק כ"ז וחזו"ע שם עמוד שה'), אך י"א שאין האשה חכמה אלא בפלך, ולא חילקו חכמים בין שבת ליו"ט, ולכן גם ביום טוב, יש לברך אחר ההדלקה (מגן אברהם סימן רס"ג ס"ק ב'), [וכך הוא המנהג בק"ק אגודת דודים].

⁸ ואף בליל ראשון של שבועות, ש"א שיש לאחזר תפילת ערבית משום דין תמימות (משנה ברורה סימן תקי"ד ס"ק א' בשם הט"ז ופרי מגדים), מ"מ ניתן להדליק את הנרות מבעו"י, ואין צריך להמתין לאחר צאת הכוכבים (גרשו"א בהליכות שלמה שבועות פרק י"ב אות ב' ובהגה שם).
⁹ ע"ש שסיים דוקא נרות שמדליקים במקום השלחן שעושין שם הקדוש, אבל נרות המדליקים במקום שינה או בשאר מקומות אין להדליקן מבעוד יום, משום דאין יום טוב ראשון מכין ליו"ט שני.

נשים אלו שנוהגות להדליק בערב יו"ט, כדאי שתדלקנה את הגפרור לפני הברכה¹⁰, או מנר קיים [אף לאחר הברכה] (ע"פ הגר"ש רוזנברג שליט"א).

ה. יש נשים שנהגו שמברכות ברכת שהחיינו בשעת הדלקת נרות (בן איש חי שנה א' פרשת במדבר אות א', כף החיים סימן תקי"ד ס"ק קי"ב, וכן מבואר מהמשנה ברורה בסימן ת"ר ס"ק ד', שכתב דהאשה בברכת הדלקה ביום שני, תלבש בגד חדש או תניח פרי חדש ואז תוכל לברך שהחיינו עכ"ל, משמע דבי"ט ראשון דבר פשוט שמברכת), ויברכו ברכה זו אחר שידליקו לפחות נר אחד, כדי שלא יהיה הפסק בין ברכת הדלקת הנרות למצות ההדלקה (חזו"ע¹¹ הלכות יו"ט עמוד שו'), ויש שכתבו שאע"פ שאין בזה חשש ברכה לבטלה, מ"מ נכון שלא לברך בשעת ההדלקה, אלא יכוונו לצאת ידי חובה בברכת שהחיינו כששומעות ברכת שהחיינו בשעת הקידוש, (עיין במשנה ברורה סימן רס"ג ס"ק כ"ג שמבואר שמנהג לומר שהחיינו בהדלקת נרות, אינו בכל המקומות, וכן עיין בספר חזו"ע הלכות יו"ט עמוד שו' ושו"ת שבט הלוי חלק ג' אר"ח סימן ס"ט).

ואלו שמברכות ברכת שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, י"א שאין להן לענות אמן בברכת שהחיינו שבקידוש, משום דהוי הפסק (חזו"ע שם), י"א דבפסח ובסוכות שפיר יכולות לענות אמן, משום שבכוונתן לפטור שאר מצוות היום, משא"כ בשבועות שאין מצוות מיוחדות בחג, א"כ אין להן לענות אמן על ברכת הקידוש (שו"ת שבט הלוי חלק ג' אר"ח סימן ס"ט), וי"א שיש להניח לנשים העונות אמן בברכת שהחיינו ששומעות מבעליהן בכל הימים טובים אף על פי שהם כבר בירכו שהחיינו, וטוב שלא לבלבלן, כי יש לומר שאין זה הפסק, דכיון שאצל המקדש הוא ברכה הצריכה, גם אצל השומעים אין זה הפסק (שו"ת אגרות משה חלק ד' סימן כ"א).

ו. כתב הרמ"א (בסימן רס"ג סעיף א') האשה ששכחה פעם אחת להדליק [נרות שבת], מדלקת כל ימיה¹² ג' נרות ע"ש, ובזמנינו שיש חשמל דולק בבית, אינה צריכה להוסיף כלל, כיון שיוצאים ידי חובה במנורת חשמל [אף בנורת לד] משום שאין כאן הפרת שלום בית, וברכות אינן מעכבות (חזון עובדיה שבת חלק א' עמוד קעד', שו"ת אור לציון חלק ב' פרק י"ח בביאורים לתשובה ב' ובספר מנחת שאול נדה עמוד שפ"ו), וא"כ כ"ש אשה ששכחה להדליק נרות יו"ט שאין לקנוס אותה, ועוד, שמעולם לא שמענו שיש קנס ביו"ט, ואפשר משום שאין חשש שמא יכשל בעץ ובאבן פעם הבא, כיון שאם יהיה חשוך יהיה מותר לה להדליק נר ואין חשש שפעם הבא לא תדליק נר, [ומטעם זה אולי ביום כיפור הדין יהיה שונה], ומ"מ אם אפשר שלפחות פעם אחת תוסיף נר נוסף (עיין שמירת שבת כהלכתה פרק מ"ג הערה כ"ח, פסקי תשובות סימן רס"ג אות ג' הערה 35, ובילקוט יוסף שבת סימן רס"ג סעיף כ"ח).

דיני מוקצה ביום טוב:

מוקצה [המוזכרים בשו"ע בהלכות שבת (סימן ש"י), כגון מחמת מיאוס וכיוצא], אעפ"י שמותר בשבת, החמירו בו ביום טוב ואסרוהו (שו"ע סימן תצ"ה סעיף ד'), ומ"מ מותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש¹³ (רמ"א סימן תק"ט סעיף ז'), ולכן מותר לטלטל האפר לאפות במקומו, או לטלטל האבנים המונחים על הפירות כדי לאכול הפירות (משנה ברורה שם ס"ק ל"א), וכן ה"ה שמותר להוציא את הפתילות המשומשות כדי לשים חדשות, כדי ליהנות

¹⁰ אבל אין כדאי להדליק את הגפרור לאחר הברכה, דהא י"א שאחר הברכה כבר קיבלה יו"ט, וקיי"ל בשו"ע (אר"ח סימן תק"ב) שאסור מדרבנן להוליד אש חדש ביו"ט.

¹¹ כך כתוב בחזו"ע לפי דיעה זו, אך עיין להלן שהוא חולק, וס"ל שאין לברך שהחיינו בהדלקת הנרות.

¹² היינו בין בשבתות ובין בימים טובים, (דברי שו"ח שבועות תשע"ז בשם הגר"ח קניבסקי).

¹³ דוקא לצורך אוכל נפש ממש, אבל בלאו הכי לא, ולכן בזמן שהיה מותר לעשן ביום טוב [עיין מה שכתבנו לעיל בדיני הלכות יום טוב שני של גלויות], לא היה היתר לנקות את האפר מהמקטרת כדי שיוכל לעשן, משום שטלטול המוקצה אינו לצורך אוכל נפש, ואף שהעישון עצמו מותר, לא הותר מדין אוכל נפש אלא מדין מתוך, ודין מתוך לא מתיר לטלטל מוקצה עבורו (שמירת שבת כהלכתה פרק י"ג הערה מ"ה בשם הגרשז"א).

מאור הנרות (רעק"א סימן תק"א על ה"ט"ז ס"ק ז'), ואף שבזמננו אין אור הנרות נצרך לצורך הסעודה כיון שדולק אור החשמל, אפ"ה נחשב כצורך אוכל נפש כיון שיש בהדלקתם כבוד יום טוב מחמת ריבוי אורם (חוט שני הלכות יום טוב פרק א' ס"ק ב'), וי"א דעדיף לכתחילה לנער את הפתילות המשומשות, ישירות לתוך פח האשפה, מבלי לטלטלם ביד (שו"ת באר משה חלק ח' סימן קס"ח), ופמוטים של נרות, מותר לקראת שבת לנקות את שאריות הנר שבפמוט, בכלי שאינו מוקצה, ועדיף ישירות לפח האשפה (עיין שו"ע סימן תקי"ד סעיף י', חזו"ע הלכות יו"ט עמוד סא' ושמירת שבת כהלכתה פרק י"ג הערה ק"מ), אך לא להמיס במים חמים, משום מוליד, ואף אסור להדביק את הנרות החדשים, [ועל כן יש להכין נרות לשבת על מגש נוסף].

ו. חשמל ביום טוב:

א. כשם שבשבת אין מדליקים את אור החשמל, כך אין מדליקים אותו ביום טוב (שו"ת ציץ אליעזר חלק א' פרק כ', שו"ת חזון נחום מהדורא קמא אור"ח סימן ל', וחזון עובדיה הלכות יום טוב עמוד נג'), ועיין בחזון איש אור"ח סימן נ' ס"ק ט'), ועיין בהערה¹⁴, וכן אסור להשתמש בטלפון (חזו"ע שם).

ב. מותר לומר לנכרי להדליק ביו"ט את החשמל לצורך יו"ט או לצורך מצוה (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ' תשובה ו', ובביאורים שם, וחזו"ע הלכות יו"ט עמוד נג'), וי"א שיש להקל רק במקום צורך גדול, (שו"ת שבט הלוי חלק ח' סימן קכ"א), ואף להחזו"א (באור"ח סימן נ' ס"ק ט') הנ"ל דס"ל דחשמל הוא בונה, באמירה לעכו"ם יש להקל טפי (שו"ת אור לציון שם, שו"ת שבט הלוי חלק ח' סימן קכ"א והגר"י אריה הלוי דינר בעלון מים חיים גליון 434).

ג. יש מחמירים בשבת לא לפתוח את דלת המקרר בשעה שהמנוע אינו פועל, מחשש שמא ע"י הפתיחה יתחיל המנוע לפעול מיד, ויש בזה חשש בישול הגז¹⁵, והנה לגבי יו"ט, י"א שיו"ט כשבת גם לענין זה, וכשם בשבת יש להחמיר, כך ביו"ט יש להחמיר (לקט הלכות יום טוב פרק י"ג הערה י"ז בשם הגר"ש אלישיב), וי"א שביו"ט אין להחמיר, שהרי הותר לבשל בו לצורך אוכל נפש (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ט תשובה א').

ז. להדליק אש ביו"ט:

אין מוציאים אש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים (שו"ע סימן תק"ב סעיף א'), מפני שבכל אלו מוליד אש ביו"ט, והואיל ואפשר להמציא אש מערב יו"ט שיהיה מוכן לו ביו"ט, לא הותר

¹⁴ פעם לא היו הדברים פשוטים כל כך, מפני שכשהומצא החשמל מעטים בלבד ידעו להסביר לאשורן את שרשרת הפעולות המובילות להדלקת חשמל, ולפיכך התפתח דיון מעניין, אם מותר להדליק חשמל ביום טוב.

בעצם, הרי ביום טוב אע"פ שאנו מדליקים אש, מ"מ לא מדליקים אש חדשה, כמבואר במשנה במסכת ביצה (דף ל"ג ע"א) שאין לשפשף חתיכות עץ או אבן זו בזו כדי להפיק מהן אש, ורק מותר להעביר אש קיימת למקום נוסף, וכגון, להדליק נר מנר בוער וכדומה, והיינו טעמא כי המדליק אש ביום טוב הרי הוא מוליד יצירה חדשה, וחכמים אסרו לעשות כן, לפי שדומה הדבר לעושה מלאכה חדשה (פרש"י שם ד"ה דקמוליד).

והנה בשו"ת ציץ אליעזר (חלק א' פרק כ') מביא, כי לפני למעלה ממאה שנים היו שטענו, כי מותר להדליק חשמל ביום טוב, לפי הנתונים הלא נכונים שהיו בידם הם הבינו, כי זרם החשמל נמצא בכל החוטים והוא בעצם מבקש להתפרץ החוצה, ולפיכך המסיט את המתג אינו יוצר כלום, כלומר, אינו מוליד, אלא מאפשר לחשמל לצאת ותו לא, אמנם האמת היא, כי רק עם הסטת מתג החשמל, ויצירת החיבור בין החוט החיובי לחוט השלילי, נשלח הזרם ממקורו אל חוטי החשמל, והמסיט את המתג מזרים את הזרם בחוטים, ושפיר הוי מוליד.

וכן בשו"ת חזון נחום (מהדורא קמא אור"ח סימן ל') כתב, כי אין כל צורך לדון אם הזרם קיים זה מכבר בחוטי החשמל או שהסטת המתג היא המזרימתו, אלא אף אם נניח כי הוא זורם כל העת בחוטים, וכי אש ממש יש בו, נמצא, שהמסיט את זרם החשמל והדליק את הנורה, יצר אש.

וחוץ מהאמור, יש לציין שהחזון איש (באור"ח סימן נ' ס"ק ט') צידד כי סגירת מעגל חשמלי אסורה בשבת מהתורה משום מלאכת בונה, ולא רק משום מוליד, ועיין בשו"ת אור לציון (חלק ג' פרק כ' תשובה א') ובספר חוט שני (יום טוב פרק י"ב ס"ק א' וס"ק ד') דלשיטת החזו"א אף ביו"ט יש בחשמל משום איסור בונה דאורייתא.

¹⁵ עיין שו"ת אגרות משה (אור"ח חלק ב' סימן ס"ח), שו"ת אור לציון (חלק ב' פרק מ"א תשובה ב'), שמירת שבת כהלכתה (פרק י' הערה מ"ה ופרק ל"א הערה א'), חוט שני (חלק א' קונטרס החשמל עמוד קצ"ט), ארחות שבת (חלק ב' פרק כ"ג הערה קל"ו) דס"ל שיש להחמיר לא לפתוח דלת המקרר בשבת, ומאידך בשו"ת מנחת שלמה (חלק א' סימן י') וחזו"ע (שבת חלק ו' עמוד קט"ז) ס"ל שמוותר לפתוח דלת המקרר בשבת כיון שהמקרר מותקן ועומד על תכונתו הראויה לפעול בשעת הצורך, ועוד, כיון שלאחר זמן נפסקת פעולת המקרר מאליה, אין להפעלה זו חשיבות מלאכה, ומ"מ לכר"ע אסור לפתוח דלת המקרר אם ע"י זה תידלק הנורה, עיין חזו"ע (שם עמוד קיג').

להוליד ביו"ט (משנה ברורה שם ס"ק א'), ומ"מ אף אם הכין אש מערב יום טוב וכעת כבתה, או שלא יכל להשיג אש בערב יום טוב, אין להבעיר אש ביום טוב (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ' תשובה ז').
 וכל שלא ממציא אש חדש, מותר, ולכן מותר להדליק נר מנר (משנה ברורה שם ס"ק ד'), וכן אין לאסור להדליק משלהבת אף כשאינו נוגע באש, שכיון שהאש מצויה וקיימת, אף שהיא אינה נוגעת, חשיב מבעיר מאש מצויה, ולא חשיב מוליד אש בשבת (שו"ת אור לציון שם תשובה ג' ותשובה ד').
 ודוקא אש שצריך לו מותר להדליק [ע"י אש אחר], אבל נר של בטלה, דהיינו שאין צריך לו, אסור להדליקו (שו"ע סימן תקי"ד סעיף ה').

ודוקא אש שצריך לו מותר להדליק [ע"י אש אחר], אבל נר של בטלה, דהיינו שאין צריך לו, אסור להדליקו (שו"ע סימן תקי"ד סעיף ה'), ועיין פרי מגדים משבצות זהב שם ס"ק ח').
 ונראה שגם נשמה אינו נחשב נר שאין צריך לו, שעל כל פנים יש לו בזה צורך קצת, שהוא מדליק לכבוד ולעילוי נשמת אביו וכדומה, וש"י ביום טוב, ובפרט אם מדליק בבית הכנסת שיש בזה משום באורים כבדו ה' (חזו"ע הלכות יו"ט עמוד ס"א ושו"ת אור לציון שם תשובה ח').

ח. להנמיך או לכבות את האש ביו"ט:

א. י"א שאין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה, כלומר שאסור לכבות את האש אף לצורך הקדירה שלא ישרף האוכל, ואף כשאי אפשר בענין אחר (שו"ע בסימן תקי"ד סעיף א'), ולא חשיב כיבוי זה אוכל נפש אף שאין לו מקום אחר להעמיד הקדרה שם, מפני שאין כיבוי הבקעת מסייע כלום לאוכל נפש, אלא שמונע ההיזק ע"י כיבויה (משנה ברורה סימן תקי"ד ס"ק ד'), וי"א שאם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות (רמ"א שם), דס"ל דזהו צורך אוכל נפש ממש ומותר הכיבוי כמו שהתירה התורה לאפות ולבשל (משנה ברורה שם ס"ק ז').

ב. לדעת השו"ע (שם) דס"ל שאסור לכבות את האש אף לצורך הקדירה שלא ישרף האוכל, ממילא הוא הדין להנמיך את האש, כמבואר בשו"ע (שם סעיף ב') ובב"י (שם), שאף במכה ומכחיש את האור, כגון שממעט את השמן, הוי ככיבוי, ולרבי יהודה המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה הרי הוא חייב משום מכבה,

ג. ומ"מ אף לדעת השו"ע מותר להנמיך את הגז בכדי שיתבשל יפה התבשיל שעליו, ושלא יקדיח תבשילו (חזו"ע הלכות יו"ט עמוד נח'), והיינו טעמא, משום דנראה שאין לאסור בזה אלא בגחלת של עץ, שבה איירי מרן בשו"ע, ששייך בה איסור כיבוי מדאורייתא אם יכוון לגוף המלאכה, דהיינו לעשות פחמין או להבהב את הפתילה, אבל לא בגחלת של מתכת שלא שייך בה איסור דאורייתא, כיון שאינה עושה פחם, ועל כן בגחלת של מתכת, אף לבני ספרד יש להתיר כדעת הרמ"א שהתיר להנמיך את האש לצורך הקדירה כשאי אפשר בענין אחר, וכעין שמצינו שמותר למתק את החרדל בגחלת של מתכת אף שאסור למתק בגחלת של עץ וכמו שנתבאר לעיל, והיינו בתנאי שאין לו כיריים אחרים שיכול להבעיר שם להבה קטנה יותר¹⁶ (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ' תשובה ט'), וי"א דהיינו דוקא באופן שיחרך ולא יהיה טוב כ"כ למאכל, דשפיר חשיב לצורך אוכל נפש, אבל אם התבשיל לא יחרך, אלא שלא יהיה התבשיל כ"כ נאה, אסור להנמיך את

¹⁶ וכשאין לו כיריים אחרים, אף שיש לשכן, כיון שבוש הוא לבקש הימנו, הוי כאין לו, ורשאי להנמיך את האש לצורך האוכל (אור לציון שם).

הגז (שמירת שבת כהלכתה פרק י"ג סעיף י' הערה נ"ה בשם הגרשז"א, ועיין משנה ברורה סימן תק"ז ס"ק כ"ג וס"ק ל"א). **ודבר פשוט שאסור להנמיך את הלהבה רק כדי למנוע הפסד ממון (שש"כ שם).**

ד. ולהאמור, בפתיחה של נפט, [או מנגל וכיוצא], לשיטת השו"ע (שם) אין היתר להנמיך את הלהבה אף לצורך האוכל ואף כשאין לו אש אחרת, ורק בגז שאין שם פתילה העושה פחם, יש להתיר אם עושה כן לצורך הקדירה כנ"ל (שו"ת אור לציון שם), ומאיזדך, עיין בט"ז (בסימן תק"ב) שכתב [לשיטת הרמ"א הנ"ל] דאם האש גדול, ומקדיח להתבשיל וצריך להסיר משם קצת, אף שע"י זה בודאי יכבה האש מהן, שרי (משנה ברורה סימן תק"ד ס"ק ז').

ה. י"א שיותר לגרום לכיבוי להבת הגז ביום טוב על ידי הרתחת כלי מלא מים, שברתיחת המים יגלשו המים ויכבו את הלהבה, ומותר גם לסגור את כפתור הגז לאחר שכבתה הלהבה. אולם העושה כן יש לו להזהר בכמה דברים, ראשית, אין היתר זה אלא כשצריך למים חמים, ואין לו מים חמים מוכנים במיחם וכדומה, גם צריך להזהר כשנותן את הכלי המלא על הכיריים, שלא ישפכו מים ויכבו את האש, וכן צריך להזהר שלא להזיז את הכלי בשעת רתיחתו, וכתוצאה מכך ישפכו מים מכוחו, ויכבו את האש (חזו"ע ואור לציון שם תשובה י"א), מיהו י"א שבכל אופן לכתחילה טוב להמנע מלכבות את להבת הגז על ידי גרמא זו (אור לציון שם), וכן פסק בעל השבט הלוי (בלקט הלכות יו"ט עמוד פ"א) שרק במקום צורך גדול יש להקל כנ"ל, [כגון מחמת שחם במקום], והגרשז"א (בספר שמירת שבת כהלכתה פרק י"ג הערה ס"ג) והגר"נ קרליץ (בלקט הלכות יו"ט שם) ס"ל שיותר לעשות גרמא דלעיל רק באקראי ולא בקביעות. ומותר לגרום את כיבוי הלהבה על ידי פתיחת חלון נגדה, ובלבד שבשעה שפותח אין הרוח נושבת (אור לציון שם).

ו. אין לאפות בתנור חשמלי ביום טוב, אלא א"כ הודלק ע"י שעון אוטומטי שהוכן מערב יום טוב¹⁷, וכן הדין לענין להפעיל מיקסר ביום טוב (חזו"ע הלכות יו"ט עמוד נ"ה), ומ"מ דבר פשוט, שבתנור חשמלי או בכל מכשיר שיש בו דרגות חום, אין לשנות את מצבו, אף לא להגדלת החום ביו"ט לצורך אוכל נפש, שכל שינוי בפיקוד חשמלי קיים איסור [מבעיר, בונה וסותר].

ז. לכבות ולהדליק אש ע"י גוי:

אסור לכבות האש ביום טוב (שו"ע סימן תק"ב סעיף ב' ובן איש חי פרשת במדבר שנה א' אות כ"ה), ולכן אסור לומר לגוי שיכבה ביום טוב, כי מאחר שהוא אסור לעשותו אסור לומר לנכרי לעשותו, ואפילו אם מצויה קודם יום טוב, אסור (עיין בן איש חי שם אות כ"ט).

ואעפ"כ מותר לומר לנכרי להדליק ביו"ט גפרורים לצורך יו"ט או לצורך מצוה (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ' תשובה ו', ובביאורים שם, וחזו"ע הלכות יו"ט עמוד נ"ג), וי"א שיש להקל רק במקום צורך גדול, (שו"ת שבט הלוי חלק ח' סימן קכ"א).

ח. בישול ביום טוב:

א. מותר לבשל ולאפות ביו"ט לצורך ישראל, ועיין פרטי הדינים בשו"ע (סימן תק"ב וסימן תק"ז), אבל אין מבשלים לצורך כותים ביום טוב, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו, ודוקא להזמינו, אבל עבדו ושפחתו, וכן

¹⁷ אלא שיש להיזהר בעניין הפעלת תנור חשמלי ביו"ט ע"י שעון, שיש תנורים שע"י פתיחת וסגירת הדלת של התנור נדלקת או נכבה נורה קטנה, וכן יש תנור חשמלי שכשפותחים דלת התנור, נפסק זרם החשמל מהחוט המלובן [resistencia], וכן תנור בעל מאוורר טורבו, המתחיל לפעול עם פתיחת הדלת ומפסיק עם סגירתה, אסור לפתוח את התנור אלא לאחר שהוא כבה, וכן כל כיוצא בזה.

שליח שנשתלח לו, וכן כותי שבא מאליו, מותר להאכילו עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו (ש"ע סימן תקי"ב סעיף א').

ב. מי שמתענה ביום טוב, י"א שאסור לבשל לאחרים אפילו לצורך בו ביום, דהוי כמי שלא הניח עירוב שאינו מבשל לאחרים (רמ"א סימן תקכ"ז בהגה"ה לסעיף כ', ועיין משנה ברורה שם ס"ק ס"ה ובכף החיים שם ס"ק קכ"ד שהרבה אחרונים פקפקו על עיקר דברי הרמ"א), ועל פי זה, י"א שה"ה אם זה המבשל אכל בשר ביום טוב, אסור לו לבשל חלב לאחרים, אלא א"כ יש שהות ביום שיעבור זמן שש שעות אחר אכילת הבשר כדי שראוי שיאכל זה מן התבשיל ההוא בו ביום, אבל אם לא יש שהות ביום שיאכל הוא עצמו ממנו, אסור לבשל לאחרים, ורק בטלטול שרי¹⁸ (בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אות מ"א, ועיין בהלכות גדולות חלק א' סימן קי"א, כנסת הגדולה תשובה ס"ב ושר"ת רב פעלים חלק ג' סימן ל'), וי"א דשאני מתענה שאינו יכול לאכול כלל, ואסור בכל דבר, אבל כאן שיכול לבשל מאכל בשרי, ה"ה שיכול לבשל מאכל חלבי (חיד"א במחזיק ברכה סימן תס"ז קונטרס אחרון אות א'), ומאידך, י"א שהמתענה, יכול לבשל ביו"ט לאחרים (אליה רבה סוף סימן תקצ"ז), וכן כתב הכנסת הגדולה (שם) בשם מהר"י אישקאפה להתיר למי שנוהג איסור בקטניות לבשלם ביו"ט לצורך אחרים הנוהגים היתר ע"ש, וכן י"א שאף אם אין שהות ביום שיכול הוא עצמו לאכול את מאכלי החלב, אפ"ה מותר לו לבשל אותם, דכיון שראוי על כל פנים לישראל אחר, אין בזה איסור בישול ביום טוב, וכדמוכח בגמרא במסכת ביצה (דף כ"א ע"ב), דדרשו לכם ולא לנכרים, לכם ולא לכלבים, ולא אסרו בישראל, משמע שלישראל אחר בכל ענין שרי (שר"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ט תשובה ד', והגר"ע יוסף בהליכות עולם חלק א' עמוד שג', ועיין כף החיים סימן תנ"ג ס"ק ט"ז, מנחת יצחק חלק ז' סימן ל"ג ד"ה ובכח בהגיע, ובשמירת שבת כהלכתה פרק ב' הערה א').

ט. בורר ביום טוב:

א. הבורר קטניות ביום טוב, בורר כדרכו בחיקו ובתמחויו, אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה, במה דברים אמורים, כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל, בורר את האוכל ומניח את הפסולת, ואם היה טורח בברירת הפסולת מן האוכל יותר מטורח ברירת האוכל מן הפסולת, אף על פי שהאוכל מרובה, בורר את האוכל ומניח את הפסולת (ש"ע סימן תקי"ב סעיף ב'), ואינו צריך לברור לאלתר, אלא מותר לברור כל שרוצה לאכול בו ביום (רמ"א שם).

ומבואר בפרש"י במסכת ביצה (דף י"ב ע"ב ד"ה אבל לא), שהאיסור לברור בטבלא ונפה וכברה, הוא משום דמיחזי כמאן דעביד לצורך מחר, שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה.

ב. הרי לנו שאף שבשבת אסור לברור אלא א"כ בורר בג' תנאים, שבורר אוכל מפסולת, בורר בידו, ובורר לאלתר [א"ל], כמבואר בש"ע (בסימן שי"ט), ביום טוב הקילו בשלשת התנאים, שאין צריך דוקא אוכל מפסולת, אלא בורר מה שהטורח בו פחות, ושאף בכלי מותר, כל שאינו כלי מיוחד לברירה לזמן רב, ושאין צריך לאלתר, אלא די שצריך לבו ביום, ומשום כך מותר לברור אורז ביום טוב כשממעט בטירחא.

ג. ומבואר מסתמות דברי הש"ע והרמ"א, שאף שיכל לברור מבעוד יום שרי לברור ביו"ט, מיהו הט"ז (שם ס"ק ג') חולק וס"ל, שכל שהיה יכול לברור מערב יו"ט, אסור לברור ביום טוב פסולת מתוך אוכל, ואף אם בורר

¹⁸ כך הוא בבן איש חי (שם), מיהו בשר"ת רב פעלים (שם) כתב דאפשר שיש לחוש שלא לטלטלם משום מראית העין, והביאו הכף החיים (בסימן תנ"ג ס"ק ט"ז).

על מנת לאכול מיד סמוך לברירתו, ודין בורר בזה כמו בשבת, ורק אם לא היה יכול לברור מערב יו"ט, כגון אם נתערב הפסולת ביום טוב או שאם היה בורר מערב יו"ט היה המאכל מפיג טעמו קצת או מתקלקל מראיתו, אז מותר לברור ביום טוב, ויברור את מה שפחות בטירחא, כגון, אם הפסולת מועט, יוציא את הפסולת מהאוכל [ואין בטלטול הפסולת משום איסור מוקצה], ואם האוכל מועט, יוציא את האוכל מהפסולת, ומותר אף אם בורר לסעודה אחרת באותו יום או מיו"ט לשבת אם הכין עירובי תבשילין (עיין ביאור הלכה סימן תק"י סעיף ב' ד"ה אם).

ד. ולכן, לכו"ע מותר לסנן אטריות מהמים שנתבשלו בתוכם אפי' במסנת המיוחדת להם, כיון שלא היה אפשר לעשות פעולה זאת מערב יום טוב (שמירת שבת כהלכתה פרק ד' הערה כ"א), וכן מותר לקלף פירות וירקות ביום טוב עם קלפן, כיון שהדרך לעשות כן רק לצורך אותו יום (שו"ע סימן תק"י סעיף ד', ומשנה ברורה שם ס"ק י"ז ובביאור הלכה שם ד"ה מותר, ועיין שו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ט תשובה ז', שמירת שבת כהלכתה שם הערה כ"ט וחוט שני יום טוב פרק ט"ז ס"ק א' אות ג'), וכן מותר להוציא שקית תה מהכוס, אע"פ שזה בורר בכלי ובשבת היה חייב חטאת, דכיון שאין דרך לעשות כן רק לפי שעה, ביו"ט מותר (עיין ביאור הלכה סימן תק"י סעיף ד' ד"ה מותר ליתן בה), [רק שיזהר שלא יסחוט את השקית תה, כיון שמלאכת סוחט לא הותרה ביו"ט, עיין שו"ע (סימן תצ"ה סעיף ב')].

ה. אין מרקדין הקמח בתחילה אפילו על ידי שינוי, אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית, מותר אף בלא שינוי. ואם לא נפל בו דבר, אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה, צריך שינוי קצת, כגון על גבי שלחן (שו"ע סימן תק"ו סעיף ב'), והנה הקמח כיום כבר מנופה במפעלים, ונעשה באופן שלא יתליע, ולכן לא מצויים בו תולעים, ובכל זאת מנפים אותו בבית לחומרא מחשש תולעים, ו"א שמותר לנפותו ביום טוב בשינוי, אבל קמח מתולע אין לנפות ביום טוב (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ט תשובה ר').

ו. לענין ברירת כלים, בגדים וספרים וכיוצא ביום טוב, ו"א דכיון שאין בהם אוכל נפש, א"כ דין בורר בהם ביום טוב כדין בורר בשבת (חוט שני יום טוב פרק ט"ז ס"ק א' אות ג', ועיין בשו"ע הרב סימן תק"י סעיף ג'), ו"א, שאף לגבי מלאכת בורר נאמר דין מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה אף שלא לצורך, ולכן מותר לברור בגדים ביום טוב גם אם אינו צריך להם אלא לאחר כמה שעות (שו"ת שבט הלוי חלק י' סימן ע"ט אות א' ושו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ט תשובה ז').

י. טחינת אוכלים ביום טוב:

א. טחינה, אע"פ שהיא מלאכת אוכל נפש אסרום חכמים (שו"ע סימן תצ"ה סעיף ב'), וי"א דאסור מן התורה אף באוכל נפש (משנה ברורה שם ס"ק י"ג), מיהו, הני מילי דוקא דברים שאינם מפיגים טעמם, [כגון גזר או גבינה צהובה וכדומה], דכיון שאינם מפיגים טעמם, אין היתר לגרדם ביום טוב בלי שינוי לכו"ע (שו"ע סימן תק"ד סעיף א').

ב. תבלינים וסוגי פירות וירקות שאם יטחנו אותם מערב יום טוב, יפוג טעמם, לדעת השו"ע (בסימן תק"ד סעיף א') מותר לטחון אותם בכלי שאינו מיועד לטחינה, כלומר דבעינן תרתי, חדא שהמאכל מפיג טעמו, וגם, דוקא בכלי ביתי שאין דרך לטחון איתו לימים מרובים, [ולכן מותר לגרד תפוח אדמה ביו"ט ע"י מגרדת, כיון

- שתפוח אדמה משחיר, ומגרדת אין דרך לטחון בו לימים הרבה], ואילו לדעת הרמ"א (שם) לא סגי בהכי, אלא יש לטחנם בשינוי.
- ג. ירקות דמפיגים טעם הרבה, כו"ע מודו שמותר לטחנם ביום טוב אף בלי שינוי (משנה ברורה סימן תק"ד בשער הציון ס"ק ל"ו), ולכן מותר לחתוך ביום טוב ירקות דק דק בלי שינוי, כשיעור הצריך לאותו היום (משנה ברורה שם ס"ק י"ט), ועל פי זה י"א שמותר לגרד פירות וירקות אף בלי שינוי, כיון שאין רגילים לטחון בה יותר מכפי הצריך לאותו היום (מבקשי תורה, יום טוב עמוד רנ"א בשם הגר"ש אלישיב ושו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ט תשובה ה'), וי"א שגם בכה"ג צריך שינוי, כגון להפוך המגרדת וכיוצא (חוט שני הלכות יום טוב פרק י"ז ס"ק א' אות ב').
- ד. בימינו שיש קופסאות פלסטיק מיוחדות ששמים בהם סלט ללא תבלינים, וסוגרים את הקופסא, והסלט נשמר טרי כשעת חיתוכו ולא מפיג טעם כלל, נראה שאם יש לו קופסא זאת בהישג יד, יש להחמיר לטחון בערב יום טוב, דכיון שכל ההיתר לטחון ביום טוב הוא משום שמפיג טעם, א"כ כיון שאצלו לא מפיג טעם, אין סיבה להתיר לטחון ללא שינוי.

יא. ליל יו"ט שחל במוצ"ש:

- א. בשבת ישתדל להתפלל מנחה מוקדם¹⁹ ולאכול סעודה שלישית לפני זמן מנחה קטנה, שזה כשעתיים וחצי לפני השקיעה, וכל זה בכדי שיאכל את סעודת ליל החג בתיאבון (שו"ע תרל"ט סעיף ג). אם עבר הזמן הזה ולא הספיק לאכול, יאכל סעודה שלישית אך לא יאכל בה יותר מכביצה לחם [54 גרם], (רמ"א תקכ"ט סעיף א' ומשנה ברורה סימן רצ"א ס"ק י"ז).
- ב. אם חל ערב יו"ט בשבת, וצריך להחליף מבגדי שבת לבגדי יו"ט, י"א שיש ללבוש בגדי יו"ט כבר בערב שבת, שכן אם ילבשם רק ביו"ט, יש בכך זלזול בכבוד השבת, וכן ה"ה כשחל יו"ט בערב שבת, יש להמשיך ללבוש בשבת בגדי יו"ט (מבקשי תורה, יום טוב עמוד רי"ב בשם הגר"י קניבסקי), וי"א שלא ילבש בגדי יו"ט בשבת סמוך לחשיכה, כיון שנראה כמכין משבת ליו"ט, אלא ילבשם מבעוד יום, ויכוון בלבישתם גם לכבוד שבת, או שילבשם רק לאחר שחשיכה (כף החיים סימן תקכ"ט ס"ק כ"ג), ובפרט בערב פסח שחל בשבת ילבש בגדי מועד אחר מנחה, וגם הכתונת יחליפו אותה אחר מנחה, מפני שאכל חמץ בלילה ובשחרית בהיותה עליו וחוששין שמא דבק בה איזה פירור קטן של חמץ (בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו, ערב פסח בשבת אות ד').
- ג. אסור לעשות מלאכה במוצאי שבת לפני שהבדיל בתפילה, ואם צריך לעשות מלאכה יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול (שו"ע סימן רצ"ט סעיף י'), וכן ביום טוב שחל במוצאי שבת, אסור לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש עד שיבדיל בתפילה, או שיאמר ברוך המבדיל בין קודש לקודש.
- ולכן אשה שלא מתפללת ערבית בליל יו"ט, אם רוצה לעשות מלאכה, לפני שבעלה עושה קידוש יקנה"ז, כגון שמדליקה נרות לפני הקידוש, תאמר לפני הדלקת נרות ברוך המבדיל בין קודש לקודש.
- ד. יש מי שאומר שליל יו"ט שחל במוצ"ש אסור להתפלל ערבית מתוך המחזור, מכיוון שהאדם קורא באור לפני שבירך ברכת מאורי האש, ואסור לו ליהנות לפני שמברך, ואף שבכל מוצאי שבת גם היה צריך להיות

¹⁹ יום טוב שחל בשבת, אומרים במנחה ואני תפילתי, וקורין בסדר השבוע (משנה ברורה סימן ת"צ ס"ק י"ט).

אסור לקרוא קודם ההבדלה, מ"מ במוצאי שבת רגילה אדם בקי בעל פה בתפילת עמידה ואומר אתה חוננתנו, אבל במוצאי שבת שהוא גם יו"ט אדם רגיל לא זוכר את כל התפילה בעל פה ונזקק לסידור, ויש מתירים ליהנות מן הנר קודם שיברך עליו, כי ברכת מאורי האש אינה ברכת הנהנין, [שהרי הנאת הנר נפטרת כבר בברכת יוצר המאורות של שחרית], אלא נתקנה זכר לבריאת האש במוצ"ש ע"י אדם הראשון, עיין תוס' (מסכת פסחים דף נ"ג ע"ב ד"ה אין), ומשנה ברורה (סימן רח"צ ס"ק א' ובסימן רט"ז ס"ק ד' ובביאור הלכה סימן רצ"ו סעיף ח' ד"ה לא). למעשה, המנהג להתפלל מתוך הסידור אף שלא בירכו מאורי האש, לפי שאין זה הנאה גמורה דקצת שגורה בפיו, והמחמיר יחמיר לעצמו, אבל לא יורה לאחרים להחמיר (עיין ברכי יוסף סימן תקצ"ט אות ב', שערי תשובה שם אות א' ובסימן תרצ"ג ס"ק א', משנה ברורה סימן תקצ"ט ס"ק א', סימן תע"ג ס"ק ה', סימן רח"צ ס"ק ד' ושער הציון שם ס"ק ג', שער הציון סימן תרצ"ג ס"ק ה', כף החיים סימן תקצ"ט ס"ק ו', שמירת שבת כהלכתה פרק ס"א הערה מ"ז ומנחת שאול הלכות תשעה באב, דיני תשעה באב שחל במוצ"ש).

ה. בליל יו"ט מבדילים בתפילה ואומרים באתה בחרתנו ותודיענו, אם לא אמר אינו חוזר (שו"ע סימן תצ"א סעיף ב' משנ"ב ס"ק ד'). שכח ולא אמר ותודיענו בתפילה, י"א שאם טעם לפני שעשה קידוש של יקנה"ז, חייב להתפלל שנית להזכיר הבדלה בתפילה (הגר"ע יוסף בהליכות עולם חלק א' עמוד שי"א והגרש"מ קליין, ועיין ביאור הלכה סימן רצ"ד סעיף א' ד"ה ואם טעה), וי"א שאינו חוזר (שו"ת אור לציון חלק א' סימן ל"ז וחלק ג' פרק י"ח תשובה ה'). אף לדעת הפוסקים דס"ל שחוזר להתפלל שנית, אם קידש וטעם, ונזכר שלא הבדיל, שהדין הוא שחייב להתפלל שנית, שאר המסובים שלא טעמו, יכולים לעשות הבדלה מיד בלעדיו, והוא יבדיל לאחר תפילתו²⁰.

ו. נשים הגרות לבדן, אע"פ שבכל השנה מקפידות לכתחילה לא להבדיל לעצמן (עיין שו"ע סימן רצ"ו סעיף ח'), אעפ"כ ביקנה"ז, שזה הבדלה עם קידוש, יכולות לעשות בעצמן (עיין שו"ת באר משה חלק ו' סימן קל"ו).

ז. יו"ט שחל במוצ"ש, לא מברכים בהבדלה על בשמים, כיון שאוכלים ביו"ט מאכלים טובים שמיישבים את הדעת כמו בשמים (משנה ברורה סימן תצ"א ס"ק ג'), [ויש להסתפק באנשים שאוכלים מאכלי חלב בליל שבועות, האם גם בזה יש ישוב הדעת או לא, ונראה דכיון שיש קידוש, שפיר יש בזה משום ישוב הדעת].

ח. ברכת בורא מאורי האש: מעשה שהיה בקופת הצדקה של רמת אלחנן כך היה, בערב שבועות שנת תשע"ט יצאו במגבית לקראת חג השבועות, ומלבד השכר הגדול שיהיה לכל התורמים מהשי"ת, העניקה הקופה שי לכל תורם, נר הבדלה מיוחד למוצאי השבת שהיא גם ליל חג השבועות.

המדובר היה, בנר מיוחד התואם את פרטי ההלכה לפי רוב הפוסקים, כשמצד אחד הוא משמש כאבוקה, ומצד שני הוא גם מכובד ומראהו מתאים ליום טוב.

הבעיה המתעוררת תמיד בעיתוי זה, כשליל יו"ט חל במוצאי שבת, היא, שלוקחים 2 גפרורים, או 2 נרות, וכדי לא להביא לכיבויים משליכים אחר כך את האש ארצה ובפעולה זו יש אקט לא בטיחותי, והוא גם לא מכבד את היום טוב.

בנוסף לכל הנ"ל יש חששות נוספים של הדלקה שלא לצורך, ריבוי אורה, ממחק, וכן בחיבור הנרות קיים חשש של ממרח וכיבוי ע"י טפטוף החלב על הלהבה, עיין בביאור הלכה (סימן תקי"ד סעיף ב' ד"ה ויכבה), וע"פ זה יש דס"ל שיש להחזיק את שני הנרות זה ליד זה מבלי שיתחברו (גרש"א בספר יו"ט שני כהלכתו פרק א' הערה

²⁰ עיין בן איש חי (שנה ראשונה פרשת אמור אות ט"ז).

ס"ז), ו"א שאין לחוש (אגרות משה או"ח חלק ה' סימן כ' אות ל' והגר"ש אלישיב בספר יו"ט שני כהלכתו שם הערה ס"ח) משום דהוי פסיק רישא דלא ניחא ליה, ואין דרך היתוך בכך.

וכן בשו"ע (סימן תק"ב סעיף ב') ובמשנה ברורה (שם ס"ק י"ט) נאמר ששני נרות המחוברים זה לזה, יש חשש בהפרדתם משום איסור כיבוי, ועל פי זה פסק האור ציון (חלק ג' פרק י"ח תשובה ו') שיש חשש איסור כיבוי בהפרדת הלהבות, ולכן אין לקרב שני גפרורים זה לזה, מיהו דעת הגר"ש אלישיב (בספר יו"ט שני כהלכתו פרק א' הערה ס"ח) שאין בזה משום איסור כיבוי, כיון שאין מטרת קירוב הנרות שיתחברו ויהיו מדורה אחת, אלא רק שיתקרבו הלהבות, ולדעתו, צריך לקרב את הלהבות של שני הנרות, וכן היא דעת האגרות משה (או"ח חלק ה' סימן כ' אות ל'), ואף אם נגעו פתילות, לית לן בה (הגר"ש שם), ועיין בספר חוט שני (יו"ט פרק י"ג ס"ק ג' אות ד').

נר ההבדלה הנ"ל, עונה אפוא על כל התנאים, הפטנט הייחודי סייע להם לקיים את מצוות נר הבדלה בהידור רב, ובבטיחות מרבית.

יצוין כי בהדלקת נר נוסף, מיוחד, לצורך ברכת הנר, ללא שמוסיף בשמחת יו"ט, יש גם חששות של ריבוי אורה שלא לצורך אוכל נפש, וחשש נוסף של נר בטלה, יעוין בשו"ע (סימן תק"ד סעיף ה'), ואילו על ידי הצבת נר יקנה"ז על השולחן, יצאנו גם מחששות אלה, שכן הכל מודים שהוא מוסיף אורה ושמחת יו"ט. ועיין בספר הלכות יום טוב ביו"ט (חלק ב' סימן י"ד) שכתב שהגר"ש אלישיב נהג להשאיר אבוקה על השולחן במשך הסעודה לשמחת יו"ט.

ברם, כשהציגו את הנר הנ"ל בפני הרה"ג יצחק זילברשטיין, אמר שלפני השימוש בנר זה, יש להבהב אותו לפני שבת, לקיים את דברי הרמ"א (בסימן רס"ד סעיף ט'), בשל העובדה שהשעווה מכסה קצת את הפתילה, ומי שבא להדליקו, מבעיר לפני כן את השעווה, והיא הבערה שלא לצורך האסורה ביו"ט, ולכן, יש לזכור להבהב את הנר, לפני שבת.

מיהו הרה"ג רבי מרדכי הלוי שוורצבורד אמר שדעת הגרמ"ש קליין שיש לחוש אף בנר זה משום איסור הדלקת נר של בטלה ביום טוב, כיון שאינו זקוק לאורו, ואבוקה אינה מעכבת בהבדלה, ולדעתו אין להדליק נר אבוקה וגם לא לחבר שני גפרורים לעשות אבוקה.

והעיד על בעל שבט הלוי שהיה מברך בורא מאורי האש על הנרות שהודלקו לצורך יום טוב אף שלא מקיימים דין אבוקה, וזה לא נקרא שעושים מצוות חבילות חבילות, כי הקידוש וההבדלה הם כאן ביחד, [מיהו עיין משנה ברורה (סימן רצ"ח ס"ק ו') משם הגר"א שצריך נר מיוחד], ועיין בספר לקט הלכות יו"ט (פרק ח' הערה ז').

ט. בסיום ברכת הבדלה חותם המבדיל בין קודש לקודש, ואם טעה וחתם המבדיל בין קודש לחול, יש אומרים שיחזור שנית כיון שמשנה ממתבע שתקנו חכמים, (כמבואר בשו"ע סימן נ"ט שאם שינה בחתימה לא יצא) ויברך שנית ברכת הבדלה (שו"ת שבט הלוי חלק ח' סימן ק"ח), ויש אומרים שבדיעבד יצא ידי חובה (הגר"ש"א בספר הערות למסכת חולין דף כ"ו ע"ב, וכך היא דעת הגר"ע יוסף זצ"ל, עיין חזו"ע פסח עמוד ערב').

י. נהגו שנשים לא שותות מכוס של הבדלה (משנה ברורה סימן רצ"ו ס"ק ו'), ומ"מ נשים יכולות לשתות מכוס של יקנה"ז, כיון שיש בו גם כוס קידוש, והעיקר הוא הקידוש (הליכות שלמה פסח פרק ט' סעיף כ"ג, דבר הלכה אות מ"ז).

יא. אמר ותודיענו בתפילה, ושכח לעשות הבדלה בקידוש יש כמה מצבים, וכדלהלן:

התחיל לאכול סעודת יום טוב, ונזכר באמצע סעודת יו"ט שלא עשה הבדלה, חייב להפסיק מיד באמצע הסעודה ויעשה הבדלה, כיון שאסור להמשיך לאכול בלי הבדלה, ויברך ברכת מאורי האש וברכת הבדלה. ואם היה דעתו לשתות יין באמצע הסעודה אינו צריך לברך בורא פרי הגפן, ואם לא היה דעתו לשתות יין באמצע הסעודה, יברך גם בורא פרי הגפן (גליון רעק"א לשו"ע סימן תע"ג ומשנה ברורה שם ס"ק ה').

אם נזכר אחרי הסעודה שלא עשה הבדלה, יברך הגפן, מאורי האש ואח"כ ברכת הבדלה. אם נזכר למחרת ביו"ט ביום, שלא עשה הבדלה, יברך הגפן והבדלה ויחתום המבדיל בין קודש לקודש, ולא יברך מאורי האש.

נזכר במוצאי יום טוב שלא עשה הבדלה של שבת בליל יו"ט, חייב לעשות במוצאי יום טוב הבדלה עבור יום טוב וגם עבור שבת, ויברך המבדיל בין קודש לחול ומקיים בזה גם מצות הבדלה של שבת (שמירת שבת כהלכתה פרק ס"ב סעיף י"ט).

יב. כשחל פסח במוצ"ש, י"א שיש להרבות קצת בשביל סעודה רביעית שהוא כנגד דוד המלך ע"ה, ודבר בעתו מה טוב, דמצה כנגד דוד כמו שכתוב בזוהר חדש פרשת כי תשא (הגר"ח פלאג' בהגדה חיים לראש, הובאו דבריו בספר ויגד משה סימן כ"ז), וי"א שאין צריכים כלל בליל הסדר [ובכל מוצ"ש שהוא ליל יו"ט] לאכול סעודת מלוה מלכה, וכמו שמצינו שליל יו"ט פטור מבשמים, הרי שיש לו דינים מיוחדים (ספר מבקשי תורה הלכות יו"ט סימן מ"ט פרק י"א בשם הגרש"ז אויערבאך), אלא שע"ש שכתב דכשהראו להגרש"ז א את דעת הגר"ח פלאג' הנ"ל, השיב שמבטל את דעתו, ואפשר שאף הגר"ח פלאג' לא כתב כן אלא בליל פסח מהטעם שהמצה היא כנגד דוד, אבל לא בשאר יו"ט.

יב. מקלחת ביו"ט:

מים צוננים: מותר להתרחץ ולטבול במים קרים ביום טוב, וכן אין לחוש משום סחיטה²¹ (שו"ע סימן תקי"א סעיף ב' וש"ת אור לציון חלק ב' פרק ל"ה בביאורים לתשובה ב', וחלק ג' פרק כ"א בביאורים לתשובה א'), ויש שנהגו שלא לרחוץ כלל, משום דמצוי לבוא לידי סחיטת שער, ורק רוחצים חלקי הגוף שאינן מכוסים בשערות (משנה ברורה סימן שכ"ו ס"ק כ"א ושמירת שבת כהלכתה פרק י"ד סעיף י"א).

מים חמים: ז"ל הרמב"ם (הלכות יו"ט פרק א' הלכה ט"ז) רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתייה ועושים אותן ביום טוב, שנאמר (שמות פרק י"ב) אך אשר יאכל לכל נפש לכל שצריך הגוף, לפיכך מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו, אבל כל גופו אסור משום גזירת מרחץ עכ"ל, הרי דס"ל שאיסור רחיצת כל הגוף במים שהוחמו ביו"ט אינו אסור אלא מדרבנן, ולכן לשיטתו מותר לרחוץ כל הגוף במים שהוחמו מערב יו"ט, משום שגם אם יעבור ויבשל מים ביו"ט, לא יעבור אלא על איסור דרבנן, מיהו התוס' במסכת שבת (דף ל"ט ע"ב ד"ה וב"ה) ס"ל שאיסור רחיצת כל הגוף במים שהוחמו ביו"ט הוא מהתורה משום שאינו שווה לכל נפש ע"ש, ולשיטתם אסור לרחוץ כל הגוף אף במים שהוחמו מערב יו"ט, ורעק"א (בתשובה

²¹ אלא שיש לזהר מסחיטת שער האסורה מדברי סופרים, והטובל בשבת בין איש בין אשה לא יסחטו השערות שלהם, אלא יביאו מטפחת גדולה המיוחדת לניגוב, ויתנגבו בה ויקנחו בה פניהם וראשם, ואף על גב דע"י הקינוח נסחט השער, הוי סחיטה כלאחר יד, וכיון דסחיטת שער דרבנן התירו בכ"ה"ג דאי אפשר, משום דהוי כלאחר יד והמים הנסחטין הולכין לאיבוד, ועכ"ז לא יקנח בכח, אלא בנחת לאט לאט עד שיבלעו המים שבשער במטפחת (בן איש חי שנה ב' פרשת פקודי אות ח'). ומ"מ בשעה שמתקלח, כתוב בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק י"ד הערה ט') בשם הגרש"ז א שמסתבר ששערות שבתוך המים לית בהן משום איסור סחיטה אם מרפה לבסוף את ידיו והמים נכנסים שוב לשערות.

מהדורא קמא סימן י"ז) כתב להקשות על התוס', דהא גם פניו ידיו ורגליו בכלל כל גופו, והלא ביו"ט מותר להרבות בשיעורים.

לדינא, השו"ע (שם) פסק כהרמב"ם, שאם הוחמו מערב יו"ט מותר כל גופו אפי' כאחד, ואם הוחמו ביו"ט מותר רק פניו ידיו ורגליו, ואילו הרמ"א (שם) פסק להחמיר בכל אופן, דהיינו שאסור לגדול לרחוץ כל גופו אף במים שהוחמו מערב יו"ט, ורק במקום חולי קצת מותר לחמם מים ע"י גוי, או אפי' במים שהוחמו ביו"ט ע"י ישראל לצורך קטן שמתקלח כל יום, [ועיין משנה ברורה שם ס"ק י"ח, חזון עובדיה (הלכות יו"ט עמוד מא'), הליכות עולם (חלק ד' עמוד רח') ושמירת שבת כהלכתה (פרק י"ד הערה י"ב ג)].

מים פושרים: כל שהמים חמים פחות מ 37 מעלות צלזיוס, אינם נחשבים חמים (אור לציון חלק ג' פרק כ"א תשובה א'), [ואף אם יש לו מים רותחים, ומערבב בהם מים צוננים, ונהפכו לפושרים, י"א שנחשב לצונן, כיון שבסופו של דבר מתרחץ בפושרים (עיין במשנה ברורה סימן תקי"א שער הציון ס"ק כ"ה ובספר שמירת שבת כהלכתה פרק י"ד הערה ט"ו)].

דין של מצטער: י"א שאם מצטער ממניעת הרחיצה, אע"פ שאינו בגדר חולה, אינו בכלל הגזירה ומותר לו לרחוץ כל גופו אפי' במים חמים שהוחמו ביו"ט, וגם בני אשכנז מותרים באופן זה לרחוץ כל הגוף בחמין שהוחמו מערב יו"ט [עיין רעק"א בגליון לשו"ע (א"ח סימן ש"ז סעיף ה' וסימן שכ"ו סעיף א') וביאור הלכה (שם ד"ה במים), נר ציון (מנהגי חודש אלול עמוד 316) ע"פ המבואר בשו"ע (סימן שכ"ו סעיף א') וביאור הלכה שם (ד"ה במים) בשם רעק"א, וע"פ האור לציון (חלק ב' פרק ל"ה אות ג)], וע"י אינו יהודי קיל טפי [דהא קי"ל כהרמב"ם שאיסור רחיצת כל הגוף במים שהוחמו ביו"ט ואיסור חימום מים לכך אינו אלא מדרבנן, והוי שבות דשבות במקום צער, וכן הסכים הרה"ג שלמה ידידיה זעפראני שליט"א במכתב ששלח לנו ביום ל"ג בעומר תשע"ח], ובמים פושרים עוד יותר קל [כנ"ל].

ובמקום צער גדול גם לבני אשכנז יש מקום להקל, ומ"מ עדיף בצונן או בפושרין ולא בחמין כלל (מהרש"א שטרן שליט"א במכתב ששלח לנו ביום ט' אייר תשע"ח). ובשנת תש"פ שמשתוללת מגיפת הקורונה בכל העולם ב"מ, נראה דיותר קל, כיון שע"פ הוראת הרופאים יש להתקלח במקלחת חמים לעיתים קרובות, ועיין באיגרות הגרעק"א בעת המגיפה בשנת תקצ"א, המובא בספר איגרות סופרים (סימן כ"ט).

ואין כל האמור אלא בבית, אבל במקלחת בבית הטבילה יש בזה עוד נידון, והוא גזירת בלנים, ולכן אין להתקלח שם (שו"ע שם), וי"א שאף במים פושרים אין להקל אלא רק לענין טבילת מצוה (משנה ברורה סימן תקי"א ס"ק י"ט), וי"א שבמים פושרים או במים צוננים מותר אף בבית הטבילה (עיין אור לציון שם).

סוגי מחממי מים למעשה²²:

דין מים שהוחמו במחמם מים ע"י בערת הגז הנקרא יונקר"ס או CALEFON [שצינור המים עובר דרך האש ומתחממים], דינם כדין מים שהוחמו ביו"ט, [ואם הפיילוט (PILOTO) דלוק, מותר²³ לפתוח את המים לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו, אבל לא לסגור, ולסגור ע"י גוי מותר כשמרמז לו בדרך סיפור, עיין שש"כ (פרק י"ג סעיף ט"ו), ואם מצטער, מותר אף לצורך כל הגוף ע"י שהגוי יפתח ויסגור, וכן הסכים הרה"ג שלמה ידידיה זעפראני שליט"א במכתב הנ"ל, ודבר פשוט שלכתחילה עדיף במים פושרים].

²² כל האמור להלן היינו דוקא במתקני חימום מים מכנים, אבל מתקני חימום מים חשמליים יש בזה משום מבעיר או בונה לפי החזו"א, ויש לעיין בדינם בנפרד, ועיין בהערה הבאה.
²³ והיום שיש מתקנים כאלו עם לוח בקרה דיגיטלי, עיין בספר ארחות שבת (חלק ג' פרק כ"ו הערה ע"ב) שמבואר שאפשר לצדד להתיר, ומ"מ נראה שעדיף לפתוח ע"י גוי.

דין מים שהוחמו בדוד ביתי, [כמין קומקום ענק, שהמים מתחממים ע"י אש, הנקרא TERMOTANQUE, ואחרי שהוחמו, הדוד שומר על חמימות המים], דינם כדין מים שהוחמו ביו"ט [ואין היתר אלא לצורך פניו ידיו ורגליו (עין משנה ברורה בסימן תקי"ד שער הציון ס"ק ט"ו) או אפי' כל גופו כשמצטער כנ"ל], אך אם היו המים חמים מערב יו"ט, דינם כדין מים שהוחמו בערב יו"ט, ושמירת החום לא נחשב שהוחמו ביו"ט. ומה שע"י ההשתמשות במים נכנסים מים קרים במקומן, לדעת הגר"ע יוסף (בשו"ת יביע אומר חלק ד' סימן ל"ד ובספר חזו"ע הלכות שבת עמוד תה' ובהלכות יו"ט עמוד מב') מותר, כיון שזה פסיק רישא [וגרמא], וכן כתוב בשו"ת אור לציון (חלק ג' פרק כ"א בביאורים לתשובה א' ד"ה ואין לחוש), וע"ש שצ"יין לדברי המשנה ברורה (בסימן תק"ג ס"ק י"ד), וכן מבואר מדברי הגר"ש ואזנר בקובץ מבית לוי (חלק י"ד עמוד כד') דהיכא דהוי דחימום המים הוי איסור דרבנן [כמו דוד שמש בשבת או בישול מים ביו"ט] אין בזה איסור כיון שאינו אלא פסיק רישא דלא איכפת ליה²⁴, ויש אף צד שחימום המים אינו נחשב כמעשה שעשה בידיים אלא כגרמא (עין משנה ברורה הוצאת דרשו סימן תקי"ד הערה 15), ואילו לדעת הגר"ש אלישיב (עין בספר שמירת שבת כהלכתה פרק א' סעיף מ"ה ובספר שבות יצחק דיני דוד שמש פרק י"א אות א' ואות ב') כל כי האי יתכן שאסור כיון שבסופו של דבר המים הקרים שמתחממים ישמשו לו לטובתו, והוי פסיק רישא דניחא ליה, ולכן לשיטתו בכל אופן אין להתיר אלא לצורך פניו ידיו ורגליו, או אפי' כל גופו במצטער הרבה ע"י שהגוי יפתח ויסגור את המים (הרה"ג שלמה ידידיה זעפראני שליט"א במכתב הנ"ל), ודבר פשוט שלכתחילה עדיף במים פושרים.

דין מים שהוחמו בדוד המשותף לכל דיירי הבנין, [הנקרא CALDERA CENTRAL, והוא פועל כמו הדוד ביתי הנ"ל], דינם כדין הדוד הביתי הנ"ל, וכשיש דיירים גויים בבנין אפשר דקיל טפי, כיון דאפשר לומר שהמים התחממו ע"י שימוש של הגוי, עיין משנה ברורה (סימן תקי"א ס"ק י"ט ושער הציון ס"ק כ"ה), אגרות משה (חלק א' סימן קכ"ו סוף ענף ב'), הליכות עולם (חלק ד' עמוד רט' בהערה), ספר חזו"ע (הלכות יו"ט עמוד מא') ובספר שמירת שבת כהלכתה (פרק י"ד הערה י"א), [ובפרט לדעת רעק"א (בסימן שכ"ו על המגן אברהם ס"ק ד') דס"ל שכל שהמים מתחממים בלא פעולה ביו"ט, נחשב כהוחם מבעו"י].

יג. הכנה מיו"ט לחבירו:

- א. אסור לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מחר, ואפי' ראש השנה שהוא יומא אריכתא אין יו"ט אחד מכין לחבירו (שו"ע סימן תק"ג סעיף א', רמ"א סימן תרס"ז סעיף א' ומשנה ברורה שם ס"ק ה').
- ב. נחלקו הפוסקים האם מותר להוציא אוכל מהמקפ"א, וכן להדיח כלים וכיוצא מיו"ט אחד לחבירו, דהנה קי"ל בשו"ע (שם) שאסור לאפות או לבשל וכו' ביום טוב לצורך מחר אפילו הוא שבת או יום טוב, וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק א') דהיינו אפי' בדבר שאינו מלאכה רק טירחא בעלמא, כגון הדחת קערות והבאת יין מיו"ט לחבירו, ג"כ אסור כמו שנתבאר (בסימן תרס"ז ס"ק ה'), [ולכן אין לטלטל הטלית מבית הכנסת למחרת אם אין לו שום צורך היום, ורק אם מפחד שיגנבו לו וכיוצא, נקרא צורך ומותר, וכן מותר לצאת מעוטף אף שאין בו צורך כלל], מיהו עיין במשנה ברורה (בסימן תרס"ז שם ס"ק ה') שהביא את דברי החיי אדם (בכלל קנ"ג סעיף ו') שבשעת

²⁴ לכאורה זה דוקא בארץ ישראל וכיוצא שהדוד מים נמצא על הגג, ואז המים יורדים או זורמים בלי עזרת מים הקרים, אבל בארה"ב שהדוד נמצא ב basement מתחת לקרקע, ואין שום אפשרות למים החמים לעלות אל הדוד בלי שיכנס מים קרים לעשות לחץ pressure, א"כ כן ניחא ליה ואיכפת ליה שיכנס מים קרים, וא"כ לכאורה אין היתר.

הדחק מותר להביא מים ויין מיו"ט לחבירו, ורק צריך להביאו בעוד היום גדול [שכך אפשר לתלות שיצטרך אותם מבעו"י] ובשינוי קצת, וטעם החיי אדם הוא, משום שאיסור הכנה הוא דווקא כשרוצה להרויח זמן ע"י שלא יצטרך לעשות דבר זה בלילה, אבל כשיש לו כוונה אחרת, או באופן שלא יוכל לעשות דבר זה בלילה ויוכל לבוא לידי הפסד לא אסרו.

ועל פי זה יש מהפוסקים שכתבו להתיר להוציא ביום טוב ראשון או בשבת מהמקפיא אוכל קפוא על מנת שיהיה מוכן לאכילה או לבישול מיד בליל יו"ט שני, כיון שכוונתו שיוכל ליישב מיד אחר התפילה לסעודת יום טוב ולא יצטרך להמתין זמן רב ולהתבטל מעונג יום טוב, [וכן נראה מדברי המשנה ברורה (בסימן תרס"ז ס"ק ו') שהביא דברי החיי אדם (שם) דס"ל דהא דקיי"ל (ברמ"א סימן תרס"ז סעיף א') דאסור להעמיד השלחנות והספסלים בבית לצורך הלילה, דהוי הכנה, היינו דוקא לסדרן, דהיינו להניח הטבלא על הרגלים, אסור, אבל להביאן מהסוכה לבית, מותר ע"כ, וע"ש בחיי אדם שכתב בזה"ל, לכן אם השלחן הוא של פרקים, לא יניח הטבלא על הרגלים, דכשגומר איזה דבר, הוי הכנה, אבל ההבאה לביתו, לא הוי הכנה, ונראה לי, דכן מוכח, שהרי (בסימן תט"ז סעיף ב') מבואר להדיא דמותר להוליך העירוב לצורך יום שני, והוא גמרא ערוכה במסכת עירובין (דף ל"ה ע"א) דדוקא אם אמר זה יהא עירוב הוי הכנה, אבל ההולכה לא הוי הכנה, וכן פרש"י להדיא במסכת ביצה (דף מ' ע"א במשנה מי שזימן וכו' בד"ה לא יוליכו וכו') מנות מידם לביתם לסעודת הלילה, אלא על כרחך דדוקא היכא שגומר איזה ענין, מקרי הכנה עכ"ל החיי אדם, הרי להדיא שכל שההכנה אינה מושלמת, אינה נחשבת הכנה, וא"כ ה"ה בנידון דידן, מותר להוציא את האוכל מהמקפיא ע"מ לבשלו בליל יו"ט, מיהו בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק י' סעיף י') מחמיר בזה, (ועיין בספר פסקי תשובות סימן תק"ג סעיף א').

ג. נראה שאף לשיטת המחמירים, אשה שממתנת בכל מוצאי שבת כשיטת ר"ת [לחומרא], כאן אין לה להחמיר כשיטת ר"ת לענין זה, כיון שאין זה מעיקר הדין, ולא זאת בלבד, אלא י"א שאף יכולים לעשות כל מלאכה דרבנן [כגון לחמם את התבשילים יבשים], לאחר שלושים וחמש דקות לאחר השקיעה, כיון שאין בזה מלאכה דאורייתא (נר ציון שם פרק ו' הלכה נ"ה).

ד. וכן דבר פשוט שמותר לעשות הפסק טהרה ובדיקות שבעה נקיים אף שיחול ליל טבילה בחול לאחר החג. ודע, כי ע"י נכרי אפשר להכין מיו"ט לחבירו כל דבר שאיסורו משום טירחא בעלמא ועובדין דחול, כגון שטיפת כלים, הכנת השלחן וכיוצא בזה (פסקי תשובות שם).

ה. כבר הזכרנו לעיל [בדיני הדלקת נרות יום טוב] מחלוקת הפוסקים, האם אפשר להדליק נרות יום טוב שני מבעוד יום טוב הראשון, די"א דאסור משום שאין יו"ט מכין לחברו (פסקי תשובות סימן תקי"ד אות י"ט בשם האחרונים), וי"א דמותר להדליק נרות מבעוד יום, ואין בזה משום מכין מיו"ט לחבירו, יען כי הנרות מדלקת אותם לצורך הקידוש, שמצוה להיות נרות בעת הקדוש לפי סברת כמה פוסקים הפשטנים וגם לסברת המקובלים, ולכן כיון שמקדשים מבעוד יום, יכולים ג"כ להדליק הנרות מבעוד יום ע"כ (בן איש חי שנה א' פרשת במדבר אות ב'). מיהו, לכר"ע אין היתר להדליק מבעוד יום את הנרות שמדליקים במקום שינה או בשאר מקומות, משום דאין יום טוב ראשון מכין ליו"ט שני, ורק בנרות שמדליקים במקום השלחן שעושין שם הקדוש הוא דפליגי.

י. הכנה מיו"ט שני לשבת:

נחלקו הפוסקים האם ניתן לסמוך על עירוב תבשילים כדי לקפל את הטלית מיו"ט שני לשבת, דהנה השער הציון (בסימן תרס"ז ס"ק ז') מביא שיטת רעק"א (על המגן אברהם שם ס"ק ג') דס"ל דהעירוב תבשילין מהני אף לדברים כאלו, ולא רק לצורך סעודה, ולכן ע"י עירוב מותר לקפל טלית מיו"ט לשבת, וכן מותר להכין

את הספר תורה ביו"ט לשבת (וכן נקט בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ"ב בביאורים לתשובה ו'), מיהו השו"ע הרב (בסימן תק"ג סעיף ג') והשערי תשובה (בסימן תרס"ז ס"ק א') בשם האליה רבה (ס"ק ה') ס"ל שעירוב תבשילין אינו מתיר רק צרכי סעודה שבת, ולא שאר הכנות לשבת, וכן היא דעת החיד"א במחזיק ברכה (בסימן תרס"ז ס"ק ב'), וכך היא שיטת הרמ"א (בסימן תקכ"ח סעיף ב') לפי הבנת המגן אברהם והמשנה ברורה (שם ס"ק ב'), ועיין משנה ברורה (בסימן ש"ב ס"ק י"ז, סימן תקכ"ז ס"ק ל"ז ושו"ת שבט הלוי חלק ג' סימן ס"ח).

אסור להדיח כלים או לסדר את הבית מיו"ט שני לשבת, אלא א"כ אם מדיח הכלים או מסדר את הבית כדי שיהיה נאה ומסודר ביו"ט עצמו (משנה ברורה סימן תרס"ז ס"ק ו'), וכן מותר להציע את המיטות מיו"ט לשבת (שער הציון סימן ש"ב ס"ק כ"ג), ואם עשה עירוב תבשילין בערב יו"ט, מותר אף להדיח כלים ושאר דברים מיו"ט שני לשבת, משום שהעירוב תבשילין מועיל [לכו"ע] אף לעניינים אלו, כיון שעניינים אלו הם בכלל צרכי סעודה (שבט הלוי חלק ד' סימן נ"א אות ב' ע"פ שו"ע הרב בסימן תק"ג שם).

טו. הוצאה לצורך ושלא לצורך:

הוצאה לצורך: מבואר בגמרא במסכת מגילה (דף ז' ע"ב) שמלאכת אוכל נפש מותרת ביו"ט שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז) אך אשר יאכל לכל נפש וגו', ומלאכת הוצאה בכלל מלאכת אוכל נפש כמבואר בגמרא במסכת ביצה (דף י"ב ע"א), וכן פסק השו"ע (בסימן תצ"ה סעיף א' ובסימן תקי"ח סעיף א').

הוצאה שלא לצורך ושלא לצורך כלל: ובגמרא במסכת ביצה (שם) נחלקו ב"ש וב"ה אי אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך, ולדינא קי"ל בשו"ע (שם) כב"ה דאמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך.

ונחלקו הראשונים מה הוא הגדר הוצאה לצורך ושלא לצורך, י"א שלצורך היינו לצורך אכילה, ושלא לצורך היינו לצורך קטן, אבל שאין הו צורך היום כלל אסור אף לב"ה (רי"ף מסכת ביצה דף ה' ע"ב מדפי הרי"ף, והר"ן שם), וי"א דהוצאת כלים אע"פ שאין בהם צורך כלל היום, מותר כל שאינו מוציא לצורך מחר (רש"י במסכת ביצה שם ד"ה אלא), אלא שאף לדעה זו, י"א שיש עכ"פ איסור מדרבנן (מגיד משנה הלכות יו"ט פרק א' הלכה ד' וב"י בסימן תקי"ח), וכן קי"ל לדינא, שאסור להוציא שלא לצורך כלל (שו"ע סימן תקי"ח סעיף א').

ומ"מ לצורך כל שהוא מותר, כגון לצורך מצוה, אף שהיא מצוה דרבנן מותר (ביאור הלכה סימן תקי"ח סעיף א' ד"ה הצריכים), או לצורך טיול (רמ"א שם), וכן מותר להוציא קטן אפי' לטייל (מגן אברהם שם ס"ק א'), ואף שאם יניח את הקטן אצל אמו לא יבכה, ויהיה ניחא לקטן בצוותא דאימיה, מ"מ אם יש לאב געגועים על בנו, ושמח האב בהיותו עמו, ג"כ מותר (משנה ברורה שם ס"ק ג'), ולהוציא כליו מחשש שיגנבו, י"א שמותר להוליד עמו (הכרעת הרמ"א שם), וי"א שאסור (ט"ז שם ס"ק א'), מיהו במחזורים, אם חושש שיגנבו לו אותם, שרי, דהתירו סופן משום תחילתן (מגן אברהם שם ס"ק ב').

הוצאה ספק לצורך: ודע דאף הכלים ששייכים לאוכל נפש, כגון סכינים וכה"ג, אם כבר גמר סעודתו ולא יצטרך עוד אליהן, אסור להוליכן עמו בר"ה או בכרמלית, ויש מקילין בסכינים שמא יזדמן לו איזה פרי לחתוך בו, מיהו אם ידוע לו בודאי שלא יצטרך לסכין בהליכה זו כגון שהולך לביהכ"נ וכה"ג, אסור להוליכו עמו לדברי הכל (משנה ברורה שם ס"ק י').

ריבוי בשיעורים בהוצאה: איתא במסכת ביצה (דף י"ז ע"א) ממלאה אשה כל הקדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת, ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד, והיינו טעמא פרש"י שם משום דבחד טירחא סגי, כלומר הואיל והתורה התירה לעשות מלאכה, כגון, בישול, אין כל מניעה לבשל מנות אחדות של בשר, מפני שכל אחת מהן ראוייה למלא את הצורך שלשמו הותר האיסור, וכן פסק השו"ע (בסימן תק"ג סעיף א' וסעיף ב'), ו"א שה"ה במי שיש לו צרור מפתחות עם מפתחות שאין לו בהם צורך ביו"ט, אינו צריך להוציא את המפתחות שלא ישתמש בהם, אלא יכול לצאת לרה"ר עם הצרור מפתחות כרגיל (שמירת שבת כהלכתה פרק י"ט הערה י"ד ופרק ל"ב הערה צ"ב), וכן מי שיוצא עם עגלת תינוק ביו"ט לרה"ר, אינו חייב לרוקן את כל התכולה שיש בעגלה (שו"ת שבט הלוי חלק י' סוף סימן ע"ז), ו"א שאין להתיר ריבוי בשיעורים אלא בדברים הראויים לו ביו"ט, אבל בלאו הכי לא, ולכן אם יש שם מפתחות שאין לו בהם שום שימוש ביו"ט, אסור להוציאם לרה"ר (אגרות משה אור"ח חלק ה' סימן ל"ה), אך לענין להוציא קופסת סיגריות שלמה [בתקופה בה היה נוהג להתיר לעשן ביום טוב, עיין ביאור הלכה (בסימן תקל"א סעיף ד' ד"ה אין עושין)], יש להתיר (אגרות משה שם חלק ב' סימן ק"ג), והיינו טעמא, דאף על פי שהותר להרבות בשיעורים, אין זה אלא לגבי פעולות שיתכן שנשתמש בהן ביום טוב, למשל, אשה המכבירה בשר לסיר, הרי היא יכולה לאכול מכל אחת ממנות הבשר, וה"ה שמותר לצאת עם קופסת סיגריות, כיון שיכול לעשן כל אחת מהן, ועל מקרה זה נאמר שמותר להרבות בשיעורים באותה מלאכה, אם בכל אחד מן השיעורים הוא יכול להשתמש, משא"כ היוצא עם צרור מפתחות למקום מסויים, ואינו יבוא לידי שימוש אלא באחד מהם, נמצא שהמפתחות הנוספים, אינם יכולים לבוא לידי שימוש כלל, והדבר אסור, ועיין בקובץ שיעורים (על מסכת ביצה אות מ"ח) ובשו"ת משנה הלכות (חלק י"א סימן תכ"ג).

איסרו חג:

- א. יום שלאחר הפסח נקרא בשם איסרו חג, ונקרא בשם זה על פי הכתוב בתהלים (פרק קי"ח פסוק כ"ז) אסרו חג בעבותים (רמ"א סימן תכ"ט סעיף ב'²⁵), ואיסרו חג של שבועות, גדול מכל אסרו חג דשאר מועדים (בן איש חי שנה א' פרשת במדבר אות ז').
- ב. ודרשו בגמרא במסכת סוכה (דף מ"ה ע"ב) כל העושה איסור [לשון קשירה] לחג באכילה ושתיה, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר איסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח, וביאר רש"י (שם), שכל העושה אגודה לחג ביום שלמחרתו בבהמות עבות ושמנות, נחשב לו הדבר כמתן דמים שבקרנות המזבח.
- ג. וכן מבואר ברמ"א (שם) שנוהגים להרבות קצת באכילה ושתיה באיסרו חג, ו"א שבאיסרו חג יעשה סעודה נאה, והוא על פי הפשט ועל פי הסוד, ויש בזה מצוה (חיד"א מורה באצבע אות ר"כ והגר"ח פלאגי מועד לכל חי סימן ד' אות מ"ד), ומלבד המנהג להרבות קצת באכילה ושתיה באיסרו חג, י"א שיש מצוה לאכול בשר ביום זה (שערי תשובה סימן תצ"ו ס"ק ד' בשם שו"ת מהריט"ץ סימן קל"ט).

²⁵ ויש להעיר מה ענין איסרו חג בסימן הראשון בענין חודש ניסן שכתבו הרמ"א שם, ולא בסוף הלכות ליל הסדר, ואפשר לומר דנקט שם לענין שבאיסרו חג נמי לא אומרים תחנון, ודוחק קצת שהרמ"א לא הזכיר כלום מענין תחנון או הספד וכדו', אלא רק לענין ריבוי באכילה ושתיה.

ד. י"א דמנהג זה של איסרו חג מקורו בארץ ישראל שעשו כן משום אחיהם שבחור"ל שעושים יו"ט שני, שלא יאמרו הגוים שישראל נעשים אגודות אגודות, ושוב נתפשט המנהג גם בחור"ל (שדי חמד כללים מערכת א' פאת השדה אות קנ"ד).

ה. ביום איסרו חג נמשכת קצת הארת וקדושת החג וכמבואר בכתבי האר"י ז"ל, וכתב, שאם נוהג בו כמו ביום חול ללא שום היכר, במה יהיה היכר וקישור לחג שלא תסתלק קדושתו מאיתנו, אלא ישאר לנו קצת הארה מן החג, ועל כן ינהג בו כמו בחול המועד, ללבוש בגדי שבת למנוע עצמו ממקח וממכר, וממלאכה שאינה דבר האבד, ובזה ההיכר שאנו עושים לכבודו גורמים להתקשר בקדושת החג, וישאר לנו קצת הארה מן החג ביום הזה (הגר"ח בשו"ת תורה לשמה סימן ק"מ שו"ת רב פעלים סוד ישרים חלק ב' סימן א').

ו. יש נהגו שלא לעשות בו מלאכה, וכן אסרתי המלאכה על הנשים (הרב אליהו מני בזכרונותיו, מובא מערכת יו"ד אות ו' מפי הזקנים שפה עיה"ק חברון ת"ו).

ז. אסור להתענות ביום איסרו חג של שבועות, וכן אסור להספיד בו (כף החיים סימן תצ"ד ס"ק מ"ח), וי"א שה"ה בכל איסרו חג (חזו"ע הלכות יום טוב עמוד שכב').

הלכות ומנהגי חג השבועות

☆

ערב שבועות:

- ט. ו"א ששואלים ודורשים בהלכות חג השבועות שלשים יום לפני חג השבועות (עיין ב"ח סימן תכ"ט, פנ"י מסכת מגילה דף ד' ע"א על התוס' ד"ה מאי, מהרש"א מסכת סוכה דף ט' ע"ב, מגן אברהם סימן תכ"ט ס"ק א' ופרי מגדים שם במשבצות זהב), ו"א דסגי מראש חודש סיון (ביאור הגר"א שם), ו"א שאין ענין ללמוד הלכות החג אלא בחג עצמו (ב"י שם בתירוץ שני).
- י. נוהגים לומר בערב ראש חודש סיון²⁶, תפילת השל"ה, שהיא תפילה על הבנים, והטעם, לפי שערב ראש חודש סיון הוא זמן המסוגל להתפלל על זרע כשר ובנים תלמידי חכמים, כיון שבחודש זה ניתנה תורה ואז נקראים, בנים אתם לה' אלוקים (של"ה עניני תפילה פרק נר מצווה).
- יא. בסדר קריאת הפרשיות, יש להתחיל תמיד את חומש במדבר בשבת הסמוכה לחג השבועות (שור"ע סימן תכ"ח סעיף ד'), המקור לכך הוא בדברי הגמרא במסכת מגילה (דף ל"א ע"ב), כי יש לקרות את הקללות שבפרשת בחוקות לפני העצרת, והתוס' (שם בד"ה קללות) מוסיפים, שכדי לא להסמיך את הקללות לחג, מפסיקים בקריאה של פרשת במדבר²⁷.
- מיהו, מצוי בשנה מעוברת [תשפ"ב], שחל שביעי של פסח ביום שישי, ובני ארץ ישראל קוראים בשבת איסרו חג את פרשת אחרי מות, ואילו בחו"ל קוראים בשבת זו פרשת עשר תעשר [בפרשת ראה], ורק

²⁶ ואם חל ראש חודש סיון ביום ראשון, נחלקו הפוסקים האם אפשר לאומרה ביום שבת, ו"א שאין לאומרה בשבת, והטעם, כיון שתפילה זו מבוססת על בקשות ותחנונים אודות הצאצאים, ותני בירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו) אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת, כמבואר בשור"ע (סימן קפ"ח סעיף ד') שבקשת צרכיו של אדם נאסרת ביום השבת (ספר דרך שיחה, פרשת יתרו עמוד ער), ועוד, לפי שתפילת השל"ה נתקנה ביום ערב ראש חודש סיון דווקא, ובשנה שחל ערב ראש חודש סיון ביום השבת הקדימו את יום זה ליום חמישי, דהיינו ערב ראש חודש מוקדם, ואז אכן ראוי לאומרו ביום חמישי (הגר"ח ק שם), ו"א שמותר לאומרה בשבת, והטעם כמו שמצינו לומר תפילת רבי נחוניא קודם סדר הלימוד, כי בקשה על עניינים רוחניים אינה בקשת צרכיו האסורה בשבת (הגר"ח ז"א) ועוד, דלכאורה, כתב הרמ"א (בסימן רפ"ד סעיף ז') שנוהגין לומר יקום פורקן, ואין בזה משום איסור תחינה בשבת, וא"כ יש להבין מאי שנא מהא דפסק הרמ"א (בסימן תקפ"ד סעיף א' ובסימן תרי"ט סעיף ג') שאין לומר בראש השנה שחל בשבת אבינו מלכנו, משום שאין שואלים צרכים בשבת, ובהסבר הדברים, יש להקדים דברי מדרש תנחומא (תחילת פרשת וירא), שכתוב, לפיכך אין מתפללים בשבת שמונה עשרה, שאם יהיה לו חולה בתוך ביתו, נזכר ברופא חולי עמו ישראל, והוא מיצר, והשבת ניתנה לקדושה לעונג ולמנוחה ולא לצער. ועוד הוסיף בה דברים הלבוש (לבוש האורה פרשת ואתחנן), ותמצית דבריו, הא דאין אומרים תחינות בשבת, היינו תחינה השוברת לבו של אדם, אבל בקשה שיתן לו הקדוש ברוך הוא מתנות רבות מותר, וזה הטעם שתיקנו וסידרו בקשות במעמדות בשבת.

ולפי זה מובן כי תפילות ובקשות שרגילים לאומרם יום יום או מעת לעת, וטופס נוסחתם קבוע, ואומרים אותם כולם, בין עשיר בין עני, בין נער בין זקן, בין בריא בין חולה, ובדרך כלל נוסחאות ותפילות אלו בלשון רבים, ונכללים בה כל עמך בית ישראל, לכן לא חששו שמה על ידי אמירתם יגיע לחלל קדושת ומנוחת השבת על ידי שיהיה מיצר ודואב, אבל תחינות ובקשות פרטיות שאין להם טופס נוסח קבוע, או אפילו נוסחתם קבועה אבל נתקנו לעת צרה וכדומה, ואפילו נתקנו לאומרם תמיד ולכולם, מכל מקום במקום שראו חכמינו ז"ל שיש חשש שתוך כדי אמירתם עלולים להוסיף תחינות ובקשות פרטיות ויבואו לידי צער, אסרו לאומרם.

וא"כ נראה פשוט, שמותר לומר תפילת השל"ה בערב ראש חודש סיון שחל בשבת, כי נוסח התפילה קבוע ולא נתקנה לעת צרה וכנ"ל, ומ"מ אם חושש שיבוא לידי צער ודאבון נפש ותוגה אפילו בנוסח טופס קבוע שרגילים כולם לאומרם, ימנע מלאמרם, ועיין במגן אברהם (סימן רפ"ח ס"ק י"א), שו"ת ישכיל עבדי (חלק ז' סימן מ"ד), שו"ת תורת לשמה (או"ח סימן ק"ג), משנה ברורה (סימן קפ"ח ס"ק ט'), שו"ת משנת יוסף (חלק ו' סימן פ"ג), יסודי ישורון (חלק ג' עמוד ר"ו), שו"ת שבט הלוי (חלק א' סימן נ"ז), וכן עיין בשו"ת אז נדברו (חלק י"ד סימן כ"א) בענין זה, ונמי מסיק להתירא, ובפרט בבקשות ותפילות על להבא, וכ"ש בענינים רוחניים דליכא חשש כלל אף בשבת.

וכן העלה לדינא בשו"ת שבט הקהתי (חלק ג' סימן קמ"ב) להדיא, שתחינות שאומרות הנשים לאחר הדלקת הנרות, תפילת הרמב"ן קודם מצות עונה, תפילה קודם ברית מילה לאבי הבן המוהל והסנדק, ובשעת בכי התינוק הנימול, תפילת החולה קודם שלוקח טיפול או תרופה, תפילת השל"ה על הצאצאים כשחל ערב ראש חודש סיון בשבת, תפילה על אתרוג נאה כשחל ט"ו בשבט בשבת, התפילה שלאחר קריאת הנשיאים בתחילת חודש ניסן, וכל כיוצא בזה מותר, וכשם שהתירו לבקש ולהתחנן ולהתפלל על החולים ושאר צרכים בראש השנה ויום הכיפורים, ואף שחלים בשבת, ואף בבכי, כיון שהם ימי דין והזמן גרמא להתפלל על כל הצטרכויותיו, ע"ש, וכן הסכים איתנו מהרש"א שטרן שליט"א (במכתב ששלח לנו ביום כ"ו אייר תש"פ). ופוק חזי, שנהגו כל העולם שבשבת מברכים אומרים יהי רצון אחרי קריאת התורה, ומברכים את החודש, ודלא כמו כשיטת הערוך השולחן (באור"ח סימן תל"ז סעיף ט'), שתמה מי התיר לנו לקבוע תפלה חדשה [היה רצון שנהוג לאומרו] בשבת [מברכין], ואי אישר חילי אבטלינה וכו' עכ"ל.

²⁷ עם זאת, חכמי ומאורי הדורות הוסיפו ופירשו לאור דברי חז"ל על הפסוק ממדבר מתנה (במדבר פרק כ"א פסוק י"ח), שקריאת פרשה זו לפני חג מתן תורה, באה ללמדנו את הלקח, כי התורה ניתנה במדבר דווקא, וניתן ללמוד מכך את הערכים החשובים והמיוחדים שעלינו להפנים לפני קבלת התורה, וכמו שכתוב במדרש (במדבר רבה, חוקת י"ט כו) כי לכך ניתנה תורה במדבר, שיהיו הכל שוין בה, ועוד למה ניתנה במדבר, כשם שמדבר לא נזרע ולא נעבד, כך המקבל עול תורה פורקין ממנו עול דרך ארץ, דבר אחר, במדבר, מי מקיים את התורה, מי שמשים עצמו כמדבר ומפליג עצמו מן הכל. רואים אנו כי עלינו לשנן ולהפנים אל קרבנו את הלקחים הנלמדים מכך שניתנה התורה במדבר, וזוהי ההכנה הראויה לחג קבלת התורה.

בשבת הבאה קוראים פרשת אחרי מות, ונמצאים נפרדים מבני ארץ ישראל בכל השבתות עד פרשת מטות ומסעי, ועיין בשו"ת מהרי"ט (חלק ב' אר"ח סימן ד') שכתב לבאר מה הטעם לא נתחבר יחד תיכף בשבת שאחרי הפסח, ע"י שבני חו"ל יקראו פרשת אחרי מות ופרשת קדושים, כמו שאנו מחברים אותם בכל שנה פשוטה, וכתב בזה"ל, הרבה טרחו הראשונים לחבר כמה פרשיות הסמוכות זו לזו בשנה פשוטה, כמו תזריע מצורע, אחרי מות קדושים, בהר בחוקותי, וכל עצמן לא טרחו אלא שיהיו קורים במדבר סיני קודם לעצרת, ומסרו סימן, מנו ועצרו וטעמא, משום דאמרינן בפרק בני העיר (במסכת מגילה דף ל"א ע"ב) עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ומפרש טעמא כדי שתכלה שנה וקללותיה, שעצרת נמי ר"ה לאילן הוא, מד' פרקים שהעולם נדון בהם, כדתנן (במסכת ראש השנה דף ט"ז ע"א) ובעצרת על פירות האילן, וכתבו התוס' (שם בד"ה קללות) שנהגו העולם להפסיק בפרשה אחת בין קללות לעצרת, והוא פרשת במדבר סיני, וכשם שאמרו שלא לאחר, כך אמרו שלא להקדים שיהיו קורין אותם שתי שבתות שלפני עצרת, דלא מינכרא מילתא שכלו קללותיה אלא א"כ נקראים בסמוך לאחרית השנה וכו'. ובארץ ישראל שקראו אחרי מות בז' לעומר, הוצרך הדבר שיהיה להם שתי שבתות של הפסק בין קללות לעצרת, אבל בחו"ל ראוי לעשות כסדר השנים מנו ועצרו. ומיהו יש לשאול למה לא יחברו חוקת ובלק שהם קודם למטות ומסעי' כמו שאנו מחברים אותם בחוצה לארץ כשחל פסח בחמישי' שאז יפול יום שני של עצרת ביום השבת' ובחוצה לארץ אינן קורין פרשת הסדר ומתחברים עם בני ארץ ישראל בחוקת ובלק. כבר ראיתי בספר תיקון יששכר שבסוריא [וכל יוצאי אר"ץ עד היום בכל מקומות מושבותם] נוהגין לעשות כן לחבר חוקת ובלק גם בשנה זו, אבל ברוב מקומות ישראל לא נהגו אלא במטות ומסעי, ונראה לי שטעמם הוא דכיון שנדחו שלא יכלו להתחבר בכל אותם השבתות מפני עצרת, המתינו לאחרונה, ואף על פי שהיו יכולים להקדים שבת אחת בחוקת ובלק, לא רצו לשנות מסדר כל השנים שאין פסח חל בשבת ומחברין מטות ומסעי, שהחיבור מוכיח, והדבר צריך מפני תשעה באב הבא אחריהם שקורין בשבוע שחל בו ואתחנן, וסימניך צימו וצלו, [והטעם הוא משום פרשת כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ וגומר, ואמרינן צדקה עשה עמנו הקדוש ברוך הוא שהקדים שתי שנים לנושנתם].

יב. אין אומרים תחנון מראש חודש סיון עד ח' בו (רמ"א סימן תצ"ד סעיף ב'), ויש נוהגים לא לומר עד י"ב בו (הליכות שלמה שבועות פרק י"ב סעיף ט"ז), ויש נוהגים בחו"ל שלא לומר גם ביום י"ג (כף החיים סימן קל"א ס"ק ק"ז בשם שיירי כנסת הגדולה שם אות י"א), וכן נהגו יוצאי אר"ץ זכר לנס מוסאן בכל מקומות מושבותיהם (סדר סליחות להגר"י שחיבר עמוד קס"ו ובספר דרך אר"ץ עמוד יט')²⁸.

יג. נהגו שלא להקיז דם בשום ערב יו"ט ואין לשנות (רמ"א סימן תס"ח סעיף י'), והיינו טעמא, משום דבערב שבועות יצא שד דשמו טבוח, ואילו לא קיבלו ישראל את התורה הוי טבח להו לבשרייהו ולדמייהו, וגזרו רבנן על כל ערב יו"ט משום ערב שבועות וכו' (משנה ברורה שם ס"ק ל"ח), ועיין בספר מועד לכל חי (סימן ח' סעיף ב') שכתב בזה"ל, יום ד' סיון לא ישבע, ויום ט"ז וכ"ז לא יקיז, ולא ילך תינוק יחידי ולא יוציא ילד בלא מכסה, ובדרך ישרה מנה יום ב' סיון שלא יקיז, וכן הוא בקמח סולת, ולמהרח"ו זיע"א לא יקיז יום א' ויום ט' וכ"ו, ולהרמב"ם יום כ"ז, ולחוקי חיים יום ג', ובערב שבועות שהוא אליבא דכולי עלמא ממאמר הגמרא

²⁸ ע"ש שהיה עלילת דם נגד היהודים, [יש כמה גירסאות מה היתה העלילה], והיה נס, ולולי ה' שהיה לנו, היו מכלים את חמתם ביהודים ולא היה נשאר בהם שריד ופליט.

במסכת שבת (דף קכ"ט ע"ב). וגזרו שאר ערבי ימים טובים משום ערב שבועות [ומ"מ בלילה שקודם ערב יו"ט מותר להקיז דם (מגן אברהם סימן תס"ח ס"ק ט"ו)]. והחמירו אפילו בעלוקות וכל כלי מציצה להוציא דם. והרב מחצית השקל (סוף סימן תס"ח) כתב, דאם אמר הרופא שיקיז, אז צריך שישמע לו יעוין שם, ומילתא דפשיטא היא, והכל לפי החולי ולפי האדם עכ"ל, והמשנה ברורה (שם) כתב בזה"ל, וכל זה כשרוצה להקיז לבריאות, אבל משום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה', ואפילו בערב שבועות התיר באליה רבה כשצוו הרופאים בחולי שיש בו סכנה, אבל בלאו הכי לא.

לכן אין לבצע ניתוחים מתוכננים בערבי יום טוב, ובפרט בערב שבועות, אם לא שיש חשש פיקוח נפש, וכל שכן התרמת דם והוצאת מנות דם דרך הורידים אסור (שו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב סימן מ"ו), וכן יש להימנע מלעשות ניתוח קיסרי, אם לא שצריך דוקא באותו יום (ספר תורת היולדת סימן מ"ו אות ב'), ונראה שאם הרופא אומר שאפשר לעשות את הניתוח קיסרי או בערב יום טוב או ביום טוב עצמו, יש לעשותו בערב יום טוב, ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

ולענין בדיקות דם, יש מי שכתב להתיר, שאינו דומה להקזת דם שאסרו משום שמחליש את גוף האדם, משא"כ כשמוציאין מעט דם לבדיקה ואין מרגישים שום חולשה, מותר (שו"ת רבבות אפרים חלק א' סימן ש"מ), ויש אומרים שטוב להימנע גם מזה (ספר תורת היולדת פרק מ"ו סעיף ד' ובדברי ש"ח ערב שבועות תשע"ז בשם הגר"ח קניבסקי). וכשחל שבועות ביום א' [דהיינו במוצ"ש], יש לאסור את כל הדברים הנ"ל בערב שבת, [אבל כשחל יום א' דפסח ביום ראשון, אין לאסור את כל הדברים הנ"ל בערב שבת] (כף החיים סימן תס"ח ס"ק צ"ח).

יד. כתוב במגן אברהם (בסימן ר"צ) בשם ספר החסידים (סימן רס"ו) אין לומר בשבת אלך לישן בצהרים כדי שיהיה לי כוח בליל מוצאי שבת, שיש בזה משום מכין משבת לחול עכ"ל, ולכן י"א שיש ליזהר בזה כשחל שבועות במוצ"ש (גליון עטורי מרדכי שבועות תשע"ח בשם הגרמ"ש קליין שליט"א), אך י"א דשפיר יכול לומר שישן בשביל להיות ער בליל שבועות, כיון שהוא לצורך מצוה, ואין הלימוד דבר חול האסור בשבת (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ח בביאורים לתשובה י"א).

טו. מצוה להמנע מלקבוע סעודה קודם סוף שעה תשיעית, שזהו מכלל כבוד יו"ט, כדי שיוכל לאכול סעודת יו"ט לתאבון, ולכן כשחל שבועות במוצ"ש י"א שלכתחילה יש להקדים סעודה שלישית, ורק אם שכח ולא עשה קודם מנחה, יעשנה אח"כ ויאכל מעט פת (עיין רמ"א סימן תקכ"ט סעיף א' ומשנה ברורה שם ס"ק ה' וביאור הלכה שם ד"ה ממנחה), וי"א, שאפ"ה המנהג לעשותה אף לכתחילה אחר תפילת מנחה [קטנה] משום שכך הוא הסדר ע"פ הזוהר, ויאכל רק מעט פת (כף החיים שם ס"ק ט"ז, ועיין כף החיים סימן רל"ג ס"ק א' וס"ק ג').

טז. ערב שבועות יפריש צ"א פרוטות [המטבע הקטן של המדינה] וישלים על שיעור שני פעמים ב"ן [סה"כ 104 פרוטות], ויתנם לתלמיד חכם עני ועניו, והוא תיקון לעוון אדם הראשון, ועוון העגל, ולפגם הברית, והוא סגולה לחשוכי בנים²⁹, ומקרב הגאולה, (גר"ח פלאגי' בספרו מועד לכל חי פרק ח' חודש סיון אות ו', ובספרו חוקי החיים פרשת נשא, בחלק הנקרא מוסר השכל).

²⁹ מקור לדין זה, מובא שם בשם מעשה הצדקה דף ק"ט ע"ב, וע"פ המחקר, הכוונה היא לספר ימי דוד שהודפס בשנת תר"ו בשאלוניקי ע"י רבי יוסף דוד משאלוניקי, בעל הבית דוד על ארבעה טורים, ובסוף הספר, מעמוד קיד' עד עמוד קלד' הובא קונטרס בשם מעשה הצדקה, ובו זמנים המסוגלים לנתינת צדקה, קונטרס זה נכתב ע"י רבי יעקב ישרליג"א, תלמידו של הרב יוסף דוד הנ"ל, וע"ש שכתוב בזה"ל, ע"י נתינת צדקה בערב שבת, וכן בערב שבועות ליתן צ"א פרוטות מן הפרט, וישלים עד שיעור ב' פעמים ב"ן, יתוקן עוון אדם הראשון, ועוון העגל, ועוון פגם הברית, ולמי שהוא חשוך בנים טוב לו מבנים ומבנות, ומקרב הגאולה, וצריך ליתן לתלמידי חכמים עניים וענווים עכ"ל, הרי שיש בלשון זה שינויים ממה שהעתיק רבי חיים פלאגי', ומבואר שם שסגולה זאת אינה מועילה בהכרח לחשוכי בנים שיהיה להם בנים, אלא שחשוכי בנים שיתנו צדקה בשיעור ב' פעמים ב"ן, טוב להם מבנים ומבנות, וברור שגם זו כוונת רבי חיים פלאגי' שכתב והוא סגולה לחשוכי בנים.

יז. נוהגין לשטוח עשבים בשבועות³⁰ בבית הכנסת והבתים, זכר לשמחת מתן תורה (רמ"א סימן תצ"ד סעיף ג'), וכן נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים, זכר שבעצרת נידונו על פירות האילן (משנה ברורה שם ס"ק י' בשם המגן אברהם), והגר"א ביטל מנהג זה, משום שעכשיו הוא חק העמים להעמיד אילנות בחג שלהם (משנה ברורה שם), ויש שכתבו לקיים מנהג זה, אף שיש מפקפקים, דהנח להם לישראל, שמנהגם תורה, ובפרט שמנהג זה קדום, ונזכר בדברי חז"ל (חזו"ע הלכות יו"ט עמוד שיז').

וכן יש נוהגים בחג השבועות, שמשליכים על הספר תורה שושנים בהוצאתו מן ההיכל (הגר"ח חיים פלאגי ברוח חיים או"ח סימן תצ"ד אות ד').

וכן יש מנהג ישראל ידוע, להכין שושנת ורדים ושאר עשבי בשמים בחג השבועות, ומעטרין בה את התורה, וטעם למנהג זה, ע"פ המדרש (בפרשת אחרי מות) על הפסוק כשושנה בין החוחים (בני יששכר חודש סיון מאמר ד' אות ז').

ליל שבועות ויומו:

א. אמרו רבותנו, ארבעה ראשי שנים הם וכו', והכלל בזה, שבכל ענין, כאשר מגיע זמן התחלה שלו, הוא יום הדין וראש השנה עבורו, וכמו האדם, שנברא בא' בתשרי, זהו ראש השנה שלו ובו דנים אותו, כך חג השבועות, מתן תורה, הוא ראש השנה לתורה, ובו נקבע כמה עלייה ועזר יהיה לכל אחד, כי אלמלא הקב"ה עוזרו, אינו יכול לו, וכמו שכתוב בגמרא במסכת מגילה (דף ו' ע"ב) לאוקמי גירסא, סיעתא דשמיא (של"ה, מסכת שבועות פרק נר מצוה אות י"ט).

ב. י"א שיש לאַחַר תפילת ערבית³¹ בליל שבועות משום דין תמימות³² (משנה ברורה סימן תצ"ד ס"ק א' בשם הט"ז ופרי מגדים), ומטעם זה, י"א שאין דין תוספת יו"ט בשבועות (בנין שלמה סימן ל"ה), ובספר מועדים וזמנים (חלק ז' סימן רל"ג) כתב לבאר שיטתם, דאף דס"ל לט"ז (בסימן רצ"א ס"ק ו', סימן תר"ר ס"ק ב', סימן תרס"ח ס"ק א', ועוד) דתוספת יו"ט הרי הוא כעצמו של יו"ט, אפ"ה בליל שבועות אין להתחיל תפילת ערבית אלא לאחר צאת הכוכבים, והיינו טעמא, כיון דשבועות שונה משאר ימים טובים שבתורה, שבהם כתוב תאריך מדויק, א' תשרי, ט"ו ניסן, ט"ו תשרי וכן על זה הדרך, משא"כ בשבועות לא כתוב תאריך מדויק, אלא כתוב שבע שבתות תמימות, דהיינו ארבעים ותשעה יום לאחר חג הפסח, ושיהיו תמימות, וכיון שכן, בעוד יום שייך יום זה ליום ארבעים ותשע, א"כ לא שייך שיקרא שבועות, ואדרבה, דוקא לפי שיטת הט"ז, דס"ל דתוספת יו"ט מקרי עצמו של יו"ט, יש לאחר תפילת ערבית של שבועות, דכיון שכתוב בתורה תמימות, א"כ אם נקדים את חג השבועות למבעוד יום, נמצא שלא היה 49 יום תמימות, אלא היה חסר כמה שעות, ואתיא שפיר שיטת הט"ז, ובאמת כן כתוב להדיא בשו"ע הרב (סימן תצ"ד סעיף ב'), וז"ל, אף על פי שבכל ערבי יום טוב נוהגין להקדים תפילת ערבית של יום טוב מבעוד יום מטעם שנתבאר (בסימן רס"ז), מכל מקום בליל שבועות מאחרין להתפלל לאחר צאת הכוכבים, שאם יקדימו ויקבלו קדושת יום טוב בתפלה מבעוד יום, הרי זה

³⁰ אפשר לשטחם אפ' ביום טוב, אף אם אינם ראויים למאכל בהמה, שמחמת שחשב עליהם מבעו"י אין בהם משום מוקצה, ובפרט אם הם עשבים המריחים, ומ"מ אם חל שבועות ביום ראשון, אין לשטחם בשבת, כיון שכונתו לצורך יו"ט, ואין שבת מכין ליו"ט, אלא ישטחם או בערב שבת או ביו"ט עצמו (משנה ברורה שם ס"ק ט').

³¹ הכוונה היא, להתפלל בצאת הכוכבים ולא לפני, כלומר, שאותם הנוהגים להתפלל מבעוד יום מפלג המנחה, בליל שבועות יאחרו להתפלל בצאת הכוכבים, ואכן הקהילות שנוהגות בכל שבת להתפלל בצאת הכוכבים, אין ענין לאחר בליל שבועות יותר מזה.

³² ואף הנשים, שפטורות מספירת העומר, מ"מ עליהן להתמין עכ"פ מלקדש על היין עד צאת הכוכבים (להורות נתן חלק ז' סימן ל"א).

כמו שחסרו מעט ממ"ט ימי הספירה שלפני חג הזה", והתורה אמרה שבע שבתות תמימות תהיינה, ומזה הטעם אין לקדש גם כן קידוש היום מבעוד יום אף קודם תפלת ערבית עכ"ל, מיהו עיין בקרבן נתנאל על הרא"ש במסכת פסחים (פרק ד' סימן ב' ס"ק ב') שכתב לדייק מדברי הרא"ש שם, דגם בשבועות אפשר להקדים ולהוסיף מן החול על הקודש, ואין כל חיסרון בתמימות, וכן מבואר מסתימת הפוסקים למעשה, שיש דין תוספת יו"ט אף בשבועות, ואין זה מחסר מהתמימות בקבלה זו, כיון דס"ל שעדיין נקרא אותו זמן יום מ"ט של הספירה, אלא שאסור לעשות מלאכה, ודלא כמו שכתבנו לעיל בשם הט"ז (עיין חוט שני שבת חלק ד' עמוד שכח').

ג. עיין להלן מנהגי עם ישראל בענין סעודת ליל שבועות, ותיכף אחר ברכת המזון, הולכים בזריזות לבית המדרש ללמוד תורה (עבודת הקדש להחיד"א כף אחת כ"ב).

ד. אם שכח ולא אמר יעלה ויבא בברכת המזון בליל שבועות, איתא בשו"ע (בסימן קפ"ח סעיף ו') שחוזר, כדין ליל פסח וליל סוכות, אך י"א דאף על גב דכתבו הפוסקים דחוזר כדין טעה בשבת, מ"מ כיון די"א דאין לחזור ביום טוב, קיי"ל סב"ל ואינו חוזר ביום טוב, חוץ מליל א' דפסח וליל א' דסוכות (בן איש חי שנה א' פרשת חוקת אות כ"א וחזו"ע יו"ט עמוד שח').

ואשה שלא אמרה יעלה ויבוא בברכת המזון בליל שבועות [ובליל סוכות], לכו"ע אינה חוזרת (חזו"ע שם עמוד שט' ע"פ שו"ת רעק"א סימן א'), [ואילו בליל ראשון של פסח, י"א שחוזרת, וה"ה בליל שבת, אם טעתה ולא אמרה רצה והחליצנו, חוזרת (חזו"ע שם), ומאידך, י"א דאשה לעולם אינה חוזרת, אף בליל שבת ובליל ראשון של פסח (כף החיים סימן קפ"ח ס"ק כ"ד)].

ה. איתא בזוהר הקדוש (פרשת אמור דף צ"ח ע"א) בזה"ל, חסידי קדמאי לא הוו ניימי בהאי ליליא, והוו לעאן באורייתא, ואמרו ניתי לאחסנא ירותא קדישא לן ולבנן בתרין עלמין, ועוד אמר רבי שמעון על חברייא דלעאן באורייתא בהאי ליליא, כולהון יהון רשימין וכתביבין בספרא דדכרניא, וקב"ה מברך לון בכמה ברכאן ועטרין דעלמא עלאה ע"כ.

וכבר פשט המנהג בכל עם ישראל להיות נעורים כל ליל חג השבועות ולומדים בו תורה, והטעם ללימוד לפי הפשט, לפי שבשעת קבלת התורה היו ישראל נרדמים כל אותו הלילה, והוצרך הקב"ה להעירם משנתם על ידי קולות וברקים שהיו לפני מעמד הר סיני, ולכן צריכים לתקן הדבר על ידי שנעמוד על המשמר בלילה הזה ונעסוק בתורה כל הלילה (מגן אברהם ריש סימן תצ"ד, משנה ברורה שם ס"ק א' וכף החיים שם ס"ק ו').

ו. מי שאינו ישן בלילה הזאת, יהיה לו לסימנא טבא דלא ינום ולא יישן מזלו, ומובטח לו שישלים שנתו³³, וזוכה לבנים ובני בנים תלמידי חכמים, ועושה תיקון לשכינה (מגן אברהם סימן תצ"ד ס"ק ד' ומועד לכל חי סימן ח' אות י"ג), ולכן יתגבר כארי לישב על המשמר בעינים פקוחות לדחות את השינה ולא יתנמנם כלל, כי רבינו האר"י ז"ל החמיר מאד בענין השינה בזאת הלילה יותר מליל הושענא רבא (בן איש חי פרשת במדבר אות ג'), וכתוב בספר מועד לכל חי (סימן ח' אות ט"ז) בשם האר"י ז"ל, שהוראת חיי האדם היא בזו הלילה, לכן יזדרז

³³ בענין הבטחה שישלים שנתו, יש להסתפק, האם הכוונה היא לארבעה החודשים הנותרים עד סוף השנה, או ההבטחה עומדת שנה שלימה עד חג השבועות הבא, וכבר עמד על המחקר הרב שמן ששון בספרו על שער הכוונות (שבועות אות י') וכתב בזה"ל, לענ"ד נראה שהוא שנה תמימה דבחינת הזמנים עד שבועות, שהרי כל התיקון הזה שאנו עסוקים בו בלילה הזה הוא לבחינת הזמנים והוא המגן, ודי בזה ע"כ, מיהו במכתב ששלח לנו הרה"ג משה חדיד (ביום איסרו חג שבועות תשע"ח) כתב דההבטחה דישלים שנתו עומדת משבועות עד חג הפסח הבא, שבו נתקנים הבריורים של השנה החדשה, ואכמ"ל.

- מאד ככל יכולתו, עכ"ל, ומ"מ מי שאינו יכול לסבול בתפילה להתפלל כראוי, יותר טוב שישן מעט³⁴ (מועד לכל חי שם אות כ"א).
- ז. יזהרו שלא לדבר שיחת חולין כל הלילה, וצריך להם שמירה גדולה בזה בלילה זו, מפני דכל עת שיש אסיפה מאנשים הרבה דרכו של יצה"ר להכשילם לדבר דברי חול, ומדבר לדבר יבואו לדברים אסורים של שחוק ליצנות ולשון הרע, ויטנפו פיהם בדברים בטלים ודברי חול של משא ומתן (בן איש חי פרשת במדבר אות ג), ויושב בטל כישן דמי (שם).
- ח. סדר הלימוד בלילה הזו, תחילה תנ"ך ואח"כ המדרש ואח"כ האדרא רבא, כי כן מפורש בזוהר הקדוש למלעי באורייתא מתורה לנביאים, ומנביאים לכתובים, ובדרשות דקראי וברזי דחכמתא, ותרי"ג מצות ילמדו קודם המדרש, ואם יש להם זמן ילמדו האדרא זוטא ג"כ, וכבר נודע מנהגו של רבינו חיד"א ז"ל ללמוד בלילה זו שתי האדרות מעומד גם בעת זקנתו, אשריו, ואשרי חלקו, ואין ללמוד משניות בלילה זו, ומי שיש לו מנהג קבוע ללמוד י"ח פרקי משנה בכל יום, מותר ללמוד הי"ח פרקי משנה ביום טוב זה ביום דוקא ולא בלילה, דאין מניעה ללימוד המשנה³⁵ אלא בליל שבועות בלבד, [ויש מיוצאי דמשק שנוהגים שאחר האידרא רבא קוראים ספר משלי, ומדרשים לא קראו כלל, ע"פ הגר"מ חדיד שליט"א], ויזהרו ללמוד כל סדר הלימוד של זאת הלילה בחשק גדול ובשמחה רבה והתלהבות הלב, כי הלימוד המתוקן לזאת הלילה עושה פרי גדול למעלה וממשיך לנפש האדם קדושה וטהרה (בן איש חי שם אות ג' ואות ד'), ואף שבחק יעקב (סימן תצ"ד ס"ק א') כתב שאין צריך ללמוד דוקא את התיקון, שלא נתקן אלא לעמי הארץ שלא יודעים ללמוד, מ"מ העיקר הוא שאף בני תורה שנפשם חשקה יותר בלימוד גמרא, יש להם ללמוד בלילה זה את התיקון, ואף אם לא מבינים את כל מה שקוראים, וילמדו גמרא ביום, או לאחר שסיימו כל סדר תנ"ך וקטע זוהר, ובחורים הלומדים בישיבה יעשו כהוראת ראש הישיבה, שהרי הם כפופים למרותו (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ח תשובה י"א), וי"א שמי שחשקה נפשו ללמוד גמרא או הלכות בלילה זה, רשאי כי יש לו על מי לסמוך (חזון עובדיה יר"ט עמוד שי').
- ט. י"א שנשים לא אומרות תיקון ליל שבועות, כי אינן שייכות לתיקון שבועות כלל³⁶ (שו"ת רב פעלים חלק א' סוד ישרים סימן ט' ובן איש חי שנה א' פרשת וישלח אות ו'), וי"א שהנהוגות לספור ספירת העומר, יכולין ללמוד התנ"ך שבתיקון, כיון שהוא תשלום של הספירה (כף החיים סימן תצ"ד ס"ק ח').
- י. מנהג אבותינו שמושיבין התינוקות ללמוד בשבועות, לפי שניתנה בו תורה (רוקח הלכות שבועות סימן רצ"ו).
- יא. יש להשתדל ללמוד בליל שבועות בעשרה (של"ה מסכת שבועות פרק נר מצוה אות ה' ואות ח').
- יב. העוסקים בתורה בליל שבועות, ומגישים להם מידי פעם בפעם במשך הלילה תה או קפה, [ויודע שישתה כמה כוסות], י"א שאם שהה כדי שיעור עיכול בין שתי השתיות צריך לחזור ולברך על כל כוס וכוס (מגן

³⁴ ויש סמך לשינת שחרית בעצרת, במדרש שיר השירים (א נ"ו), שבא הקב"ה ומצאם ישנים, והוצרך להעירם בקולות וברקים, ואם ישראל בשעת מתן תורה כך, על אחת כמה וכמה אנו יגיעי הגלות שאין לנו עונש על זה, אדרבה, נקבל שכר טוב על זאת, אם הכוונה לשם שמים (הר"י מעמדין בסידורו אות י"ב), וכן כתב הר"י מולכו (בארחות יושר פרק י"ב), ומאנה הנחם נפשי במה שנהגו רבים, שעומדים בבית ד' בלילות בליל שבועות וכאור בוקר ממחרים להתפלל תפילה חטופה, נים ולא נים, ויותר טוב היה להם שישכבו במיטתם ושבע ילין, וכמו השחר עלה, יכוון לקראת אלקיו ויתפלל בכוונה שלא ייצא שכרו בהפסדו, ועיין עוד להלן.

³⁵ ולענין לימוד גמרא בליל שבועות, כתוב בספר זוהר חי (פרשת בראשית דף ח') שאף שאין ללמוד משנה, מ"מ יש להקל ללמוד גמרא, ועפ"ז בכתוב שו"ת וישב הים (להרה"ג יעקב משה הלל, חלק ב' סימן י"ב ס"ק ג') שהרוצה ללמוד את לימודיו שעוסק בהם תדיר, יכול לאחר גמר המקרא ללמוד גמרא, ויסמוך על דברי הזוהר חי.

³⁶ אך עיין בבן איש חי (שם) שכתב, שנהגו הנשים ללמוד משנה תורה ותהלים בליל הושענא רבה.

אברהם סימן קפ"ד ס"ק ט' ושו"ת מנחת יצחק חלק ה' סימן ק"ב), אך רוב הפוסקים ס"ל שאפי' שהו בנתיים יותר משעה ומחצה, [שיש בזה יותר מכדי שיעור עיכול המזון] אינם צריכים לברך ברכה על כל כוס וכוס, אלא די בברכה אחת, והיא פוטרת את הכל, וטוב שיכוון דעתו לפטור בברכתו הראשונה כל מה שיביאו לפניו לאחר מכן, ואם יצא לחוץ מפתח בית הכנסת או בית המדרש, אפי' הניח מקצת חברים, ואח"כ חזר, צריך לחזור ולברך, ששינוי מקום נחשב להסיח הדעת (ט"ז סימן קע"ד ס"ק ז', ביאור הלכה סימן קע"ח סעיף א' ד"ה בבית, כף החיים שם ס"ק כ"ז, שו"ת אור לציון חלק ב' פרק י"ב תשובה י"ז וחזו"ע הלכות יו"ט עמוד שי"א).

וה"ה בכל הנ"ל לגבי מזונות (משנה ברורה סימן קפ"ד ס"ק י"ח ושו"ת אור לציון שם תשובה י"ד), אלא שיש חילוק בין תה או קפה לבין מזונות, פירות ומגדנות לענין ברכה אחרונה, שהרי בתה וקפה כיון שהדרך הוא לשתותם חמים, שותים אותם לאט ולא מברכים עליהם ברכה אחרונה, אבל בשאר דברים, מזונות, פירות ומגדנות שמברכים עליהם ברכה אחרונה, יש להסתפק אם מביאים לפנייהם מדי פעם בפעם מזונות פירות ומגדנות, ואוכלים כשיעור ברכה אחרונה, האם עדיף לברך כל פעם ברכה אחרונה, ושוב יברכו ברכה ראשונה על המזונות פירות ומגדנות שיוגשו לאחר מכן או לא, שהרי המשנה ברורה (בסימן ק"צ סעיף ב' ביאור הלכה ד"ה אחר ששתה כוס) כתב בשם המגן אברהם שאם היה שותה והיה דעתו לשתות עוד, ובירך ברכה אחרונה, צריך לברך שוב ברכה ראשונה על השתי השיתה שישתה אח"כ מחדש, אך באמת הרבה אחרונים הסכימו לדעת אבן העוזר בזה, שכל שלא סילק דעתו מהאכילה או מהשתיה לא נתבטלה ברכה ראשונה אפילו שהה כל היום וכו', אכן לבי מגמגם בזה, דנהי דאם שהה הרבה לא נתבטלה ברכה ראשונה כיון שלא הסיח עכ"פ דעתו, מ"מ מאן יאמר לן דרשאי לעשות כן, דהרי עכ"פ מפסיד ברכה אחרונה של אכילה ושתיה זו, ומה שיברך לבסוף לאחר אכילה ושתיה שניה לא מהני כלל, לזה כיון שכבר נתעכל, והוי כמי שאינו, ומה גם שמצוי כמה פעמים שבהמשך איזה זמן נשתנה רצונו או מטריד מאיזה דבר ואינו אוכל ושותה עוד, וא"כ בודאי מפסיד ברכתו לגמרי עכ"ל המשנה ברורה.

ונמצא שיש מחלוקת הפוסקים בדין מי שבדעתו לאכול מזונות כל הלילה, מה יעשה לאחר שאכל כשיעור, לפי המגן אברהם, אחר שאכל כשיעור, יברך ברכה אחרונה, וכשירצה לחזור לאכול, יחזור לברך ברכה ראשונה שוב, לפי האבן העוזר לא יברך ברכה אחרונה, אלא רק בסוף הלילה, ואילו המשנה ברורה תמהה על האבן העוזר, דמאן יאמר לן דרשאי לעשות כן, דהרי עכ"פ מפסיד ברכה אחרונה של אכילה ושתיה זו, ומה שיברך לבסוף לאחר אכילה ושתיה שניה לא מהני כלל, לזה כיון שכבר נתעכל, והוי כמי שאינו, ועיין בספר חזון עובדיה (ט"ו בשבט עמוד קע"ז וקע"ח) שמכריע שאחר שאכל כשיעור, יברך ברכה אחרונה מחשש פן שיעור אכילה בינתיים, וכשירצה לחזור לאכול, יאכל בלי ברכה ראשונה, כיון דכשבירך בתחילת הלילה, היה דעתו על כל מה שיביאו בהמשך הלילה, ואם שוב יאכל כשיעור, יברך ברכה אחרונה עוד פעם, וכן על זה הדרך.

אלא שע"פ הסוד אין לאכול בלילה אם היה ישן וקם לאחר חצות קודם אור היום [אלא א"כ הוא חלש, שאז מותר לאכול איזה דבר לחזק גופו, אבל לא למלאת תאוותו], (מגן אברהם סימן פ"ט ס"ק י"ד, באר היטב סימן תקפ"א ס"ק י"ב, משנה ברורה סימן פ"ט ס"ק כ"ח, כף החיים סימן תקפ"א ס"ק ט' בשם הזוהר וכתבי האר"י, שו"ת אור לציון חלק ג' פרק ל"א תשובה ב' ומנחת שאול הלכות חודש אדר ופורים ובין המצרים).

דבר פשוט שמשגיג חצי שעה לפני עלות השחר, אסור להתחיל לאכול יותר מכביצה, ואם התחיל לאכול קודם שיעור הנ"ל, צריך להפסיק בעלות השחר, אבל מותר להתחיל לאכול פחות מכביצה עד עלות השחר (עיין שו"ע סימן פ"ט סעיף ה' ומ"ב שם ס"ק כ"ז וס"ק כ"ח, שו"ע סימן תקס"ד סעיף א' ורמ"א סימן תרנ"ב סעיף ב').

יג. קריאת שמע שעל המיטה: אף שלפי הפשט אין צריך לקורא אלא לפני שהולך לישן כדי לבטל את המזיקים של השינה (גמרא מסכת ברכות דף ה' ע"א), מ"מ לפי הקבלה יש חיוב לקרוא ד' פעמים קריאת שמע בכל יום, ולכן יש לקרוא קריאת שמע לפני חצות לילה, אף שלא הולך לישן (בן איש חי שנה א' פרשת וארא אות ב', פרשת פקודי אות י"ד ופרשת וזאת הברכה אות ג', וכף החיים סימן ר"מ ס"ק ד'), והיינו עם כל הפסוקים שאומרים עמה, יעלזו חסידים וכו', ופשוט שברכת המפיל אין אומרים אלא כשהולכים לישון (שו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ח תשובה י"א).

יד. יש ענין גדול על פי הסוד לטבול באשמורת הבוקר של שבועות מעט קודם עמוד השחר מלבד הטבילה בערב החג, כמבואר בשער הכוונות (דף פ"ט ע"א), ע"ש, וראוי להשתדל בזה (של"ה מסכת שבועות פרק נר מצוה אות ב' שו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ח בביאורים לתשובה י"א).

אפשר לטבול במקוה חם שהוחם בערב יו"ט, [אך אין להתקלח במקלחות שבמקוה במים חמים משום גזירת בית המרחץ], (שו"ע סימן תקי"א סעיף ב').

לפני הטבילה טוב לומר לשם יחוד וכו' המובא בספר לשון חכמים (חלק א' עמוד סג'), ולפחות יאמר הרני טובל על דעת הרשב"י ורבי אלעזר בנו וכן על דעת רבינו הארי"ז, ויהי רצון מלפניך שתתן לי נשמה קדושה, לי ולבני, ולבני בני עד עולם (שם), וכן יאמר ג' פסוקים אלו שלש פעמים: מי אֵל כְּמוֹךָ נְשִׂיא עֶזְרָה וְעֵבֶר עַל פֶּשַׁע לְשִׁאֵרִית נִחַלְתוּ לֹא הִחֲזִיק לְעַד אֲפֹ כִי חִפֵּץ חֶסֶד הוּא: יָשׁוּב יִרְחַמְנו יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצְלוֹת יָם כָּל חַטָּאתָם: תִּתֵּן אֲמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ מִיְמֵי קֶדֶם (מיכה פרק ז'), [אמירת פסוקים אלו היא סגולה למחיקת עונות]. לכתחילה יטבול חמש טבילות, ואם קשה לו, די באחת (שם).

טו. זמן אמירת ברכות השחר: אם לא ישן כלל כל הלילה, י"א שתיכף אחר חצות יש לומר ברכות השחר כולן, חוץ מברכת על נטילת ידים וברכות התורה, משום שע"פ הקבלה יש קפידא לומר ברכות השחר דוקא מיד אחר חצות לילה, שיש בזה תיקון גדול ומעלה גדולה, וכן היו נוהגים בני ספרד (שו"ת רב פעלים חלק ד' אר"ח סימן א', בן איש חי שנה א' פרשת תולדות אות י"ד, פרשת וישלח אות ג' ופרשת וזאת הברכה אות ג', [ועיין מה שכתב בספר מקבציאל פרשת וישב סעיף כ"ט], כף החיים סימן מ"ו ס"ק מ"ט), י"א שיש לברך ברכות השחר כחצי שעה אחר חצות (שו"ת אור לציון חלק ב' פרק ד' תשובה ט' וחלק ג' פרק י"ח תשובה י"א ובהערות שם), ומאידך י"א שצריך לברך כל ברכות השחר וברכות התורה לאחר שיעלה עמוד השחר, [חוץ מברכת על נטילת ידים שאינו מברך כלל], (יחווה דעת חלק ג' סימן ל"ג).

כאמור, מנהג הספרדים לברך כל ברכות השחר אף אם היה ניעור כל הלילה, אך י"א שאין לברך ברכת אלקי נשמה והמעביר חבלי שינה, אלא יש לשמוע מאחר (משנה ברורה סימן מ"ו ס"ק כ"ד).

אם ישן בלילה שינת קבע על מיטתו וקם לאחר חצות, לכו"ע צריך לברך ברכות השחר מיד ואין לו להמתין עד עלות השחר (שו"ע סימן מ"ז סעיף י"ג), וע"ש במשנה ברורה (ס"ק ל"א) שהאחרונים הכריעו שמברך אף ברכת הנותן לשכוי בינה.

טז. ברכה על נטילת ידיים: אם לא ישן כל הלילה כלל, בהגיע עלות השחר צריך ליטול ידיו, י"א שיטול ידיו בלא ברכה, כמבואר בשו"ע (סימן ד' סעיף י"ג) וברמ"א שם, [ורק אם ישן שינת קבע, דהיינו לפחות חצי שעה על מיטתו, יברך על נטילת ידים אם לא בירך ברכות השחר אחר חצות] (כף החיים סימן ד' ס"ק ב"ג, שו"ת אור לציון חלק ג' פרק י"ח בביאורים לתשובה י"א וספר חזון עובדיה הלכות יו"ט עמוד שיב'), וי"א שיש לברך על נטילת ידים, ובפרט אם עשה צרכיו (משנה

ברורה סימן ד' ס"ק ל' וסוף ס"ק ל"ג), ועיין בן איש חי (שנה א' פרשה זאת הברכה אות ג'). ויברך אשר יצר רק אם עשה צרכיו (כף החיים סימן ד' ס"ק ט').

אם ישן שינת עראי בלילה [פחות מחצי שעה]³⁷, מבואר במשנה ברורה (סימן ד' ס"ק כ"ז) ובכף החיים (בסימן ד' ס"ק נ') שאם עשה צרכיו צריך לברך גם על נטילת ידיים [אף אם ישן בבית הכנסת וכיוצא ולא על מיטתו], אך עיין בשו"ת אור לציון (חלק ב' פרק א' בביאורים לתשובה ז') שכתוב שאע"פ כן המנהג הוא לא לברך על נטילת ידיים אף שישן הרבה זמן כשראשו על השולחן ונרדם כן, דכל שלא ישן על מיטתו, מיקרי שינת עראי. יז. ברכות התורה: אם לא ישן כל הלילה כלל, י"א שיברך ברכות התורה מיד לאחר עלות השחר, וכך הוא מנהג בני ספרד (בן איש חי, כף החיים, אור לציון וחז"ע כ"ל), וי"א שעדיף לא לברך, אלא יראה לשמוע מאחר (מגן אברהם ריש סימן תצ"ד ומשנה ברורה סימן מ"ז ס"ק כ"ח), והוסיף המשנה ברורה שיאמר לחברו שיכוון להוציאו בברכות, והוא יכוון לצאת ויענה אמן, ויאמר אחר כך איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד, או יכוון לצאת בברכת אהבת עולם, וילמד תיכף מעט אחר שיסיים תפלתו.

וכתב עוד המשנה ברורה (שם) חידוש הלכה למעשה בשם רעק"א, שאם היה ישן ביום שינת קבע על מיטתו, ובלילה שלאחריו היה ניעור כל הלילה, בזה לכו"ע צריך לברך בבוקר ברכת התורה, מיהו הגר"ח קניבסקי בספר אשי ישראל (פרק ו' הערה ע"ה) כתב בשם החזו"א שאף בכה"ג אין לברך [לנוהגים כהמגן אברהם]. מי שישן שינת קבע על מיטתו בתחילת הלילה, אפי' אם קם קודם חצות, צריך לברך ברכות התורה³⁸ (משנה ברורה שם ושו"ת אור לציון חלק ב' פרק ד' תשובה ו'), ואם אח"כ נשאר ער כל הלילה, שוב לא יברך ברכות התורה בעלות השחר [וכשמגיע חצות או עלות השחר, יברך ברכות השחר בלבד, כנ"ל], ואם חזר לישון שינת קבע קודם עלות השחר, עיין במשנה ברורה (שם ס"ק כ"ט) שיש מחלוקת אם כשיקום משנתו [בפעם השניה] צריך לחזור ולברך או לא, ולכן אין לברך (משנה ברורה שם, כף החיים סימן מ"ז ס"ק מ"ט ואור לציון חלק ג' פרק י"ח בביאורים לתשובה י"א), וי"א שאם יודע שיחזור לישון, טוב שכשמברך בפעם הראשונה, יכוון שלא לפטור את עצמו מברכות התורה אלא עד שחזור לישון, ואז כשיקום יברך שוב (הלכה ברורה סימן מ"ז סעיף כ"ה).

יח. נחלקו הפוסקים לענין זמן עלות השחר, לדעת השו"ע (בסימן רס"א סעיף ב' ובסימן תנ"ט סעיף ב') עלות השחר הוא שעה וחומש לפני הנץ החמה, דהיינו ע"ב דקות, ולדעת הגר"א (בסימן תנ"ט שם) עלות השחר הוא שעה ומחצה קודם הנץ החמה, דהיינו תשעים דקות, [כל השיעורים הם ע"פ חישוב בשעות זמניות], והעיקר כשיטת השו"ע, וטוב להחמיר כשיטת הגר"א, וא"כ הנעור בליל שבועות, הרי ששעה וחצי לפני הנץ החמה עד שעה וחומש לפניו הוא בספק שמא הגיע זמן עמוד השחר, ולכן י"א שבתוך זמן זה אין ראוי ללמוד כיון שאינו יכול לברך ברכות התורה משום ספק ברכות, אלא יאמר שירות ותשבחות (שו"ת אור לציון חלק ב' פרק ו' בביאורים לתשובה ד', וחלק ג' פרק י"ח בביאורים לתשובה י"א), י"א דלדידן דקיי"ל כהשו"ע, א"כ עד ע"ב דקות לפני הנץ החמה מותר ללמוד, ולאחר שיעור זה, שפיר אפשר לברך [ברכות השחר ו] ברכות התורה (חזון עובדיה הלכות יו"ט עמוד שיב'), וי"א

³⁷ עיין ביאור הלכה (סימן ד' סעיף ט"ז ד"ה דוד) שיש ג' שיטות בשיעור שיתין נשמין, י"א שהוא ג' שעות, י"א שהוא בערך חצי שעה, וי"א שהוא מעט יותר משלש דקות, ובשו"ת אור לציון (חלק ב' פרק א' בביאורים לתשובה ז') נקט שהוא שיעור חצי שעה.

³⁸ ועיין בספר פסקי תשובות (סימן מ"ז ס"ק י"ז) שכתב בזה"ל, אם בדעתו עקב חולשה או עייפות לנוח מעט כדי להתחזק להמשיך סדריו ולימודו עד לשינתו הקבועה, כיון שלא ישן כהרגלו בשינה קבועה בלילה בפשיטת המלבושים ובכרים וכסתות [כל אחד כפי הרגלו], אף שישן במטה ולכמה שעות, אינו חייב בברכת התורה, אמנם אם אין בדעתו לישן אח"כ עוד עד אחר עלות השחר, מברך ברכת התורה מיד כשקם משינתו שבתחילת הלילה [אלא א"כ היתה שינתו דרך ארעי ממש, דהיינו על אצילי ידיו, ועיין שם ס"ק ט"ז], מיהו עיין בכף החיים (סימן מ"ז ס"ק כ"ז) שמבואר בדבריו שבלייל שבועות וכיוצא, אף אם ישן שנת קבע [על מיטתו] שעה או שתיים בתחילת הלילה כדי שיהיה לו כוח ללמוד בלילה, כשקם משנתו, אינו צריך לברך ברכות התורה.

והנוסע במטוס וישן בלילה שלא בשכיבה, נחשב לשינת קבע לכל דבר (פניני תפילה עמוד נ' בשם הגר"ש אלישיב).

שאף לדעת הסוברים שחיוב ברכת התורה הוא מהתורה, פשיטא שבמקום אונס לא נאסר ללמוד תורה, שהיא מצוה מהתורה, לפני שיברך עליה, שהיא מצוה, ולכן בהגיע זמן עלות השחר, אין כל סיבה לבטל מצות תלמוד תורה מחמת ספק ברכת התורה, דאפילו אי נימא דאיכא איסורא, מכל מקום אין זה אלא מדרבנן, וספיקא דרבנן לקולא (מו"ר הגאב"ד רבי שמואל אליעזר שטרן בספרו שביבי אש חלק א' פרשת האזינו).

יט. תפלת שחרית ומוסף יתפלל בהתלהבות וזריזות כדי שלא תחטפנו שינה באמצע ויבוא לידי טעות, וידוע כי גמר הפרי של תיקון ספירת העומר ולימוד ליל חג השבועות יהיה בתפלת מוסף³⁹, לכן צריך להזדרז בה הרבה כי הכל הולך אחר החתום (בן איש חי פרשת במדבר אות ה'), וכן יזהר בשעת קריאת התורה, שהיא פרשת עשרת הדברות, לבל תחטפנו שינה, וכבר אמרו חז"ל (פסיקתא פרשת יתרו) אמר הקב"ה לישראל, בני, היו קוראים פרשת עשרת הדברות בכל שנה ושנה [בחג השבועות], ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סני, ומקבלים את התורה (חזון עובדיה שם עמוד שיג').

במדינות שחג השבועות הוא בחורף [כמו בארגנטינה], וזמן הנץ החמה הוא מאוחר, וטורח להם להמתין עד זמן הנץ החמה, כתב המשנה ברורה (בסימן פ"ט ס"ק א') בשם הפרי מגדים שמותר להתפלל קודם הנץ החמה, אלא שיש ליזהר לא לקרות קריאת שמע כ"כ בהשכמה, דהיינו קודם שיראה את חברו בריחוק ארבע אמות ויכירנו, דזה אסור לכתחילה, וכן כתב הכף החיים (בסימן תצ"ד ס"ק י"ב) דמתפללים מיד כשיאיר היום, אע"ג דראוי אחר הנץ, מ"מ מקדימין מפני הטורח, אך עיין בכף החיים (בסימן פ"ט ס"ק ג') דנראה שזה הוי בגדר בדיעבד, ואשרי מי שעובד את רבו כראוי ולא יקפיד על זמן מועט עבור התפלה, כי הם דברים העומדים ברומו של עולם.

ומי שהיה ניעור בלילה, ורוצה לישן חצי שעה קודם אור היום, כדי שיהיה לו כח להתפלל, י"א שאסור, כיון שדרכו לישן הרבה חיישינן שמא תקפתו שינה [והוה דומיא דסעודה גדולה] (שו"ת בנין עולם לרב יצחק אייזיק חבר, אר"ח סימן א'), וי"א שמותר [וכן נוהגים בבעלזא], ולא מבעיא במוסר שנתו לאחרים דמהני וכמו שכתב הרמ"א (באו"ח סימן רל"ב סעיף ב') לענין מנחה, אלא אפי' בלי שמוסר שנתו לאחרים נמי יש להתיר בנידון דידן, משום דהוי דבר שנעשה בציבור, שכולם נעורים, וכולם צריכים להתועד שוב בשעת תפלה, ורק מיעוט דלא שכיח שיאחרו עי"ז לתפלה, [וכיון דאם יתפללו אחרי שניעורו כל הלילה, רובם ככולם אין תפילתם תפילה כלל, כי השינה מתגברת עליהם לדלג ושלא לכוון וגם חוטפים ורודפים (ומבטלים הפיוטים), ועכשיו במאוחר מתפללים במתינות ובכוונה רצויה, אילו הייתה שאלה כזאת באת לפנינו מה עדיף, ספק הרגיל של לא התפלל כלל, וספק קטן דילמא יאחר ע"י שינה, מכל מקום רובם ככולם לא מאחרים, היה בודאי דעת תורה מחייב ג"כ לדחות ספק התפלה של עכשיו כלל לפני ספק איסור שינה לפני התפלה], ואני בעצמי רגיל מאבותי ורבותי להתפלל מיד בעלות השחר כותיקין דרך התעוררות וחמימות הלב וברוב עם (שו"ת שבט הלוי חלק י' סימן מ"ט).

כ. חכמינו ז"ל הנהיגו לקרוא בחג השבועות את מגילת רות (רמ"א סימן ת"צ סעיף ט' ע"פ הילקוט רות), וטעם הדבר מבואר במדרש, מה ענין רות אצל עצרת, שנקראת בזמן מתן תורה, ללמדך שלא ניתנה תורה אלא על ידי יסורין ועוני (משנה ברורה שם ס"ק י"ז), ובחופץ לארץ נהגו לקרוא ביום טוב שני (משנה ברורה שם), ויש נוהגים לקרוא לפני קריאת התורה, ועושים כן מפני חביבותה, ולמרות שקריאת התורה היא תדירה, ובדרך כלל תדיר קודם לשאינו תדיר, מ"מ קריאת המגילה אינה אלא מנהג, והכלל שתדיר קודם אינו חל על מנהג

³⁹ ועיין להלן, שכתבנו שחז"ל, לא נגמר התיקון עד לאחר תפילת מוסף של יום שני (כף החיים סימן תצ"ד ס"ק י"ד).

(שמירת שבת כהלכתה פרק נ"ח הערה ק"ו, ועיין מנחת שאול על הלכות פורים בענין זמן קריאת המגילה ביום פורים), ויש נוהגים לקרוא בלילה בסדר התיקון (קריאי מועד נוסח עדות המזרח, ועיין בנתיבי עם סימן ת"צ אות ט'), ויש מיוצאי דמשק שנוהגים לקרוא ביום א' שני פרקים דמגילת רות ואזהרות מצוות עשה, וביום השני שני פרקים אחרונים של מגילת רות ומצוות לא תעשה (ע"פ הגר"מ חדיד). ומנהג זה הוקבע כחוב על הציבור, אך לא על היחיד, ולכן, אם היחיד לא שמע חלק מהקריאה, אינו מחויב להשלים את הקריאה במקום אחר (פעולת שכיר על הגר"א, במעשה רב אות קעה). המנהג הוא לא לברך על קריאת מגילת רות (רמ"א שם, וחזו"ע הלכות יו"ט עמוד שכ'), ויש פוסקים המצריכים לברך על כל המגילות חוץ מקהלת והגר"א בביאורו כתב דאף על קהלת יש לברך, ולכן הנוהג לברך על כ"פ כשכתובין על קלף, בודאי אין למחות בידו (משנה ברורה שם ס"ק י"ט).

כא. מכבדים תלמיד חכם, רב או גדול הדור לעלייה של עשרת הדברות (כף החיים סימן רפ"ב ס"ק כ"ח).
 כב. ישנו מנהג עתיק יומין לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות בציבור, כזכר לעמידת בני ישראל בשעת קבלת הדברות בהר סיני, כפי שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר, הרמב"ם (שו"ת הרמב"ם, הוצאת פריימן סימן מ"ו) נשאל, האם מנהג זה ראוי, והשיב בשלילה, מטעם שהמון העם עלול לטעות ולחשוב שיש יתרון לפסוקי הדברות על יתר פסוקי התורה, ומחשבה זו היא קלקול האמונה בתורה, ומאידך, כמה מהאחרונים ציינו מנהג זה כדבר ראוי (סידור בית יעקב ליעב"ץ סדר יום א' של שבועות אות י"ט והחיד"א בטוב עין סימן י"א), ובטעם הדבר, שהרי אנו קוראים בכל שבת בתורה, וא"כ מוכח שהכל אמת, ומ"מ כיון שעשרת הדברות הן יסוד התורה, ונכתבו ע"ג הלוחות עצמם, וכשאמרן הקב"ה לכל ישראל חרדו כל העם באמירתן, לפיכך עושים איזה זכר לקום באמירתן (חיד"א שם).

ולמעשה, י"א כי בזמננו אין צורך להימנע מהעמידה, כיון שהכל יודעים שאינה אלא כזכר למעמד הר סיני, ומה גם שנוהגים לומר גם פסוקים רבים אחרים בעמידה, בזמנים שונים (הגרשז"א בספר הליכות שלמה, תפילה פרק י"ב ארחות הלכה הערה ל'), אולם י"א כי אף בזמננו יש לנהוג כדעת הרמב"ם (שיעורי הגר"ש אלישיב על מסכת ברכות דף י"ב ע"א וחזו"ע הלכות יו"ט עמוד שיד'), והמתפלל במקום בו נוהגים לעמוד, י"א שאינו רשאי להעמד בעת קריאת הדברות (הגר"ש אלישיב שם), וי"א שיש להורות לו להקדים ולעמוד מתחילת הקריאה של העולה לעשרת הדברות, וכן ה"ה אם עומד מפני שקרא לאביו או לרבו לקרות בתורה, ועומד לכבודם, יעמוד מיד עם עלותם לקרות בתורה, שע"י כך ניכר הדבר שעמידתו אינה משום עשרת הדברות, אלא משום כבוד אביו או רבו, ובזה אין כל חשש (חזו"ע שם).

כג. כשם שבעת מתן תורה התרפאו כל החולים שבכלל ישראל, כמו כן, בכל שנה בחג השבועות בעת שקוראים מעמד הר סיני, היה חוזר ואומר הגר"ש אלישיב זצ"ל שהוא זמן מסוגל המתחדש בכל שנה, לבקש על חולים ר"ל שיתרפאו ברפואה שלימה, ועל כן, יש העושים "מי שברך" לחולים, תיכף לאחר שסיים העולה לברך הברכה האחרונה על קריאת עשרת הדברות (ספר הנהגות רבינו עמוד רלט').

כד. אם אחר שהתפלל [ועשה קידוש כדלהלן] הלך לישון כמה שעות, כשיקום, יטול ידיו ולא יברך על נטילת ידיים, לא ברכות השחר ולא ברכות התורה (שו"ע סימן מ"ו סעיף א' וסימן מ"ז סעיף י"א ועיין משנה ברורה סימן ד' ס"ק א'), והמשנה ברורה (בסימן מ"ז ס"ק כ"ה) כתב שהמברך ברכות התורה לא הפסיד.

כה. כתוב בשו"ע (סימן תקכ"ט סעיף א') מצות יום טוב לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתיה, ועיין בשו"ת אור לציון (חלק ג' פרק י"ח בביאורים לתשובה י"א) שמסתפק במי שהיה ניעור כל ליל שבועות, האם קיים

בזה חציו לה', וכל היום שלמחרת יכולים לקיים חציו לכם, דהיינו אכילה ושתיה וכדומה לעונג יום טוב, או שצריך חציו של היום.

כו. לימוד התהלים ביום השבועות הוא צורך גדול, שבו נפטר דוד המלך ע"ה ויעלה לרצון יותר, ולכן כל אחד

ילמד התהלים כולו בחג השבועות⁴⁰ (החיד"א בברכי יוסף אר"ח סימן תצ"ד ובמורה אצבע סימן ח' אות רכ"ה, מועד לכל חי סימן ח' אות ל"א וכן איש חי פרשת במדבר אות ו'), ונכון ללמוד ביום ראשון של שבועות בדברי הימים א' פרק כ"ח ופרק כ"ט (בן איש חי שם), וישתדל לחדש איזה חידוש בתורה, והוא סימן טוב לכל השנה, ולפחות ישתדל ללמוד דבר חדש (כף החיים סימן תצ"ד ס"ק ל"ה), וטוב לעסוק בתורת הסוד (כף החיים שם ס"ק ל"ו).

כז. בליל שני של שבועות בחו"ל, ילמד התנ"ך המסודר בליל א' ואח"כ יישן, ואם יוכל ללמוד גם תרי"ג מצות ואדרא רבא ולהיות ניעור כל הלילה אשריו ואשרי חלקו (בן איש חי פרשת במדבר אות ז'), ומיהו לא נתפשט המנהג להיות נעורים בליל שני, רק יחידי סגולה עושים כן (מועד לכל חי סימן ח' ס"ק מ"ב).

כח. בענין הזיווג בליל שני של שבועות⁴¹, י"א שדינו כליל ראשון⁴² (בן איש חי שנה ב' פרשת וירא אות כ"ג וכף החיים סימן ר"מ ס"ק ה'), וי"א שאין להקפיד אלא בליל ראשון (מגן אברהם סימן ר"מ ס"ק ג', מועד לכל חי סימן ח' סעיף כ"ד ומשנה ברורה ס"ק ז').

כט. לבני חו"ל, לא נגמר התיקון [של ספירת העומר] עד לאחר תפילת מוסף של יום שני (כף החיים סימן תצ"ד ס"ק י"ד).

ל. יזהר ביום שני של חג השבועות לקדשו בלימוד התורה, כי הוא גדול מכל יום טוב שני של שאר מועדים, [כיון שלפי רבי יוסי (במסכת שבת דף פ"ו ע"ב) התורה נתנה בז' בסיון, ועוד משום דיו"ט שני של גלויות של שבועות אינו מחמת ספקא דיומא, דהא תמיד חל זמנו חמישים יום לאחרי יום השני של פסח, אלא תקנת חכמים לנהוג בו שני ימים טובים כדין פסח וסוכות כדי לא לחלק בין החגים, וכיון שכן, נמצא שיו"ט שני של דשבועות חמיר טפי משאר ימים טובים, כיון שאינו בתורת ספק אלא בתורת ודאי⁴³ (חידושי חתם סופר על מסכת ביצה דף ד' ע"ב ד"ה אתמר)], (בן איש חי פרשת במדבר אות ז' וכף החיים סימן תצ"ד ס"ק ל"ז בשם הרמ"ע מפאנו, ועיין בהערה⁴⁴).

⁴⁰ בספר משמרת שלום (קאדינוב סימן ל"ט ס"ק ב') כתב, ובפרט יכון מאוד באמירת תמניא אפי [הכוונה לפרק ק"ט שבתהילים, ונקרא כך על שם שבכל אות יש שמונה פסוקים] בליל שבועות, ע"פ פשוטו, כי כל תמניא אפי הם בקשות להכנות התורה והמצוות, והוא שייך לקבלת התורה. וכן השל"ה במסכת שבועות (פרק נר מצוה אות ה' ד"ה אח"כ נביאים) מביא סדר תיקון ליל שבועות, וכתב בזה"ל, רק בספר תהילים יאמר גם כן המזמור השמים מספרים כבוד אל (תהילים פרק י"ט), ומזמור יקום אלקים (שם פרק ס"ח), וכל המזמור דתמניא אפי (שם פרק ק"ט), דמזמורים אלו נסובים בעיקר סביב תורה. וי"א שהטעם שבמזמור תמניא אפי (שם ק"ט) יש בכל אות שמונה פסוקים, הוא, מפני שכל המזמור מיוסד על התורה שהיא על העולם הזה, שהוא נכלל במספר ז', שהם ז' ימי בראשית, והתורה היא על העולם ולכן ראוי לה מספר שמונה (דרך חיים על אבות פרק ו'). וכן בספר שער המלך (נעשה ונשמע פרק ז') מאריך בנחיצות הוספת המזמור ל"ט שבתהילים, וז"ל, ובתיקון ליל שבועות נרשם כמה פרשת בתהילים שיאמר בליל שבועות, באתי להוסיף עוד שיהא החיוב לומר פרשה ל"ט, למנצח לידותון מזמור לדוד, על הדתות הניתנו לנו, היא התורה, כמו שנאמר, מימינו אש דת למו, וגם נאמר בפרשה זו הודיעני ה' קיצי, מה שהיו שפתי דוד דובבות בקבר שדיבר מיום מיתתו וקבורתו, וביום מתן תורה היתה גוועתו, ומהראוי להזכיר חסדי דוד הנאמנים, ולבכות על מיתתו ביום הזה, ובאותו הפרשה יתעורר עצמו לבכיה, וביותר בפסוק שמעה ה' תפילתו ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש, עכ"ד, ויוכל לפעול אז גדולות ונצורות, [ובסיכום, חשוב לומר במיוחד פרקי תהילים דלהלן, י"ט, ל"ט, ס"ח, ק"ט].

⁴¹ ולענין שלושת ימי הגבלה, יש שנהגו למנוע, סמך למה שכתוב והיו נכונים לשלושת ימים אל תגשו אל אשה (כף החיים סימן תצ"ד ס"ק י"ג בשם כנסת הגדולה), וי"א דיש לטבול ג"כ ג' ימים קודם שבועות כדי לקיים מצות פרישה, מיהו לפי דברי האר"י ז"ל אינו אסור הזיווג רק ליל שבועות (כף החיים שם), ולמעשה, הכל לפי האדם, דהא מצד הדין אין בזה חשש ופקפוק מצד עצמו לא פשט וגם ע"פ קבלה [רק בליל שבועות אין זיווג], ואין זה רק הכנה, ואין המעלה מושגת במניעה עצמה אלא בהכנת המחשבה, ובדור הזה, פעמים המניעה גורמת הפרעה, ובמקום פרישות וטהרת המחשבה חושב יותר ע"ז, ואז לא נראה בזה תועלת (הגר"מ חידושי). ומ"מ אף המחמירים, בליל שבת יש מקום להקל, והמחמיר תבע"ב, וכמוכן בהסכמתה (מהרש"א שטרן שליט"א במכתב ששלח לנו ביום ב' סיון תשע"ט).

⁴² ואף בליל ראשון אין להחמיר אלא למי שמתחסד עם קונו ואינו בא לידי הרהור, אבל מי שיצרו תוקפו ובא לידי הרהור, שרי אף בליל ראשון (כף החיים סימן תצ"ד ס"ק י"ד). ודבר פשוט שליל טבילה בליל ראשון שרי ומצוה (כף החיים שם).

⁴³ ומ"מ ביו"ט שני של גלויות י"א שמוותר לכחול את העין אפי' לנוי (חזון עובדיה יו"ט עמוד קז' ע"פ השו"ע בסימן תצ"ו סעיף ב'), אך עיין במשנה ברורה (בסימן תצ"ו ס"ק ה') שמבאר דהשו"ע מיייר שחש בעינו קצת, והמשנה ברורה לשיטתו אזיל (שם ס"ק א'), ולמעשה צ"ע, ועיין מנחת שאול על הלכות יו"ט (דיני יום טוב של גלויות).

⁴⁴ עיין במגן אברהם (בריש סימן תצ"ד), שו"ת הריב"ש (סימן צ"ו) וצל"ח על מסכת פסחים (דף ס"ח ע"ב ד"ה הכל מודים) ועוד מפרשים, שתמהו היאך אנו אומרים בשבועות זמן מתן תורתנו, הלא קי"ל כרבי יוסי דאמר בז' בסיון נתנה תורה, שהיה באותו שנה שיצאו ממצרים, בשבת יום נ"א לספירת העומר, כדאיתא כל זה בגמרא במסכת שבת (דף פ"ו ע"ב), והרמ"ע מפאנו בספר עשרה מאמרות (מאמר חיקור הדין חלק ב' פרק ט"ו) כתב לבאר, דכיון שמתן תורה היה בחו"ל, ה' חפץ למען צדקו ליתן חלקנו בתורתו, שכן הסכימה דעת עליון לחוג בעצמו ובכבודו ביו"ט שני של גלויות, שהוסיף משה מדעתו כדברי רבי יוסי, כי שם ערבים עליו דברי דודים המה היוצרים עת לה', לפיכך הפרו תורתו כתלונת הנביא ישעיה, לבד בך נזכיר שמך, שדרשה בר יוחאי על הסוד הזה. ביאור דבריו, כיון שישיראל היו במדבר, שהוא חו"ל, הסכים הקב"ה לדעתו של משה, וגילה לו שאם יהיו ישראל

בדין ברכות התורה:

א. חז"ל במסכת ברכות (דף כ"א ע"א) למדו מהפסוק כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקיננו, שיש חיוב לברך לפני לימוד התורה, והחיוב לברך ברכת התורה אחריה, נלמד בקל וחומר מברכת המזון, ומה מזון שאינו טעון [ברכה] מלפניו [מהתורה], טעון לאחריו, תורה שטעונה לפניו אינו דין שטעונה לאחריה⁴⁵, [וע"ש בסוגיא הפירכא לקל וחומר זה].

ב. ובגמרא במסכת ברכות (דף י"א ע"ב) נתבארו שלוש ברכות התורה, אשר קדשנו במצותיו וציוונו לעסוק בדברי תורה, והערב נא, ואשר בחר בנו. על הברכה האחרונה אמר רב המנונא זו היא המעולה שבברכות, ופרש"י (בד"ה וזו היא) לפי שיש בה הודאה למקום וקילוס לתורה ולישראל, ונפסק שם הלכך לימרינהו לכולהו, דהיינו להלכה אנו אומרים מידי יום בבוקר את כל שלוש ברכות התורה הנ"ל.

ג. תמיד תהיה תפילת האב והאם שגורה בפיהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות, ויכוין מאוד בברכת אהבה רבה [אהבת עולם], ובברכת התורה בשעה שאומרים ונהיה אנחנו וצאצאינו, וכן כשאומר ובא לציון למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה (משנה ברורה סימן מ"ז ס"ק י'), וכן בסוף תפילת שמונה עשרה, קודם יהיו לרצון, נכון וראוי לכל אדם להתפלל בכל יום שלא תמוש התורה מפיו ומזרעו וזרע זרעו, ושיהיו כל יוצאי חלציו עובדי השם באמת⁴⁶ (משנה ברורה סימן קכ"ב ס"ק ח' בשם החיי אדם בכלל כ"ד סעיף י"ט).

ד. נחלקו הפוסקים האם חיוב ברכת התורה הוא מהתורה כפי שנראה מפשטות הסוגיא (בדף כ"א ע"א), שלמדו מהפסוק דין זה, או שהחיוב מדרבנן והפסוק אינו אלא אסמכתא בעלמא, ונפ"מ כאשר מתעורר ספק אם בירך ברכת התורה, האם חייב לברך מספק, או לא.

בגולה, יהיה הכח ביד חכמים לתקן עבורם יו"ט שני, וע"י הסכמתו של הקב"ה לאותו יום אחד שהוסיף משה מדעתו, נתן באותו יום את התורה, ובזה הראה שנותן כח לחכמים לקדש אפי' יום חול, והוא ישפיע ממרום את קדושת יום טוב ליום זה. נמצא שהקב"ה הראה זאת לעם ישראל, דוקא בחג מתן תורה, שהרי עיקר המתנה, שנתן לנו את התורה, באופן שחכמים יכולים לקבוע ולהכריע, ודבריהם נעשים לתורה, ומשפיעים מציאות של קדושה, וכמו שכתב הרמב"ן (בדברים פרק י"ז פסוק י"א) שהתורה ניתנה על דעתם של חכמים. א"כ מדויק היטב הלשון זמן מתן תורתנו, מלבד פשוטו, שבו ניתנה התורה, בו ניתנה גם מהות התורה, שהיא תורתנו שלנו, הכח להכריע נמסר ביד חכמי ישראל, ולא בשמים היא, והסכימה דעתו של הקב"ה לדעת משה רבנו. ועיין בחומת אנך לחיד"א (פרשת יתרו אות ח'), חתם סופר (ש"ת או"ח סוף סימן קמ"ה ובחידושיו למסכת ביצה דף ד' ע"א) ובפחד יצחק להגר"י נוטנר (שבועות מאמר ט"ו אות י').

⁴⁵ עיין בספר החינוך (מצוה ת"ל) שביאר מדוע ברכת המזון חיובה מהתורה לאחריה, וברכת התורה לפניו, כי בהנאת הגוף אין לב האדם מודה אלא לאחר שנהנה, משא"כ בהנאה שכלית, מכיר טובה והודאה עוד קודם קבלת ההנאה.

⁴⁶ בענין חשיבות תפילת הורים והשתוקקותם להצלחת הילדים, מצאנו בילקוט שמעוני (שמואל א' רמז ע"ח ד"ה אך יקם), אמר רבי ירמיה בר רבי יצחק, בכל יום היתה בת קול יוצאת ומפוצצת בכל העולם כולו ואומרת עתיד צדיק אחד לעמוד וישמו שמואל, וכל אשה שהיתה יולדת בן, קראה שמו שמואל, וכיון שהיו רואים את מעשיו, היו אומרים אין זה שמואל, וכיון שנולד שמואל [בנה של חנה הנביאה] ורואים את מעשיו, אמרו כמדומין אנו שזה הוא. וביאר החיד"א (בספרו מקדש מעט על תהילים) ששמע מרבו המובהק כמה"מ מזרחי, בעל פרי הארץ, שפירש את הפסוק בתהילים, משה ואהרון בכוהניו ושמואל בקורא ישמו, מהו שמואל בקורא ישמו, כל אלו שקראו שמואל בגלל הבת קול, הגם שלא כוונה עליהם הבת קול, מ"מ זכו ונתנבאו, והם חבל נביאים שנתנבאו בזמן שמואל, וזה הכוונה משה ואהרון בכוהניו ושמואל בקורא ישמו, פירוש במה שקראו בשמו שמואל בעבור הבת קול, קוראים אל ה' והוא יענם, רואים כמה גדול וחשוב רצון של אמה המשתוקקת שבנה יגדל כנביא בישראל, ומחמת אותו רצון, זכו כל הילדים הללו לנבואה.

וכן כתוב בספר חרדים (מצות התשובה פרק ה') בזה"ל, וכשם שצריך האדם להתפלל על עצמו, כך צריך להתפלל על זרעו שיהיו יראי שמים כדאמר במדרש שהעיד אליהו ז"ל, וכוונתו על מה שכתוב בתנא דבי אליהו רבה (פרק י"ח), וז"ל, מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר וכל מעשיו הטובים היה עושה בסתר, והיה לו עשרה בנים מאשה אחת, ששה זכרים וארבע נקיבות, ובכל יום ויום היה מתפלל ומשתטח ומבקש רחמים ומלחך בלשונו עפר כדי שלא יבוא אחד מהם לידי עבירה ולידי דבר מכוער וכו', ולא נכנס הכהן ההוא לעולמו עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ובני בניו. וכן האלשיך (בשמואל א' פרק ב' פסוק י"ב) כתב שלזכות לבנים הגונים, הרבה זכות עושה והרבה תפילה עושה, והוא היפך דברי בני אדם כי חינוך ולימוד הנער בתורה ומצוות ודרך ד' תלוי באב, כי הגדל עם אביו יגדל בשם טוב וכו', כי עינינו הרואות כמה שאביהם ואמם עוזבים והמה חכמים ושלמים, וכן רבים גדלו את פני אביהם ולא למדו מטוב מעשיהם וכו', אך אין זה כי אם שבזכותא תליא מילתא, ואשר ישחר אל ד' יתחנן ליתן לו זרע אנשים צדיקים לעבוד את ד' יהי עמו ויעל במעלות השלמות והכשרון.

וכעין זה כתב רבינו יונה באגרת התשובה (אות ע"ט), תהא האשה זהירה להתפלל ערב בוקר וצהרים, ובסוף תפילתה יהיה עיקר תחנוניה על בניה ובנותיה שיהיו יראי שמים ושיהיו בניה מצליחים בתורה, כי עיקר זכות האשה בעוה"ב שבניה עובדים להש"ת ועושים רצונו ויראים אותו, וכשהיא בבית עולמה ובניה יש בלבם יראת שמים ועוסקים בתורה ובמצוות, נחשב לה הדבר הזה כאילו היא בחיים ועושה כל המצוות, והיא במעלות עליונות בעוה"ב.

דהנה הרמב"ם לא מנה בספר המצוות את ברכת התורה במנין תרי"ג המצוות, משמע מכך שלדעתו ברכת התורה אינה חיוב מהתורה, וכך נראה שהבין הרמב"ן בדעתו, ולכן בהשגותיו על ספר המצוות (מצוה ט"ו) כתב שברכת התורה לפניה מהתורה מצות עשה, אמנם המבי"ט בספרו קרית ספר (הלכות תפילה פרק י"א) כתב שגם הרמב"ם סבר שחיוב ברכת התורה מדאורייתא, אלא שלא מנה זאת כמצוה במנין המצוות, משום שהיא נכללת במצוות תלמוד תורה, וכן נקט בערוך השלחן (או"ח סימן מ"ז סעיף ב').

השאגת אריה (בסימן כ"ד) הכריע כדעת הרמב"ן שחיוב ברכת התורה הוא מהתורה ע"פ הגמרא במסכת נדרים (דף פ"א ע"א) שאומרת שחורבן בית המקדש הראשון היה בגלל שלא היו מברכים בתורה תחילה, ומדנענשו עונש גדול כל כך, דעל דבר זה אבדה הארץ, שמע מינה דברכת התורה הוי מהתורה, דאי מדרבנן, לא היו ראויים להיענש עונש גדול כל כך, ומתוך הכרעה זו נקט להלכה, בספק בירך, שחוזר ומברך, כדין ספיקא דאורייתא לחומרא.

ה. והנה השאגת אריה, לאור הכרעתו שחיוב ברכת התורה מדאורייתא, כתב (שם) לדון האם מספק חייב לברך את כל שלש הברכות, או די באחת מהברכות, ואם כן איזו מהן, ופסק להלכה שיברך רק אחת, כי לאחר שכבר בירך ברכה אחת, ביחס לשאר הברכות זהו ספק דרבנן, ולכן יברך רק את ברכת אשר בחר בנו, שהיא כאמור, המעולה שבברכות התורה.⁴⁷

ו. להלכה, המשנה ברורה (בסימן מ"ז ס"ק א') הביא את דברי השאגת אריה דס"ל שמספק חוזר ומברך, וכן הביא את דברי האחרונים המובאים בשערי תשובה (שם) דס"ל שמספק לא יברך אף אחת מהברכות, וסוף דבר כתב דבאמת קשה מאד לסמוך עליהם [לא לברך], אחר דהרבה ראשונים סוברים דברכת התורה הוא מן התורה, וידוע שעונש מי שאינו מברך על התורה גדול מאד, ורק אם נזכר לאחר התפילה שכבר בירך ברכת אהבת עולם, אפשר דיש להקל בזה, אפילו אם לא למד תיכף לאחר התפלה, ואם יכול לבקש מאחר שיוציאונו בברכת התורה, או שיכוון לכתחילה בברכת אהבת עולם לפטור וללמוד תיכף לאחר התפלה, מה טוב.

ז. בספר שביבי אש למהרש"א שטרן (חלק א' פרשת האזינו) כתב לבאר מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן שנחלקו האם ברכת התורה היא ברכת השבח או ברכת המצוות, שהרי בדברי הרמב"ן מפורש שהברכה היא שבח הודאה על הטובה שזכינו בתורה הקדושה, ולכן נקט הרמב"ן שזו מצוה מפורשת מהתורה להודות בברכה להשי"ת על כך, אבל הרמב"ם סבר שזו היא ברכת המצוות, ולכן לא מנאה כחובה בפני עצמה, אלא כחלק ממצוות לימוד התורה [וכהבנת המבי"ט].

ח. ובספר מנחת אשר להרה"ג אשר וייס (סימן ס"ב) כתוב לבאר בזה מחלוקת השו"ע והגר"א בדין הרהור בדברי תורה לפני ברכות התורה⁴⁸, שלפי השו"ע (בסימן מ"ז סעיף ד') מותר להרהר בדבר תורה לפני שמברך, ואילו המשנה ברורה (שם ס"ק ז') הביא שיטת הגר"א שצריך לברך גם על הרהור, דלא גרע מקורא בלבד שצריך לברך, והיינו דהשו"ע נקט שברכת התורה היא ברכת השבח, ועל כן הברכה להודות נתקנה רק על הלימוד

⁴⁷ ואף דלענין ספק בירך ברכת המזון קי"ל במשנה ברורה (סימן קפ"ד ס"ק י"ג) שיברך גם את הברכה הרביעית כדי שלא יזלזלו בה, ואפ' שהיא מדרבנן, ואילו הכא אינו מברך אלא אחת, כתוב בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ב' סימן ג') דהכא שאני, משום דשונה ענינן של הברכות, דהאחת היא הודאה ושבח, והשניה היא ברכת המצוות, ולכן אין לחוש לזלזול, משא"כ בברכת המזון כל הברכות הן מאותו ענין, ויש חשש שיבואו לזלזול.
⁴⁸ וע"ש בספר מנחת אשר שהעיר, שאף כי נוסח הברכה הראשונה של ברכות התורה וצונונו על דברי תורה היא ברכת המצוות, ונוסח הברכה השניה אשר בחר בנו היא ברכת השבח, מ"מ ודאי שהחקירה במהות גדר ברכת התורה במקומה עומדת, מהו יסוד החיוב, ומנוסח הברכה אין להסיק על המהות.

בדיבור, ואילו הגר"א נקט שברכת התורה היא ברכת המצוות, ומכיוון שמקיים מצות תלמוד תורה גם בהרהור, צריך לברך מקודם ברכת התורה.

ומ"מ, כתב המשנה ברורה (שם) דלכולי עלמא מותר לעשות איזה פעולת מצוה קודם ברכת התורה, אע"ג דבעת מעשה בודאי הוא מהרהר בדין הזה, מ"מ כל שאינו מתכוון ללימוד אין צריך ברכה.

ט. עוד נפ"מ בחקירת האם ברכת התורה היא ברכת השבח או ברכת המצוות:

בדין אמירת פסוקי תפילה בדרך תחנונים לפני ברכת התורה:

דהנה בשו"ע (סימן מ"ו סעיף ט') הביא מחלוקת הפוסקים בדין אמירת פסוקי תפילה בדרך תחנונים לפני ברכת התורה, וכתב נכון לחוש לסברא ראשונה, שלא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה אע"פ שאומרים בדרך תחנונים, אבל הרמ"א כתב כי המנהג כסברא אחרונה, שאין לחוש, כיוון שאינו אומרם אלא דרך תחנונים, ומ"מ סיים הרמ"א את דבריו, שנהגו לסדר ברכת התורה מיד לאחר ברכת אשר יצר, ואין לשנות, וביאר המשנה ברורה (שם ס"ק כ"ח) שהיום נהגו להחמיר כהשו"ע שלא לומר שום פסוקים קודם ברכת התורה⁴⁹.

וביאר הגר"א וייס (שם), שאפשר לומר שמחלוקתם תלויה בגדר ברכת התורה, שאם נאמר שזו ברכת המצוות, אין לברך ברכת התורה על מה שלא נאמר בדרך לימוד אלא בדרך תחנונים, אך אם זו ברכת השבת, שפיר יש להודות גם על מה שאומר בדרך תחנונים ולא בדרך של לימוד, וע"ש במה שפלפל בזה. בספר שביבי אש (שם) הביא מדברי הלבוש, שהברכה היא בגדר ברכת הנהנין, על ההנאה והשמחה שבלימוד התורה, ולכן, כשם שאסור ליהנות ממזון גשמי בטרם מברכים, כך גם אסור ללמוד וליהנות ממזון רוחני ללא ברכה, וכן כתב הגרשז"א (בשו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן צ"א) בשם הרב צבי פסח פרנק, שאם נמצא במצב שהוא אנוס על הברכה ואינו יכול בשום אופן לברך ברכת התורה, אסור לו ללמוד תורה, דלימוד בלי ברכה לא חשיב מצוה אלא עבירה, מיהו הגרשז"א עצמו דחה את דבריו, וכתב שזה חידוש גדול, שהרי לא מצינו שיאמרו חז"ל שאסור לעשות מצוה בלא ברכה כמו שאמרו לענין ברכת הנהנין, ולמה יתבטל מלימוד התורה שהוא יותר חשוב מכל המצוות שבתורה בגלל זה שאינו יודע לברך.

והוסיף בספר שביבי אש, כי אף לדעת הסוברים שחיוב ברכת התורה הוא מהתורה, פשיטא שבמקום אונס לא נאסר ללמוד תורה, שהיא מצוה מהתורה, לפני שיברך עליה, שהיא מצוה, ולכן מסקנתו היא, שבשבועות בהגיע עלות השחר, אין כל סיבה לבטל מצות לימוד התורה מחמת ספק ברכת התורה, דאפילו אי נימא דאיכא איסורא, מכל מקום אין זה אלא מדרבנן, וספיקא דרבנן לקולא.

י. עוד נפ"מ בחקירת האם ברכת התורה היא ברכת השבח או ברכת המצוות:

בדין הישן שנת קבע ביום והניעור כל הלילה:

בדינים אלו נחלקו רבנו תם והרא"ש, דהנה התוס' (במסכת ברכות דף י"א ע"ב ד"ה שכבר) הביאו את דברי ר"ת שכשאדם עומד ממיטתו בלילה ללמוד, אינו צריך לברך ברכת התורה, מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת, מיהו הרא"ש (במסכת ברכות פרק א' סימן י"ג) כתב שמסתבר שבני אדם שרגילים תמיד לעסוק בתורה ואפילו כשיוצאים לעסקיהן ממהרים לעשות צרכיהם כדי לחזור וללמוד, ותמיד דעתם על לימודם, לא חשיב הפסק לענין הברכה, וכן אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום, ואין צריך לברך כל זמן שלא ישן, ולכך מי שרגיל לישן ביום שינת קבע על מיטתו, הוי הפסק, וצריך לחזור ולברך.

⁴⁹ ומ"מ עיין בשו"ת יביע אומר (חלק ד' או"ח סימן ח') שמוותר לומר קדושה וי"ג מידות לפני ברכת התורה.

ובביאור מחלוקתם כתב הגר"א וייס (שם), דאפשר לומר שנחלקו בגדר ברכת התורה, דשיטת ר"ת היא שברכת התורה היא ברכת השבח, ומשום כך תיקונה בכל יום כברכת השחר, עד היום הבא, אבל שיטת הרא"ש היא שזו ברכת המצוות, ולכן חיוב הברכה תלוי בהפסק והיסח הדעת, כדין כל ברכת המצוות. נמצא שיש מחלוקת כפולה בין ר"ת והרא"ש:

הישן שנת קבע ביום: לדעת ר"ת אינו צריך לברך ברכת התורה, עד שחרית שלמחרת, אבל לדעת הרא"ש עליו לברך מכיון שהשינה הסיחה את דעתו מהברכה שבירך בבוקר.

להלכה, השו"ע (בסימן מ"ז סעיף י"א) פסק שנת קבע ביום, על מיטתו, הוי הפסק, ויש אומרים דלא הוי הפסק, וכן נהגו. והמשנה ברורה (בסימן מ"ה ס"ק כ"ה) הביא בשם האחרונים שיברך ברכת התורה, וסיים דנראה פשוט דהסומך על כל הפוסקים שהזכרנו ומברך לא הפסיד.

הנייעור כל הלילה: לדעת הרא"ש אינו צריך לברך, כי לא הסיח את דעתו מברכת התורה שבירך בבוקר, אבל לדעת ר"ת צריך לברך ברכת התורה, מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת.

להלכה, השו"ע (שם סעיף י"ב) פסק שאף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר, ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן.

ולכאורה דברי השו"ע סתרי הדדי, כי בדין שנת קבע (בסעיף י"א) מפורש שנקט להלכה כדעת ר"ת שאינו מברך ברכת התורה עד שחרית שלמחרת, ואילו בדין הנייעור כל הלילה (בסעיף י"ב) פסק כדעת הרא"ש שאינו צריך לברך ברכת התורה.

ומחמת קושיא זו הסיק המגן אברהם (בהקדמה לסימן תצ"ד) שיש להכריע כשיטת ר"ת, שהנעור כל הלילה יברך בבוקר ברכת התורה, וכך הוא מנהג הספרדים [כנ"ל בשם הכף החיים, אור לציון וחזון עובדיה], והמגן אברהם (שם) הוסיף שהרוצה לצאת ידי ספק, ישמע ברכת התורה מאחר ויתכוון לצאת ידי חובה, וכן כתב המשנה ברורה (בסימן מ"ז ס"ק כ"ח), וכנ"ל.

מנהגי מאכלי חלב בשבועות:

- א. פשט המנהג בכל ישראל לאכול בחג השבועות מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות (רמ"א סימן תצ"ד סעיף ג').
- ב. ויש הרבה טעמים למנהג זה, יש אומרים כדי לדמות לשני התבשילים, זרוע וביצה, שבקערת ליל הסדר, שהם זכר לקרבן פסח וקרבן חגיגה, כך גם בחג השבועות אוכלים שני מאכלים, בשר וחלב, זכר לשתי הלחם שהיו מקריבים במקדש בחג זה (רמ"א שם, ועיין עוד להלן), יש אומרים משום שעד קבלת התורה לא נמסרו לעם ישראל דיני הכשרות, [בשר בחלב, נבלה, טרפה, חלב, דם ועוד], ולפתע, בשש בסיון, ניתנו כל ההלכות הללו בבת אחת, והתברר להם פתאום שכל הכלים שלהם טרפים, ועל כן אסורים הם בשימוש, ולא נותרה בידם הברירה אלא להסתפק במאכלי חלב, עד שיכשירו את הכלים (משנה ברורה שם ס"ק י"ב), יש אומרים שאוכלים מאכלי חלב ומאכלי דבש רמז לתורה שניתנה ביום זה, שנמשלה לחלב ולדבש, כמו שנאמר (שיר השירים פרק ד' פסוק י"א) דבש וחלב תחת לשונך (טעמי המנהגים סימן תרכ"א והאליה רבה בסימן תצ"ד ס"ק י' בשם הכל בו), ויש עוד הרבה טעמים, ואכמ"ל.

ג. וע"ש במשנה ברורה (ס"ק י"ד) שכתב לבאר את דברי הרמ"א שכשם שבפסח עושין זכר לקרבן כן אנו צריכין לעשות בשבועות זכר לשתי הלחם שהיו מביאין, וע"כ אוכלים מאכלי חלב ואח"כ מאכל בשר, וצריכין להביא עמהם שתי לחמים, דאסור לאכול בשר וחלב מלחם אחד, ויש בזה זכרון לשתי הלחם⁵⁰, ומה שלא תקנו חז"ל גם בשבועות כמו שתקנו בליל פסח, הוא משום דשתי הלחם לא היה נאכל אלא לכהנים ולפנים מן הקלעים, ולא היה ניכר זה אף בזמן הבית בכל בתי ישראל, לכן לא תקנו לעשות זכר שלא היה זה בבתי מעולם, אבל עכ"פ יש ללמוד משם דטוב לנהוג כן (ש"ת אגרות משה אר"ח חלק א' סימן ק"ס).

ד. ונמצא, שלפי הטעם של הרמ"א עיקר הענין הוא שיהיו שתי לחמים ולא אכילת חלב בעצם, משא"כ לפי שאר טעמים יש ענין בעצם אכילת חלב, ולכן לפי הטעם של הרמ"א יש להקפיד לאכול לחם גם בסעודה החלבית, וכן כתוב בשו"ת אור לציון (חלק ג' פרק י"ח בביאורים לתשובה י"א) שגם סעודת החלב תהיה עם פת ממש. אלא דמאידיך, י"א שיש חובה לאכול בשר ככל יו"ט (משנה ברורה סימן תקכ"ט ס"ק י"א, ועיין שר"ע שם סעיף א'), דהא מבואר בדברי הרמב"ם (בהלכות יום טוב פרק ו' הלכה י"ח) שהשמחה היא בבשר ויין, וכן מבואר בים שלמה על מסכת ביצה (פרק ב'), כי פשיטא שאין שמחה אלא בבשר ויין, דהא שמחת יו"ט הוא הסעודה, ולא נקרא סעודה להיות בו לב טוב ושמח אלא בבשר, ובפרט בחג שבועות יש חובה אף יותר מכל שאר יו"ט, שהרי אמרו במסכת פסחים (דף ס"ח ע"ב), הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא, יום שניתנה בו תורה הוא, ואיתא התם שרב יוסף היה עושה בו עגלא תלתא, והיה אומר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא.

ואף אם נהנה יותר ממאכלי חלב, אין לומר שיכול לאכול ממאכלי חלב, ולצאת ידי חובה שמחה מהתורה כראוי לו ובמה שנהנה ממנו, משום שיש ענין לאכול בשר (דרכי תשובה יו"ד סימן פ"ט ס"ק י"ט).
ה. ובשר האמור כאן היינו בשר בהמה, וכמבואר בדברי הרמב"ם (בהלכות חגיגה פרק ב' הלכה י') ע"ש, אך אין צריך שאכילת הבשר תהיה בתוך סעודת יום טוב, שכל שאוכל ביום טוב בשר קיים מצות שמחת יום טוב (ש"ת אור לציון שם).

ו. ויש מחלוקת הפוסקים מתי הוא החיוב מהתורה, יש אומרים דאין חיוב מהתורה בשמחה, רק בסעודת שחרית של יום טוב, אבל בליל ראשון של יום טוב לא הוה השמחה מהתורה רק מדרבנן (ש"ת שאגת אריה סימן ס"ו), ונמצא שאין חיוב אכילת בשר בליל יו"ט, ויש אומרים שגם בלילה ראשונה של יום טוב הוה החיוב שמחה מדאורייתא (מגן אברהם סימן תקמ"ו ס"ק ד'), ונמצא שגם בלילה יש מצוה לאכול בשר דוקא.
ז. ונמצא שבחג השבועות יש ענין לאכול מאכלי חלב וגם מאכלי בשר, ולכן יש בפוסקים כמה וכמה שיטות איך לבצע הלכה למעשה לאכול מאכלי בשר ומאכלי חלב ולא לעבור על איסור תורה של אכילת בשר בחלב ח"ו, וכדלהלן, והבוחר יבחר:

א) יש שנהגו שלא אוכלין בשר כלל בחג השבועות, [וכן נהגו יוצאי ארם צובה ביו"ט ראשון בלבד, ויש שנהגו כן אף ביו"ט שני של גלויות], מיהו יש אומרים שאין זה מנהג נכון, דהא איתא בגמרא במסכת פסחים (שם) דרב

⁵⁰ בספר שריד ופליט (חלק א' עמוד 8) כתוב בשם רבי דוד הסבעוני זצ"ל, שיש נוהגים ומצניעין ממצות של פסח ואוכלים אותם בסעודת הבוקר בשבועות, כרמז ששבועות הוא עצרת של חג הפסח, והחיד"א (לב דוד פרק ל"א ד"ה ויתכן) כתב שיתכן שזה טעם מנהג קדמון לפנים בישראל שהיו אוכלין מצה וחמץ היום הזה, רמז לגוף ונפש שיתעדנו לעתיד, כי בעבור זה הרמז היו חמץ ומצה בשתי הלחם ומנחת נסכים, ומבין ריסי עיני ספר הכל בו (ריש סימן נ"ד) נראה שהיו אוכלים מצה היום הזה.

יוסף עבדי ליה עגלא תילתא ביומא דעצרתא כנ"ל (ספר תורת חיים להרה"ג אברהם חיים ב"ר נפתלי צבי הירש שור, על מסכת חולין, דף פ"ג ע"א ד"ה וערב).

(ב) יש אומרים שעדיף טפי למנוע המנהג שנוהגין לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, כיון דמבואר בש"ס שיש לאכול בשר בשבועות, וגם אם אוכל חלב יצטרך בע"כ לאכול בשר אח"כ, ולפי הזוהר (פרשת משפטים, מובא בב"י אר"ח סימן קע"ג סעיף ג') אסור לאכול בשר לאחר חלב, ולכן עדיף לבטל המנהג (ספר תורת חיים שם), אלא שאין נראה כ"כ לבטל מנהג ישראל (דרכי תשובה שם).

ולכן יש אומרים שיש לאכול מאכלי בשר בחג השבועות, ובאכילת גלידה חלבית כבר יצא ידי חובת המנהג [ודלא כטעמו של הרמ"א], אלא דמ"מ לא ראוי לאכול הרבה בשר בלילה כדי שלא יפריע לו ללימוד הלילה (אור לציון שם).

(ג) יש נוהגים שבסעודת ליל חג השבועות אוכלים מאכלי חלב, לפי שגמרו לספור ספירת העומר, ואמרו חכמים, שיש לעשות סעודה לגמרה של מצוה, על כן עושים סעודה עם מאכלי חלב, שכן אם יעשה סעודה בשרית, אין בזה היכר שעושה לשם גמרה של מצוה, אלא לשם יום טוב, ורק בסעודת שחרית אוכלין רק מאכלי בשר (דרכי תשובה יר"ד סימן פ"ט סוף ס"ק י"ט).

ויש שכתבו טעם למנהג זה על פי מה שכתוב בגמרא במסכת פסחים (דף מ"ט ע"ב) שעם הארץ אסור לאכול בשר, אמנם אחר קבלת התורה מצוה לשמוח, ולכן נמנעים בליל שבועות מאכילת בשר, באשר הוא עוד קודם קבלת התורה אשר יקבלו בשחרית (ש"ת שיח יצחק סימן רל"ד).

(ד) יש נוהגים לאכול בשר בין בסעודת ליל שבועות ובין בסעודת שבועות בבוקר, אלא שאחר הסעודה שחרית בשרית יש לברך ברכה אחרונה ולהמתין שעה ואז כבר יכול לאכול אפי' גבינה, דמאחר שמאריכים בתפילה עד חצות היום, הוא תאב לאכול ומערכת העיכול עובדת יותר מהר ומתעכל המאכל גם בפחות משש שעות, וסגי בהמתנת שעה אחת, וצריך לחצוץ שיניו להוציא את הבשר שאכל מקודם, ואע"פ כן בזמן אחר אין לסמוך על חציית שיניו אלא בשהיית שיעור (אליה רבה אר"ח סימן תצ"ד סוף ס"ק י' בשם ספר הכל בו, וכעין זה איתא בנועם אלימלך פרשת משפטים ד"ה לא תבשל, בענין בשר אחר גבינה).

מיהו הדרכי תשובה (שם) כתב לחלוק על הכל בו, כי אין לנו רשות לאכול בשר תחילה ולא להמתין שש שעות לאכילת גבינה, וכמו שכתב הפרי מגדים (סימן תצ"ד אשל אברהם ס"ק ו') שאף בשבועות אין להתיר לאכול גבינה לפני שש שעות כמו כל השנה, וכן הוא במשנה ברורה (שם ס"ק י"ז).

(ה) ולכן כתב הדרכי תשובה (שם) שיש לקיים את המנהג של אכילת מאכלי חלב ביום שבועות כמו שכתב הש"ה, שאוכלים בשעת קידוש מאכלי חלב, ולהמתין לערך שעה ויותר לאחר ברכה אחרונה, ואז אוכלין סעודת שחרית בשרית, וכן כתוב בשיירי כנסת הגדולה (שם) ע"ש.

ומנהג זה מבוסס על מה שכתב הרמ"א (שם) לאכול מאכלי חלב ואח"כ מאכל בשר, וכמו שכתב הפרי מגדים (ביר"ד סימן פ"ט בשפתי דעת ס"ק ו' ומשבצות זהב ס"ק ג') שאף בשבועות אין לחלק בין גבינה קשה לגבינה רכה,

אלא אף לאחר גבינה רכה צריך להפסיק בברכת המזון [וכן נוהגים בביתו של הגר"ח קניבסקי והרה"ג משה צדקה שליט"א לעשות קידוש בבוקר עם מאכלי חלב, ולאחמ"כ בסעודה אוכלים מאכלי בשר].

ו) אלא שעיין במגן אברהם (באר"ח סימן תצ"ד ס"ק ו') ובמשנה ברורה (ס"ק ט"ז) שכתבו שאם לא אכל גבינה קשה, יכול לאכול בשר אף באותה סעודה בלי לצורך להמתין ובלי לברך ברכה אחרונה על המאכל החלבי, אלא סגי בהחלפת המפה וקינוח והדחת פיו, ורק אם אכל גבינה קשה צריך להפסיק בברכת המזון ולהמתין שש שעות.

ובספר מים חיים (פרשת וירא אות ה') כתב שאף לאחר גבינה רכה צריך להפסיק בברכה אחרונה, ואף שהמגן אברהם כתב שאין צריך להפסיק בברכה אחרונה כנ"ל, מ"מ המעיין בתורת חטאת (כלל ע"ו) יראה להדיא שצריך לברך ברכת המזון, ואפשר שנפל טעות במגן אברהם עכת"ד, אך מאחר שהמשנה ברורה העתיק את דבריו, קשה לומר שיש טעות סופר במגן אברהם.

אלא שיש להקשות על המשנה ברורה, דהא בשער הציון (ס"ק ט"ו) כתב מקור לדבריו בפרי מגדים, וכוונתו לפרי מגדים (שם אשל אברהם ס"ק ו'), והמעיין שם יראה שהפרי מגדים כתב שאחר גבינה קשה או בשר צריך להמתין שש שעות, והבין מזה המשנה ברורה דדוקא גבינה קשה דינא הכי, אבל גבינה רכה אין צורך אף בהפסקת ברכת המזון, אבל לפי האמור לעיל שהפרי מגדים גופיה כתב שיש להפסיק בברכה אחרונה בין גבינה רכה לבשר, א"כ ע"כ כוונת הפרי מגדים כאן לומר דדוקא גבינה קשה צריך להמתין שש שעות, אבל גבינה רכה אע"פ שלא צריך להמתין שש שעות, מ"מ הפסק ברכה כן צריכים, וצ"ע.

ולמעשה עיין בשו"ת אגרות משה (שם) ובספר תשובות והנהגות (חלק ב' סימן ש"צ) שנקטו להחמיר שאף לאחר גבינה רכה יש להפסיק בברכה אחרונה.

אלא דמ"מ לפי האמור לעיל בדעת הרמ"א, שיש להקפיד לאכול לחם גם בסעודה חלבית וגם בסעודה בשרית זכר לשתי הלחם, א"כ לכאורה אף אם לא אכל גבינה קשה יש להקפיד לעשות שתי סעודות גם לפי שיטת המשנה ברורה.

ואם כך הוא יוצא שהסעודה הראשונה שהיא עיקר הסעודה היא חלבית, והרי הזכרנו לעיל שלפי כל השיטות יש חיוב מהתורה בבשר ביום [ואילו בלילה נחלקו השאגת אריה והמגן אברהם אם יש חיוב מהתורה או לא], ואין לומר שיכוון לא לצאת ידי חובה בסעודה חלבית, דהא סוף סוף הוא נהנה ממנה ויש כמה פוסקים דס"ל שלא מהני במה שמכוון לא לצאת, מיהו לפי מה שכתבנו לעיל בשם האור לציון (שם) שאין חיוב לאכול בשר דוקא בתוך הסעודה א"ש, כיון שיכול לצאת ידי חובת שמחה בבשר שלא ע"י סעודה ממש.

אלא שגם מנהג זה לא כ"כ נכון, דהלא זה הוא כמברך ברכת המזון על מנת לאכול בשר, כיון דמוכרח לאכול בשר ביר"ט כנ"ל, וא"כ כשמברך ברכת המזון הוי כמכין עצמו לאכול בשר דודאי בלאו הכי לא היה מברך עדיין ברכת המזון, וגם הוי קצת כברכה שאינה צריכה (דרכי תשובה שם בשם אורח מישור).

ז) יש נוהגים לאכול מאכלי חלב בשבועות תיכף אחר תפילת שחרית, בשעת הקידושא רבא, בלא פת, רק בדרך סעודת עראי, ומברכין ברכה אחרונה, וממתניין בערך שעה ויותר, ואוכלין סעודת שחרית בבשר

ויין, ויוצאין בזה לכו"ע, רק שצריך לחצוץ שיניו קודם הסעודה מהגבינה שבין השיניים (דרכי תשובה בשם רבותיו).

ולפי טעם זה נפטרו רוב הבעיות דלעיל, אלא שעדיין לא יוצאים ידי חובה עם טעמו של הרמ"א, דבעינן דוקא שתי סעודות לזכר שתי הלחם.

ח) יש נוהגים לעשות סעודה חלבית בבוקר תיכף לאחר תפילת שחרית, ולברך ברכת המזון, ואח"כ לישון [ובפרט אם היה ניעור כל הלילה כמו שכתוב בזהר], ואח"כ עושים סעודה בשרית לכבוד יו"ט, ולפי מנהג זה נראה שפוטרו כל הבעיות דלעיל, ואף אם לא יאכל לחם בסעודה בשרית, אפשר להסתמך על שו"ת אור לציון הנ"ל, שכתב דאפשר לקיים שמחת החג בבשר אפי' שלא בתוך הסעודה (עיין מנחת שאול בשר בחלב יו"ד סימן פ"ט סעיף ב').

ואם נוהגים כך נראה דאפשר להקל אף אם אכל גבינה קשה בלי צורך להמתין שש שעות, וכדלהלן:

אכילת בשר אחר גבינה:

א. הזכרנו לעיל את דברי השער הציון (בסימן תצ"ד ס"ק ט"ו) שאם אכל גבינה קשה, צריך להפסיק בברכת המזון ולהמתין שש שעות, ומקור לדבריו הוא בפרי מגדים (שם) כנ"ל.

ב. ומקור הדברים הוא בגמרא במסכת חולין (דף ק"ה ע"א) בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן כמה ישהה בין בשר לגבינה, אמר ליה ולא כלום, איני, והא אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה [פרש"י משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו], גבינה מותר לאכול בשר, אלא, כמה ישהה בין גבינה לבשר, אמר ליה ולא כלום ע"כ.

ומבואר ממסקנת הגמרא שאחרי אכילת גבינה, מותר לאכול בשר מיד, והנה הב"י (באו"ח סימן קע"ג), כתב בשם הרשב"א בתורת הבית (הקצר בית ג' שער ד' דף פ"ו ע"א) שהטעם שמותר לאכול בשר אחר גבינה מיד ללא צורך המתנה לכו"ע, הוא מפני שהגבינה רכה היא ואינה מתעכבת בין השיניים, וכן כתבו הגהות מיימוניות ע"ש, וכן כתב הפרי חדש (בס"ק ט"ז), וכתב הט"ז (בס"ק ד') שה"ה לפי טעמו של רש"י [הנ"ל] הכא ליכא למיחש למידי מאחר שאינו מושך טעם ושומן, חוץ מאשר בגבינה מתולעת שטעם שלה נמשך בפה זמן רב יש להחמיר⁵¹.

ג. אלא שנחלקו הראשונים אם ההיתר הוא אפי' בלי שיקנח את פיו או רק לאחר קינוח והדחה, דהנה התוס' שם (בדף ק"ד ע"ב ד"ה עוף וגבינה) כתבו בשם בה"ג דאכל בשר אסור לאכול גבינה היינו בלא נטילה וקינוח, אבל בנטילה וקינוח שרי, ואכל גבינה מותר לאכול בשר היינו אף בלא נטילה וקינוח, ואילו הר"ף במסכת חולין (דף ל"ז ע"א מדפי הר"ף) והרמב"ם (בהלכות מאכלות אסורות פרק ט' הלכה כ"ו) ס"ל שאע"פ שמותר לאכול בשר לאחר גבינה, היינו דוקא לאחר שידיח את ידיו ויקנח את פיו.

ד. ומצאנו עוד מחלוקת בפוסקים, האם דין זה דבעינן קינוח והדחה הוא רק בגבינה או אף בחלב, דהנה הרמב"ם (שם) כתב להדיא בזה"ל, מי שאכל גבינה או חלב תחילה, מותר לאכול אחריו בשר מיד, וצריך

⁵¹ דווקא מטעם זה שהטעם נמשך בפה זמן רב, אבל מטעם שנשאר בין השיניים ס"ל להט"ז שרק בבשר אמרינן הכי וכדאיתא בפסוק הבשר עודנו בין שיניהם משא"כ בגבינה, אמנם הפרי חדש (בס"ק ט"ז) חולק וס"ל שגם גבינה שבין השיניים יש לה דין גבינה.

שידיח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר עכ"ל, והנה לא מבואר להדיא מה הדין באכילת בשר לאחר חלב, האם גם צריך קינוח והדחה, ובאמת הים של שלמה במסכת חולין (דף ק"ג ע"ב) נקט שרק באכילת בשר לאחר גבינה צריך להדיח את ידיו ולהדיח את פיו, אבל לאחר חלב מותר מיד לאכול בשר אף ללא קינוח והדחה, אך עיין בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ה' סימן מ"ז) שכתב שאף לאחר חלב צריך לקנח פיו ולהדיח ידיו ורק אז מותר אכילת בשר.

ה. עכ"פ מבואר דבין למר ובין למר, מותר לאכול בשר מיד לאחר שאכל גבינה [אלא שנחלקו אם צריך קינוח והדחה או לא].

מיהו בזוהר (בפרשת משפטים, מביאו הב"י באו"ח סימן קע"ג סעיף ג') כתוב בזה"ל, אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא, ארבעין יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי לגבי אינון דלעילא וסייעתא מסאבא מתקרבין בהדיה וגרים לאתערא דינין בעלמא דינין דלא קדישין, ואי אוליד בר באינון יומין, אוזפין ליה נשמתא מסטרא אחרא דלא איהי קדישא עכ"ל.

וכן כתב המרדכי במסכת חולין (סימן תרפ"ז) שמהר"ם מרוטנבורג (בתשובות דפוס פראג סימן תרט"ו) היה נוהג שלא לאכול בשר בהמה וחיה אחר גבינה, לפי שפעם אחת מסעודה לסעודה מצא גבינה בין שיניו גזר להחמיר על עצמו, ואין זה כחולק על התלמוד ולא כמוסיף שהוא גורע, דהא חזינא במסכת חולין (דף ק"ה ע"א) אנא להא מילתא כחלא בר חמרא וכו', וכל חד מצי לאחמורי אנפשיה לעשות משמרת, ובעוף אני מיקל כיון דגבינה ועוף נאכלין באפיקורן ע"כ.

וכתב הב"י (שם) הא ודאי שמהר"ם מרוטנבורג לא ראה ספר הזוהר, ואפילו הכי היה מחמיר על עצמו משום מעשה שהיה, ואף על פי שהיה מיקל בעוף היינו לפי שלא ראה ספר הזוהר, אבל אנו שזכינו לראותו טוב ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף.

מיהו הפרי תואר (ביו"ד סימן פ"ט ס"ק י') והפרי חדש (ביו"ד סימן פ"ט ס"ק ט"ו) כתבו לדחות דברי הב"י, דבספר הזוהר לא מיירי אלא בבשר בהמה וכדמוכח מלשון הזוהר, אבל עוף אחר גבינה שפיר דמי, וכן אני נוהג עכ"ל, וכן הים של שלמה במסכת חולין (פרק ח' אות ו') כתב להעיר כן על הב"י ע"ש.

ו. ולדינא, השו"ע (ביו"ד סימן פ"ט סעיף ב') פסק בזה"ל, אכל גבינה, מותר לאכול אחריו בשר מיד, ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם, ואם היה בלילה שאינו יכול לעיין אותם היטב, צריך לרחצם, וצריך לקנח פיו ולהדיחו וכו' ע"כ, והיינו שפסק כשיטת הר"ף והרמב"ם [הנ"ל] דס"ל שמותר לאכול בשר לאחר גבינה, אלא דבעינן שידיח את ידיו ויקנח את פיו, והיינו דלא כהזוהר, וכתוב בשו"ת יביע אומר (חלק ו' יו"ד סימן ז') שבכוונה השמיט חומרת הזוהר להמתין לאחר אכילת גבינה, משום דס"ל לדינא שאין צריך להחמיר בהמתנה כלל.

ז. וכן כתב הש"ך (שם ס"ק י"ז) שהמהרש"ל קרא תגר על המחמירים שהוא כמו מינות, ואמר דווקא המהר"ם שבא מכשול לידו פעם אחת החמיר על עצמו, אבל מי שלא בא לידו תקלה לא יכול להחמיר, והא דקתני בזוהר אינו אלא למי שאוכל גבינה לאחר שאכל בשר, אבל איפכא, מי שאכל גבינה שפיר יכול לאכול בשר אחריו.

וכן כתב הבן איש חי (בשנה שניה פרשת שלח לך סעיף ט"ו) שהרה"ג החסיד מה"ר אליהו מני זצ"ל העיד שאין מנהגם בעיר הקודש ירושלים ת"ו להמתין אחר גבינה ולא כלום בין בגבינה חדשה בין ישנה.

- מיהו הרמ"א (ביר"ד שם) כתב שיש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה, וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף, כמו בגבינה אחר בשר, ויש מקילין, ואין למחות, רק שיעשו קנוח והדחה ונטילת ידים, מיהו טוב להחמיר עכ"ל.
- וכבר הזכרנו דברי הפרי חדש והמהרש"ל דס"ל שאף המחמירים אינו אלא בבשר בהמה, אבל אכילת בשר עוף אחר גבינה אין להחמיר, ודלא כמו שכתב הב"י.
- ח. ובשיעור המתנה בין גבינה לבשר למחמירים כהזוהר, בזוהר מוזכר שעה, וכן מוכח בש"ך (שם ס"ק ט"ז) דסגי בשעה המתנה, וכן מבואר בגר"א (ביר"ד שם ס"ק י"א), וכן כתב הכף החיים (אר"ח סימן קע"ג ס"ק ב'), מיהו עיין בקובץ מבית לוי (עניני יר"ד הלכות בשר בחלב סעיף ט"ו), הליכות שלמה (שבועות פרק י"ב ארחות הלכה הערה 49), תשובות והנהגות (שם) ועוד אחרונים שאע"פ שמלשון הזוה"ק משמע שעתא חדא כמשמעו, מ"מ המנהג הוא להמתין רק חצי שעה שזהו שיעור של "סמוך" בעלמא, כדמצינו בדין סמוך למנחה לא יאכל.
- ט. ולפי הרמ"א דלעיל, אין כל האמור אלא בגבינה קשה, ואף אם אכל פיצה וכיוצא שהגבינה הצהובה נמסה, ואין חשש שתישאר בין השיניים, דעת הגר"ש אלישיב בקובץ תשובות (חלק א' סימן נ"ח) שצריך להמתין ששעות, מפני שנמשך טעמה בפה זמן רב, [עיין מה שכתבנו לעיל בהערה].
- י. וכתב הש"ך (שם ס"ק ט"ו) דאחר גבינה רכה אין צורך להמתין, וכמו שהזכרנו לעיל בשם המשנה ברורה (בסימן תצ"ד ס"ק ט"ז), אלא סגי בהדחה וקינוח, [וכבר הזכרנו לעיל מחלוקת הפוסקים בדין אכילת חלב ובשר תוך סעודה אחת, שדעת רוב הפוסקים שצריך להפסיק ביניהם].
- יא. והא דבעינן הדחה וקינוח, כתב הרש"ש במסכת חולין (דף ק"ג ע"ב) דהיינו דוקא אחר גבינה, אבל חלב שהוא נוזלי ושותים אותה בכלי מספיק הדחת הפה, והא דאיתא במסכת חולין (דף ק"ד ע"ב) דתני אגרא עוף וגבינה נאכלים באפיקורן [דרך הפקר שאינו נזהר בהן], היינו דווקא גבינה לפי שנאכלת בידיים, ולכן דייקנן מינה הא בשר בהמה לא [נאכלת באפיקורן], והיינו דבעי נמי נטילת ידיים, אבל חלב שהוא נוזלי ושותים אותו מתוך כלי, אפי' בבשר בהמה אין צריך נטילת ידיים, ועוד דדווקא גבי גבינה מסקינן התם דבעי קינוח והדחת הפה, משום שנדבקת בחניכים ובבין השיניים ואינה יוצאת ע"י הדחת הפה בלבד, אבל בחלב סגי בהדחת פה בלבד ע"ש.
- וכן כתוב בדרכי תשובה (ס"ק ב') בשם החיד"א שיש לחלק בין גבינה לחלב, דבשתה חלב דרך שתייה לכו"ע בהדחת הפה סגי ברוצה לאכול בשר אח"כ, וכן איתא באיסור והיתר הארוך (כלל מ' דין ח'), ועיין בשו"ת יביע אומר (חלק ו' יר"ד סימן ז').
- וכן ה"ה אם אוכל תבשיל או מזונות של חלב מותר מיד בבשר לאחר קינוח ורחיצה היטב אם בירך וסילק עצמו מהחלב, ויש שנוהגין להחמיר לעצמם גם בחלב לבד ולהמתין אחריו חצי שעה, אבל אין צורך לכך מן הדין וכמ"ש (תשובות והנהגות שם).
- מיהו מדברי התשב"ץ (בסימן שנו"ו) נראה שגם בחלב צריך לקנח פיו בפת, שכתב וז"ל הכל בו (בסימן ק"ו) מי שאכל גבינה או חלב תחילה מותר לאכול בשר מיד, אבל צריך שידח ידיו ויקנח הפה בין הגבינה לבשר וכו', וכן נהגו העולם לאכול בשר בהמה בין אחר גבינה בין אחר חלב ע"י קינוח והדחה ע"כ, והנה אע"פ שמתחילת דבריו יש לדייק להקל כדברי הרש"ש, מ"מ בסוף דבריו משמע להחמיר להצריך קינוח פה גם בחלב ע"ש, וכן כתוב בספר בדי השולחן (ס"ק מ"ג) בשם האיסור והיתר, וע"ש שכתב לבאר טעמם, דאפשר

לומר דחיישינן שנמצא קצת חלב באחורי הכוס במקום נגיעת הפה ונגע שם בידיו, א"נ י"ל דלא פלוג חכמים בתקנתם וחייבו בנטילה בכל ענין.

וכן העלה הכף החיים (שם) דכיון דמסתימת הזוהר משמע שאין חילוק בין גבינה קשה לגבינה רכה, ובין גבינה לחלב, משמע שבכל אופן צריך לזהר להמתין שעה כדי לאכול בשר לאחר חלב, וע"כ כל ירא שמים יחמיר לעצמו ולאחרים הנשמעים לו שלא לאכול בשר אחר גבינה אפי' רכה, או אחר מאכלי חלב עד אחר שעה אחת ובסעודה אחרת, [וכן נוהגין יוצאי דמשק בארגנטינה להמתין שעה אפי' מכוס חלב לבשר].

וכתב עוד הכף החיים (שם) שהמחמיר כהאר"י ז"ל שלא לאכול כל אותו היום, קדוש יאמר לו עכ"ל, וכן כתב הבן איש חי (שם) שהאר"י ז"ל לא היה אוכל בשר כל אותו היום שאכל גבינה, וכן כתב הדרכי תשובה (ס"ק ב') בשם הרב חיים ויטל זצ"ל, אלא שכתב שאין האר"י ז"ל היה ממתין למחר כמו שהעתיק הבן איש חי, אלא כל אותו היום הכוונה היא בעוד יום דוקא קאמר, אבל בלילה כן היה אוכל בשר, ודווקא כשאכל גבינה קשה ולא כשאכל גבינה רכה, ומשמע דבקינח ובהדחת הפה סגי כשאכל גבינה רכה.

יב. מיהו נראה שאם ישן אחר שאכל ארוחת בוקר כנ"ל בשעת הקידושא רבא, א"כ קיל טפי ושפיר יכול לאכול בשר, דהא י"א שאם ישן שינת צהריים, יש להקל לאכול אח"כ חלב אף בלי להמתין שש שעות, כיון שבזמן השינה מערכת העיכול מהירה יותר (דעת קדושים בוטשאטש סימן פ"ט על סעיף ב' ועיין בספר קובץ תשובות חלק א' אר"ח סימן נ"ח), וכן אמר לי הגר"ע אויערבאך שליט"א, ואף שיש שמפקפקים בזה, [ע"פ סיפור שהיה עם החתם סופר, עיין בקובץ מבית לוי יו"ד הלכות בשר בחלב עמוד לד'], מ"מ הני מילי לאכול חלב לאחר אכילת בשר, אבל אכילת בשר לאחר אכילת חלב ע"י הפסקה של שינה, נראה שאין להחמיר [אלא א"כ נוהג כשיטת האר"י ז"ל] (עיין מנחת שאול בשר בחלב יו"ד סימן פ"ט סעיף ב'), ויש אומרים שרק אם ישן לפחות שלש שעות נחשב להפסק (ספר הלכות חג בחג, ספירת העומר ושבועות פרק ח' הערה 118 בשם הגריש"א).

יג. נמצא שאלו הנוהגים לקדש בשבועות בבוקר על מאכלי חלב, ואח"כ הולכים לישון [שלש שעות], וקמים ועושים סעודה בשרית, הרי יוצאים ידי חובה לכל הדיעות.

גבינה קשה וגבינה רכה:

א. גדר גבינה קשה כתב הש"ך (שם ס"ק ט"ו) דמן הסתם אם היא ישנה ששה חדשים, חשיבה קשה, והט"ז (שם ס"ק ד') כתב שהכוונה לגבינה מתולעת, כמובא ברמ"א (יו"ד סימן פ"ד סעיף ט"ז), ועיין בבן איש חי (שם) שהביא מנהג עירו בגדאד הוא, שאם היא גבינה קשה שעבר עליה ששה חודשים ויותר שוהים שש שעות, ואם לא עברו עליה ששה חודשים ממתין שעה אחת לכל חודש אחד, שאם עבר עליה חודש אחד ממתין שעה אחת, ואם שני חודשים ממתין שתי שעות.

ב. והנה בגבינות הצהובות שיש בזמנינו שלא עומדות ימים רבים כימי קדם⁵², כתב בספר מאור שבת (חלק ג' עמוד תר"ז) בשם הגרש"ז א זצ"ל דאף שהגבינה לא עמדה שישה חודשים יש להחמיר כדן גבינה קשה, כיון שהיום מעמידים אותה באופן מלאכותי ונעשית גבינה ישנה כמו גבינה של זמנה שהייתה עומדת שישה חודשים ומושך טעם ושומן בפה לזמן רב, וכן כתב הגר"ש אלישיב (בקובץ תשובות חלק א' סימן נ"ח), וכן הרה"ג

⁵² רוב הגבינות הצהובות המצויות כיום בארץ ישראל הוא כחודש עד חודשיים, ואף אם נשארים על המדף עד שנה, לא מגיעות לשיעור של גבינה קשה, כיון שתהליך הבישול הוא אחר לגמרי.

שמואל ואזנר (בשור"ת שבט הלוי חלק ב' סימן ל"ה) ע"ש, ומאיךך בספר מעשה איש (חלק ה' עמוד כב') מובא בשם החזו"א שרק אם עמדה שנה צריך להמתין שש שעות בין אכילתה לבין אכילת בשר, וכן כתוב בספר משנה הלכות (חלק ט"ז י"ד סימן ט') בשם הגר"ם פיינשטיין שהגבינה הצהובה שבזמנינו אינה הגבינה הקשה שאחרי אכילתה צריך להמתין שש שעות, ובספר הכשרות (פרק י' הג"ה קכ"ב) כתוב בשם הגר"צ אבא שאול דמנהג הספרדים הוא להמתין רק שעה אחת.

הערות בדיני מאכלי חלב:

א. אין לשין עיסה בחלב, שמא יבוא לאכלה עם הבשר, ואם לש, כל הפת אסור, אפילו לאכלה לבדה. ואם היה דבר מועט כדי אכילה בבת אחת, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר, מותר (שור"ע י"ד סימן צ"ז סעיף א'), לכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות, כי כל זה מחשב כדבר מועט, גם כי צורתן משונה משאר פת (רמ"א שם).

ואם כתוב עליו חלבי, או עושים איזה סימן מבחוץ שהוא חלבי, י"א דמהני (חכמת אדם, שער איסור והיתר, כלל נ' סעיף ג', בשם הגהת שערי דורא סימן ל"ה).

ב. האוכל עוגת גבינה [cheesecake], מאחר ובכל חתיכה בדרך כלל אין בה שיעור כזית מזונות, והגבינה אינה מצטרפת לשיעור מזונות (עיין מגן אברהם סימן קס"ח ס"ק נ"ה), י"א שאע"פ שמברך ברכה ראשונה בורא מיני מזונות, מ"מ כיון שא"א לברך עליה מעין שלש [אלא אם כן אכל שיעור כזית מהעוגה עצמה], לכן עליו לברך ברכת בורא נפשות (שור"ת אגרות משה או"ח חלק א' תשובה ע"ד), וי"א דאף שאינו יכול לברך מעין שלש, מ"מ אינו מברך ברכת בורא נפשות (עיין משנה ברורה בסימן ר"ח שער הציון ס"ק ע').

ג. מצוי שעושים לשבועות עוגות שיש עליהם צורת ספר תורה, או כיתובים הקשורים לחג, והנה י"א דאסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות, אף על פי שאינו מכין רק לאכילה, דהוי מוחק (רמ"א סימן ש"מ סעיף ג' בשם המרדכי), ונראה שאף לבני אשכנז יש להתיר לחתוך את העוגה כשהאותיות הם מגוף העוגה, דאפשר לבאר בדעת הרמ"א שאין הוא אוסר אלא כשאין האותיות מגוף העוגה (שור"ת אור לציון חלק ב' פרק מ' תשובה א'), ומאיךך, י"א דעוגה או שוקולד שכתוב עליהם כמין אותיות, מותר לשוברם בשבת כדי לאוכלם, ואין לחוש משום מוחק בשבת, ואף על פי שהאותיות נמחקות באכילתו, כיון שהוא מוחק שלא על מנת לכתוב, הוי רק איסור דרבנן, וכיון שאינו מתכוין למחוק הוה ליה פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן, הילכך יש להתיר, ואין הבדל בזה בין אם האותיות הם מגוף העוגה, בולטות או שוקעות, כגון ביסקויטים, או סוכריות ושוקולד, לבין אם האותיות נעשו מצבע מאכל או מקרם [ביצה טרופה וסוכר], ואפילו כששובר את האותיות בידו לשם אכילה, יש להקל. ומכל שכן באותיות שנכתבו בלועזית, שאינו בכתב אשורי (הגר"ע

יוסף בשור"ת יביע אומר חלק ד' או"ח סימן ל"ח ובספרו לויט חן סימן ק"ט ושור"ת אור לציון שם).

חג השבועות

עצרת הוא חג קדוש מאוד, אשר בו קדשנו השם יתברך בתורתנו ומצותיו, ובחר בנו מכל העמים, ואי לאו האי יומא דקא גרם, כסדום היינו לעמורה דמינו, וחוקות שמים וארץ לא נתקיימו, באופן שראוי לשמוח ביום הזה, ואי אפשר שלא לשמות, כי טוב לנו טובת התורה והמצוות מכל טובות העולם הזה ומכל חיי העולם הבא.

וקריאת התורה בליל עצרת בסדר המתוקן מרבנו האר"י ז"ל, היא נפלאות ועושה רושם למעלה, קישוטין אל השכינה, אשרי ילוד אשה שזכה לכך אשר מלך העולם איום ונורא, מלך גדול אשר לגדולתו אין חקר, המשילו במעשי ידיו, ורוכב שמים בעזרו, וישראל עושה חיל ומוסיף כח בפמליא של מעלה, על זאת יגל יעקב ישמח ישראל בעושו, יעלזו חסידים בכבוד, ויהיו רק עסוקים בסדר הלימוד כל הלילה, אל דמי להם, בשפה ברורה ביראה ואהבה ושמחה רבה יותר ויותר ממוצא שלל רב, בתת לב מה נעשה בשמים ממעל על ידינו, ומה הימים האלו מה הגיע אלינו.

ובכן עושה אלה, הנה שכרו איתו, בני סמיכי וחיי אריכי ומזוני רוויחי כמו שכתוב בזוהר הקדוש, ולפי גודל השכר, שממנו נדע שעושה נחת רוח גדול למעלה, לו בכח יגבר איש להעביר שנה מעיניו ולהיות ער כל הלילה, ובלבד שלא יהא יושב ובטל או מדבר דברים בטלים או אסורים עם המעלה עשן בפיו, כי עושה אלה, השינה הנאה להם והנאה לעולם, אבל עבדי ה' העומדים בבית ה', בלילה הזה לה', צריכים להיות עוסקים בתורה כל הלילה בלי הפסק, ולפום צערא אגרא, והוא תיקון גדול לפגם הראות שפגם בראותו ראיות אסורות, כגון נשים ואילילים, ועל אשר פגם בכמה לילות, עמל וכעס שהיה נעור להכעיס את בוראו בשחוק וקלות ראש וכהנה רעות.

והכל הולך אחר החתום שיתגבר כארי להיות ער בשעת קריאת שמע ותפלה, שאם לא יוכל לעמוד, יותר טוב שינוח מעט בלילה, או ישכב כל הלילה, ולא יקרא קריאת שמע ותפלה כשהוא מנמנם. ויאחז צדיק ארחות צדיקים לטבול במקוה טהרה באשמורת הבוקר, כי סודה רם ונישא, וקונה הארה וקדושה וטהרה לנפשו.

ואחר התפלה יאכל משמנים וישתה ממתקים כפי כחו לכבוד היום כי קדוש הוא, והכל מודים דבעינן נמי לכם, ואחר שינוח מעט יחזור ללימודו, כי חביבה תורה ובפרט בשעתה ביום נתינתה.

ומה טוב, דבר בעתו, לשפוך נפשו בימים האלה ובזמן הזה שיזכה הוא ובניו לכתרה של תורה, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות.

פלא יועץ ערך עצרת